

ชุดโครงการวิจัย
นวัตกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

รายงานการวิจัย
นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรม
โดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ

เกศริน มนูญผล
และคณะ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ชุดโครงการวิจัย

นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

Learning innovation about Buddha's Relics in Nakhon Si Thammarat

รายงานการวิจัย

นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรม

โดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ

Innovation to Study Buddhist Teaching's Through

Belief in Jatukamramadeva Angel's Phenomenal Miracle

เกศริน มนูญผล

วิภากร เนียมทรง

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประจำปีงบประมาณ 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพบริบทปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยศรัทธาและความเชื่อในพลาณภาพขององค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช 3) เพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้พุทธธรรม โดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาขององค์จตุคามรามเทพ มีความสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราช ปัจจัยที่ทำให้กระแสความนิยมจตุคามรามเทพในสังคมไทย มี 4 ประการ คือ 1) ความสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราชสร้างความน่าเชื่อถือแก่วัตถุมงคลจตุคามรามเทพ 2) ความเปลี่ยนแปลงของสังคมอันเนื่องมาจากกระแสบริโภคนิยม 3) อิทธิพลจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ 4) พฤติกรรมรวมหมู่ ประเพณีการแพร่ระบาดทางอารมณ์ รูปแบบการเห่อตามกัน

2. สภาพการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถเรียนรู้พุทธธรรมผ่านช่องทาง 3 ทาง คือ การรับรู้ การคิด และการปฏิบัติ

3. การพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ สามารถทำได้ใน 4 ด้าน คือ ด้านศรัทธา ด้านวัตถุสัญลักษณ์ ด้านวัตถุมงคล ด้านปรากฏการณ์ ซึ่งแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้พุทธธรรม จะต้องส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาชุดฉัฏฐธรรม 4 ประการ คือ ไกล่ครุดี (สัปปุริสสังเสวะ) ฟังครูสอน (สัทธัมมัสสวนะ) ใคร่ครวญด้วยปัญญา (โยนิโสมนสิการ) น้อมนำมาปฏิบัติ (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ)

แม้ปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ อาจจะไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนามากนัก แต่ก็สามารถที่จะใช้ปรากฏการณ์นี้ในการถ่ายทอดหลักพุทธธรรมสู่เยาวชนและประชาชนเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

คำสำคัญ 1.จตุคามรามเทพ 2.วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร 3.นวัตกรรม

Abstract

The purposes of this Research “Innovation to Study Buddhist Teaching’s Through Belief in Jatukamramadeva Angel’s Phenomenal Miracle” Aims to study 1) The phenomenal visual context of faith and belief in the clasps of the Jatukarmramatheap. Watphramahatat voramahavihara 2) Learn to study the morality of the youth in the Nakon si Thammarat province 3) For innovation in learning Buddhism. Based on the phenomenal faith in the Jatukarmramatheap Watphramahatat voramahavihara Nakon si Thammarat province. This qualitative study Studied literature research, observation and in-depth interviews. The results of the study revealed the following :

1. The history of Jathukhamrammatheap deities was related to the historical context of Nakon si Thammarat province. There were four factors contributing to the trend of Jathukhamrammatheap sacred object. 1) The history of Jathukhamrammatheap deities with its relationship to the historical context of Nakon si Thammarat province created faithfulness in the Jathukhamrammatheap sacred object. 2) Social changes resulted from materialism 3) The influence of advertisements and public relations presenting 4) the collective behavior in the form of emotional contagion influenced group members to fad and craze.

2. Conditions learning the morality of the youth in the province. Morality can be learned through the third is to recognize the ideas and practices.

3. Innovation in learning by Buddhist believers in the phenomenon Jatukarmramatheap. Can be achieved in four areas The object of faith The sacred objects The phenomenal This approach to learning Buddhism. Must foster the intellectual nature of society required Chiaravutthi fairly close four main teacher (association with a good and wise man) Listen teacher (listening to the good teaching) contemplating wisdom. (critical reflection) leads practice (the practice in accord of all levels and aspects of the Dharma; practice in perfect conformity to the Dharma or to the principle)

Despite phenomenal faith in the Lord Jatukarmramatheap. May not be consistent with the tenets of Buddhism much. But can use this phenomenon to convey Buddhism to young people and to reflect the cohabitation of local history.

Keywords: 1. Jatukarmramatheap 2. Watphramahatat voramahavihara 3. Innovation

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ” งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดีด้วยความเมตตากรุณาอิงจากการช่วยเหลือ แนะนำและให้คำปรึกษาอย่างดียิ่งจากที่ปรึกษางานวิจัย พระเทพวินยาภรณ์ พระศรีธรรมประสาธน์ รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ รองศาสตราจารย์ ดร. รงค์ บุญสวยขวัญ ที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ แนวคิด วิธีการ คำแนะนำ ข้อเสนอแนะทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ พระครูสิริธรรมาภีรต, (ผศ.ดร.) ที่ปรึกษาการเขียนงานวิจัยที่ได้กรุณาเสียสละเวลา คอยให้คำแนะนำและกระตุ้นเตือนให้ข้คิด ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเมตตาอย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะกรรมการตรวจงานวิจัยทุกท่านที่ได้มีเมตตาเสียสละเวลามาเป็นคณะกรรมการตรวจสอบงานวิจัยฉบับนี้และได้ชี้แนะให้คำปรึกษา แนะนำ ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องงานวิจัยฉบับนี้จนสำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

เจ้าหน้าที่บรรณารักษ์หอสมุดแห่งชาติ นครศรีธรรมราช เจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราชและเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ศูนย์วิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ศูนย์บรรณาสารและสื่อการศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ทุกคนทุกฝ่ายที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้อนุเคราะห์ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในด้านการค้นคว้างานวิจัย ตรวจสอบเอกสารและได้จัดพิมพ์งานวิจัยฉบับนี้ให้สมบูรณ์

ประโยชน์และคุณค่าจากงานวิจัยฉบับนี้ขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทิตาบูชาแต่คุณบิดามารดา ครูอาจารย์ คณะสงฆ์นครศรีธรรมราชที่ได้มีอุปการคุณช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในการทำวิจัยครั้งนี้มาด้วยดี

ผศ.ดร.เกศริน มนูญผล

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	4
1.4 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้	14
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม	23
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	39
3.1 กลุ่มตัวอย่าง	39
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	39
3.3 แผนปฏิบัติการ	41
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	42
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	43
4.1 สภาพบริบทปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยศรัทธาและความเชื่อในพลาณภาพ ขององค์จตุคามรามเทพ	43
4.2 สภาพการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช	62
4.3 การพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาองค์ จตุคาม รามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช	67

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	89
5.1 สรุปผลการวิจัย	91
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	95
5.3 ข้อเสนอแนะ	99
บรรณานุกรม	101
บุคลากร	105
ประวัติคณะผู้วิจัย	107

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แผนปฏิบัติการ	41

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 จตุคามรามเทพ	62
2 ฝึกการรับรู้พุทธธรรมของเยาวชน.....	65
3 ฝึกการคิดตามหลักพุทธธรรมของเยาวชน.....	66
4 ฝึกปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมของเยาวชน	67
5 พระพรหม 4 หน้า บนยอดของหลักเมืองนครศรีธรรมราช.....	71
6 เศียรจตุคามรามเทพ รุ่นแรก	73
7 พล.ต.ท.สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล.....	75
8 ดวงตราสุริยัน รุ่นแรกปี 2530	76
9 ดวงตราสุริยัน รุ่นแรกปี 2530 เนื้อสีขาว (ด้านหน้า).....	77
10 ดวงตราสุริยัน รุ่นแรกปี 2530 เนื้อสีขาว (ด้านหลัง).....	78
11 ขุนพันธุรักษราชเดช	79
12 พระบรมมหาธาตุเจดีย์ พระธาตุคู่บ้านคู่มืองนครศรีธรรมราช.....	80
13 จตุคามรามเทพที่วัดนางพระยา	81
14 เจ้าแม่นางพระยา	82
15 พิธีปลุกเสกจตุคามรามเทพ ณ ศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช	83
16 พระพรหมสี่หน้า 2 ชั้นที่ยอดเสาหลักเมือง.....	84
17 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	85
18 การสักการะองค์ท้าวจตุคาม ท้าวรามเทพ	86
19 การเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช	88

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ปรากฏอยู่ในผืนแผ่นดินไทยมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่เจ็ด โดยก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามานั้นศาสนาพราหมณ์และฮินดูได้มีอิทธิพลอยู่ก่อน เมื่อคนไทยยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแต่ความเชื่อแบบพราหมณ์ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมก็ยังแฝงตัวอยู่ในวัฒนธรรม ขนบประเพณี พิธีกรรม ที่สืบทอดต่อๆ กันมาทำให้พระพุทธศาสนาเกิดการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมนี้ จึงกล่าวได้ว่าอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ฮินดูได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อความเชื่อและวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านานควบคู่ไปกับพระพุทธศาสนา อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ฮินดูไม่ได้มีอิทธิพลอยู่แค่ประชาชนทั่วไปเท่านั้น ยังมีอิทธิพลถึงพระมหากษัตริย์ไทยมาตั้งแต่โบราณทุกพระองค์ที่ล้วนนับถือพระพุทธศาสนาในขณะเดียวกันได้ทรงสนับสนุนทุกศาสนาเสมอมาโดยให้ถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

แม้ว่าวิถีความเป็นอยู่ของคนในสังคมปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และวิวัฒนาการต่างๆ ที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้การดำรงชีวิตในสังคมต้องดำเนินไปอย่างเร่งรีบและแข่งขันเพื่อที่จะอยู่รอดได้ในสังคม แต่ในสังคมไทยมีสิ่งหนึ่งซึ่งวิวัฒนาการอันทันสมัยและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าไม่สามารถที่จะทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างสิ้นเชิง นั่นคือความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าที่มีฤทธิ์อำนาจต่างๆ โดยมีความเชื่อว่าหากทำการสักการบูชาหรือมีความศรัทธาเชื่อมั่นต่อเทพเจ้าแล้ว เทพเจ้าก็มีอำนาจที่จะดลบันดาลสิ่งต่างๆ ให้กับผู้ที่เคารพนับถือ คนที่เคารพบูชาย่อมได้รับการช่วยเหลือจากเทพเจ้าอย่างแน่นอน ซึ่งความเชื่อนี้ได้แฝงอยู่ในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบันนี้

ปรากฏการณ์ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อนี้ก็คือ ปรากฏการณ์ศรัทธาที่เกิดขึ้นต่อองค์ตุ๊กตารามเทพ ซึ่งเป็นเทวรูปที่ประดิษฐานอยู่ ณ ฐานทางขึ้นไปสู่ลานประทักษิณขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ประวัติความเป็นมาขององค์ตุ๊กตารามเทพที่ปรากฏในปัจจุบันนี้มีหลายกระแสด้วยกัน ซึ่งแต่ละกระแสนั้นไม่มีหลักฐานที่ระบุไว้อย่างชัดเจน มี

เพียงหลักฐานที่เป็นพื้นฐานความเชื่อเดียวกันของคนในสังคม คือ จากหลักฐานรูปปั้นสองรูปที่
หน้าทางขึ้นพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช โดยมีพระนามปรากฏใต้รูปปั้นทั้งสองว่า “ชัตตุ
คาม” และ “รามเทพ”” ต่อมามีการเปลี่ยนจากคำว่า “ชัตตุคาม” มาเป็น “จตุคาม”และใน
ปัจจุบันมีการเรียกรวมกันว่าองค์จตุคามรามเทพ

ปรากฏการณ์ศรัทธาต่อองค์จตุคามรามเทพที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้แพร่หลายมากที่สุดในช่วงประมาณ พ.ศ. 2549 กล่าวได้ว่าไม่มีใครที่ไม่รู้จักจตุคามรามเทพแห่งวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพราะมีวัดถุ่มงคลเกี่ยวกับจตุคามรามเทพออกมานับพันรุ่นประชาชนทั่วสารทิศทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างพากันแสวงหาวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับองค์จตุคามรามเทพ ทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในจังหวัดนครศรีธรรมราชนับหมื่นล้านบาท วัดถุ่มงคลซึ่งจากเดิมทำไว้เพื่อแจกจ่ายหรือให้เช่าบูชาราคาเพียงไม่กี่บาท ได้รับการตีค่าราคาเป็นหมื่นแสนบางรุ่นหลักล้าน นับว่าสูงมากเมื่อเทียบกับวงการพระเครื่องทั่วไป ผู้คนทั่วสารทิศต่างหลั่งไหลกันมาที่พระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อมากราบไหว้บูชาบ้าง มาทำพิธีพุทธาภิเษกวัตถุมงคลจตุคามรามเทพบ้าง โดยเฉพาะวัดพระมหาธาตุนั้นมีการปลุกเสกองค์จตุคามรามเทพจนช่วงหนึ่งมีข่าวว่าฐานพระบรมธาตุเจดีย์ทรุด

ความเชื่อเรื่องจตุคามรามเทพไม่ได้เป็นเพียงความเชื่อเรื่องเทพเทวดาซึ่งอยู่บนสวรรค์ แต่เป็นเทพซึ่งมีประวัติเกี่ยวข้องกับมนุษย์ เป็นกษัตริย์ที่เคยปกครองเมืองนครศรีธรรมราชมาก่อน.ในประวัติศาสตร์สามารถอ้างอิงสถานที่ต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเทพองค์นี้ และเมืองนครศรีธรรมราชที่มีปรากฏการณ์จตุคามรามเทพนั้น เป็นประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อคนในยุคปัจจุบันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือส่งผลทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด ด้านความหมายของสถานที่บุคคลและวิถีชีวิตของคนเมืองนครศรีธรรมราชเป็นอย่างยิ่ง ด้วยลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้นี้จึงส่งผลให้เมืองนครศรีธรรมราชมีสำนึกและปฏิบัติการต่างๆ ซึ่งอ้างอิงแสดงให้เห็นว่าที่นี่เป็นต้นกำเนิดของจตุคามรามเทพ การจัดสร้างองค์จตุคามรามเทพจึงต้องผ่านสถานที่ในเมืองนครศรีธรรมราช ยังผลให้สถานที่บางแห่งมีความหมายเพิ่มขึ้นจากเดิม สังคมเมืองนครและสังคมไทย รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะจำนวนการผลิตจตุคามที่เกิดขึ้นเท่านั้นแต่ทว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในเมืองนครศรีธรรมราชหลายด้าน ทั้งความหมายของสถานที่ อาชีพ ความเชื่อ รวมทั้งวิถีคิดของคนการดำรงอยู่ของพื้นที่

หากดูจากปรากฏการณ์จตุคามที่ปรากฏจะพบว่าสังคมไทยถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นพุทธศาสนิกชน และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความอ่อนแอของพระพุทธศาสนาว่าไม่สามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะพระพุทธศาสนาจะปฏิเสธลัทธิเนื่องด้วยความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีลักษณะการอ่อนวอนต่ออำนาจภายนอกทุกรูปแบบ ถึงแม้พระพุทธศาสนาจะไม่ได้ปฏิเสธเทพเทวดา แต่ก็ไม่ได้สอนให้อ่อนวอนหรือพึ่งพิงอยู่ที่เทพหรือเทวดา แต่คำสอนของพระพุทธศาสนานั้นสอนให้กระทำด้วยความเพียร ไม่ใช่ให้วอนร้องขอเหมือนที่ปรากฏการณ์จตุคามรามเทพที่กำลังเป็นอยู่ กรณีของการอ่อนวอนและหวังผลล

บันดาลจากองค์จตุคามรามเทพ จึงไม่ใช่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่ด้วยพื้นฐานความเชื่อของชาวพุทธที่หวังผลดลบันดาล เชื่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้ขัดกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไป รวมทั้งกรณีการปลุกเสกจตุคามรามเทพของพระสงฆ์ก็มีคำถามเช่นกันว่า จะเป็นการส่งเสริมให้ชาวพุทธหลงมัวเมาหรือไม่ เพราะแทนที่จะไปสร้างสติปัญญาให้กับคนกลับไปส่งเสริมให้คนลุ่มหลงมัวเมา จากกรณีปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพดังกล่าว จึงเป็นเครื่องเตือนสติสังคมไทยได้เป็นอย่างดีว่า トラバใดที่แนวคิดแบบพุทธศาสนาไม่สามารถติดตั้งอยู่ในปัญญาของคนได้ จตุคามรามเทพเป็นเพียงปรากฏการณ์หนึ่ง เป็นเพียงอาการเดียวเท่านั้นที่แสดงออกมาแล้ว แต่トラバใดที่โรคยังไม่หายหรือยังมีสาเหตุของโรคอยู่อีก อาการแบบนี้ก็ยังแสดงอาการออกมาได้อีก นั่นคือ ความเชื่อที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ในอนาคตจะถูกวัฒนธรรมประชานิยมในสังคมใส่ความหมาย จนกลายเป็นความเชื่อที่ถูกสร้างให้ตอบสนองต่อความต้องการของคนในโลกวัตถุนิยมอย่างปัจจุบัน เพราะการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน สร้างความซับซ้อนในการใช้ชีวิตของผู้คนมากขึ้น กล่าวคือ มีปัจจัยและเงื่อนไขหลายประการที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิต ทำให้ปัญหาที่ผู้คนต้องเผชิญนั้นกลายเป็นปัญหาภายใต้ฐานของความสลับซับซ้อน ทั้งนี้ภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ที่สามารถส่งผลถึงกันและกันได้โดยไม่มีพรมแดนมาถัก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลให้ ความหมายในการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคมเกิดการแปรเปลี่ยนตามไปด้วยในหลายมิติ กรณีจตุคามรามเทพเป็นกรณีที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

ปรากฏการณ์ความเชื่อเรื่องจตุคามรามเทพซึ่งเกิดขึ้นในสังคมชาวพุทธ จึงเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ของการสร้างความหมายระหว่างศาสนาและความเชื่อซึ่งเกิดขึ้นมาใหม่ ความหมายทั้งสองประการนี้จะดำรงอยู่ร่วมกันหรือขัดแย้งกันหรือไม่อย่างไร จึงเป็นประเด็นที่น่าจะต้องศึกษาทำความเข้าใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะปรากฏการณ์นี้ได้ส่งผลกระทบถึงการให้ความหมายและมีปฏิบัติการต่อ “ความเชื่อ” ในรูปแบบใหม่ซึ่งตั้งอยู่บนฐานบริบททางสังคม ดังนั้น ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน การศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพต้องศรัทธาให้ถูกต้องตามแบบของพุทธศาสนาที่แท้จริง กล่าวคือ ต้องมีปัญญามาก่อนศรัทธา เมื่อนำปัญญามาพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้ว จึงเกิดศรัทธาตามมาที่หลังนั่นเอง ทั้งนี้และทั้งนั้นต้องไม่ให้มีผลกระทบต่อตนเองและสังคมด้วย

ถึงแม้ว่าปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพจะไม่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาดังกล่าว แต่ปรากฏการณ์นี้ได้เกิดขึ้นและปรากฏอยู่ในสังคมไทยแล้ว สิ่งที่น่าค้นหาก็คือ ระหว่างความเชื่อ กับ วัฒนธรรมทางสังคมนั้นเกี่ยวข้องกับ สอดคล้อง สวมทับ ซึ่งกัน

และกันอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะนำปรากฏการณ์จิตตารามเทพมาเป็นประโยชน์หรือนำมาเป็นโอกาสในการถ่ายทอดหลักพุทธธรรมที่แท้จริงเข้าสู่ประชาชน เพราะตราบไต่ที่ประชาชนยังไม่เข้าถึงหลักพุทธธรรมที่แท้จริง ปรากฏการณ์เช่นนี้ย่อมเกิดขึ้นได้อีกโดยไม่รู้จบสิ้น ดังนั้นการแปลงวิกฤติให้เป็นโอกาสจึงถือว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง และเนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ยังไม่มีการพัฒนาปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมอย่างแท้จริง จึงทำให้พุทธศาสนิกชนห่างเหินจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเยาวชนซึ่งถือเป็นกลุ่มบุคคลอันเป็นคลังสมองเป็นกำลังสำคัญที่สุดของประเทศชาติในอนาคต ผู้วิจัยตระหนักในความสำคัญของประเด็นดังกล่าว จึงเห็นว่าควรนำวิกฤติมาเป็นโอกาสในการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมสู่เยาวชนโดยอาศัยปรากฏการณ์จิตตารามเทพแห่งองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชดังกล่าว ซึ่งผลจากการวิจัยนี้จะสามารถนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนา นำสู่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และสามารถนำไปเป็นฐานองค์ความรู้รองรับการที่พระบรมธาตุเจดีย์ได้รับการเสนอเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโกในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยศรัทธาและความเชื่อในพลาณภาพขององค์จิตตารามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรม โดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาองค์จิตตารามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

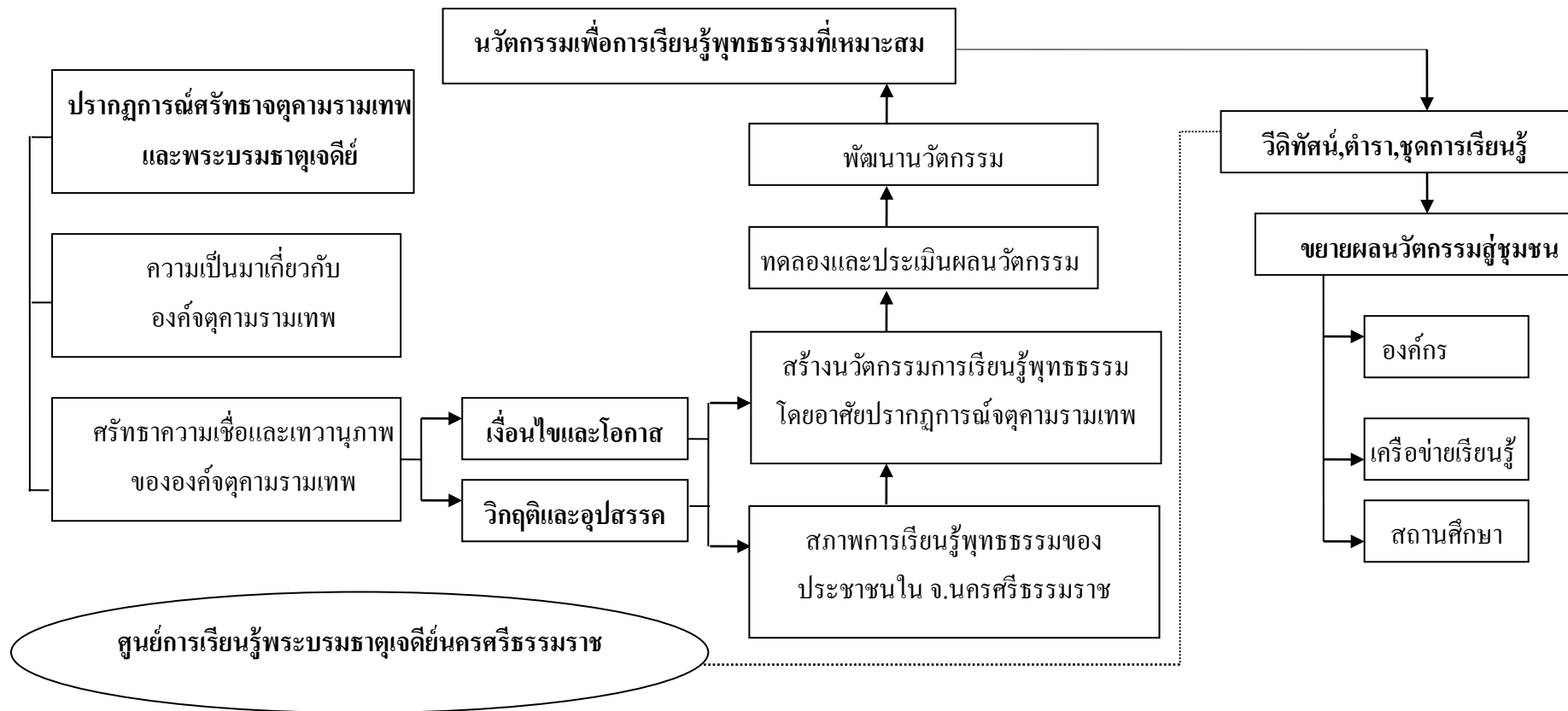
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษาเรื่อง นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จิตตารามเทพ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. **ขอบเขตพื้นที่** เป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์จิตตารามเทพ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. **ขอบเขตของเนื้อหา**

- 2.1 ปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยศรัทธาและความเชื่อในพยานภาพขององค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 2.2 สภาพการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช
- 2.3 วิฤติและปัญหาอุปสรรคอันเนื่องด้วยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพที่มีต่อการเรียนรู้พุทธธรรม
- 2.4 เจื่อนไขและโอกาสอันเนื่องด้วยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพที่มีต่อการเรียนรู้พุทธธรรม
- 2.5 นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรมจากปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ

1.4 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

1.5 ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในองค์ตุคามรามเทพ ประวัติความเป็นมาของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และประวัติความเป็นมาของปรากฏการณ์ศรัทธาในจุตุคามรามเทพ
2. ได้องค์ความรู้ในการพัฒนาศรัทธาไปสู่ปัญญาตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ทำให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นระบบเพื่อเป็นฐานมรดกทางวัฒนธรรมไว้รองรับการเสนอองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นมรดกโลกต่อไป
3. ได้แนวทางการถ่ายทอดพุทธธรรมโดยอาศัยวิถีที่ดีให้เป็นโอกาส อาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ นำสู่การสืบทอดพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมยุคปัจจุบันได้อย่างแท้จริง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์ตุคามรามเทพ
ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

1. ความหมายของนวัตกรรม

กรมวิชาการ (2521 : 15) ให้ความหมายว่า นวัตกรรมคือ การนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมวิธีการที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ผลดียิ่งขึ้น

คณะกรรมการระหว่างชาติว่าด้วยการพัฒนาการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงภายในระบบการศึกษา อันกระทำไปด้วยความตั้งใจ และมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงระบบการศึกษานั้นให้ดีขึ้นอย่างไรก็ตามความคิดเห็นใหม่ ๆ ที่คิดไว้อย่างดีแล้วนั้นไม่จำเป็นต้อง เป็นนวัตกรรมเสมอไป

ทอมัส ฮิวซ์ (Thomas Hughes, 1971) ได้ให้ความหมาย " นวัตกรรม " ว่าเป็นการนำวิธีการใหม่ๆ มา ปฏิบัติ หลังจากได้ผ่านการทดลอง หรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้นๆ แล้ว โดยเริ่มมาตั้งแต่การคิดค้น (Invention) การพัฒนา (Development) ซึ่งอาจมีการทดลองปฏิบัติก่อน(Pilot project) แล้วจึงนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งแตกต่างไปจากการปฏิบัติเดิมที่เคยปฏิบัติมา

โทดาร์โ (Todaro) (อ้างในประชัย : 2529) ให้ความหมายว่า หมายถึง ประดิษฐ์กรรม (Innovation) หรือการค้นพบสิ่งใหม่ เช่นผลผลิตใหม่ กระบวนการใหม่ ตลอดจนแนวคิดในการหาหนทางที่จะนำเอาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ใน แนวใหม่

มอร์ตัน (J.A. Morton, 1973) กล่าวว่า " นวัตกรรม " หมายถึง การปรับปรุงของเก่าให้ใหม่ขึ้น และพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ตลอดจนหน่วยงาน หรือองค์การนั้น นวัตกรรมไม่ใช่การจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไป แต่เป็นการปรับปรุง เสริมแต่ง และพัฒนาเพื่อความอยู่รอดของระบบ

ไมล์ แมทธิว (Miles Matthew B. อ้างถึงใน ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2521 : 14) ได้กล่าว ถึง นวัตกรรมไว้ในเรื่อง Innovation in Education ว่า “นวัตกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวคิดอย่างถาวร การเปลี่ยนแปลงให้ใหม่ขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้เป้าหมายของระบบบรรลุผล”

โรเจอร์ และชูเมเกอร์ (Rogers and Shoemaker. 1971 : 19) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการนำเอาวิธีการใหม่ ๆ มาปฏิบัติ ซึ่งผ่านการทดลอง และได้รับการพัฒนามาเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่การคิดค้น (Invention) พัฒนาการ (Development) และทดลองในวงแคบ (Pilot Project) แล้วจึงนำมาใช้ปฏิบัติจริง โดยการปฏิบัติจะ แตกต่างจากเดิม

กิดานันท์ มลิทอง (2540 : 245) ได้กล่าวไว้ว่า นวัตกรรมเป็นแนวความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อนหรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ทั้งยังช่วยประหยัดเวลาและแรงงานได้ด้วย

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521 : 3-4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักการวิธีปฏิบัติ และแนวคิดอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งไม่ถือว่าเป็นนวัตกรรมของประเทศหนึ่ง อาจจะเป็นนวัตกรรม ของประเทศอื่นก็ได้ และสิ่งที่ถือว่าเป็นนวัตกรรมแล้วในอดีตหากมีการใช้กันอย่างแพร่หลาย แล้วก็ไม่ถือว่าเป็นนวัตกรรม แต่สิ่งที่ใช้ไม่ได้ผลในอดีตหากมีการนำ มาปรับปรุงใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งนั้นถือว่าเป็นนวัตกรรม

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2526) ได้ให้ความหมาย " นวัตกรรม " ไว้ว่า หมายถึง วิธีการปฏิบัติใหม่ๆ ที่แปลกไปจากเดิม โดยอาจจะได้มาจากการคิดค้นพบวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมา หรือมีการปรับปรุงของเก่าให้เหมาะสม ทั้งนี้สิ่งนั้น ๆ ได้รับการพัฒนาทดลองจนเชื่อถือได้ว่า ให้ผลดีในทางปฏิบัติทำให้เกิดประสิทธิภาพตามเป้าหมาย

จรรยา วงศ์สายัณห์ (2520 :37) ได้กล่าวถึงความหมายของ “นวัตกรรม” ไว้ว่า “แม้ในภาษาอังกฤษเอง ความหมายก็ต่างกันเป็น 2 ระดับ โดยทั่วไป นวัตกรรม หมายถึง ความพยายามใดๆ จะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อจะนำสิ่งใหม่ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ทำอยู่เดิมแล้ว กับอีกระดับหนึ่งซึ่งวงการวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรม ได้

พยายามศึกษาถึงที่มา ลักษณะ กรรมวิธี และผลกระทบที่มีอยู่ต่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง คำว่า นวัตกรรม มักจะหมายถึง สิ่งที่ได้นำความเปลี่ยนแปลงใหม่เข้ามาใช้ได้ผลสำเร็จและแผ่กว้างออกไป จนกลายเป็นการปฏิบัติอย่างธรรมดาสามัญ

วสันต์ อดิศักดิ์ (2523 : 15) กล่าวว่า นวัตกรรม เป็นคำสมาสระหว่าง “นว” และ “กรรม” ซึ่งมีความหมายว่า ความคิดและการกระทำใหม่ๆ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เช่น นวัตกรรมทางการแพทย์ หมายถึง ความคิดและการกระทำใหม่ๆ เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ตลอดจนแก้ปัญหาทางการแพทย์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน นวัตกรรมการศึกษา ก็หมายถึง ความคิดและการกระทำใหม่ ๆ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษา

สวัสดี บุชปาคม (2517 : 1) กล่าวว่า นวัตกรรมหมายถึง การปฏิบัติ หรือกรรมวิธีที่นำเอาวิธีการใหม่มาใช้ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการเดิมให้ดียิ่งขึ้น คือทำให้มี ประสิทธิภาพสูงขึ้น

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2514 : 4) กล่าวว่า นวัตกรรม หมายถึง การเลือกการจัด และการใช้ทรัพยากรทั้งบุคคลและวัสดุอย่างชาญฉลาดในวิถีทางใหม่ๆ ซึ่งเป็นผลให้ ได้รับความสำเร็จที่สูงกว่าและความสำเร็จนั้นเป็นความสำเร็จในจุดประสงค์ที่วางไว้ และ หมายถึงรวมถึงการนำสิ่งใหม่ๆ ซึ่งอาจเป็นความคิด วิธีการ ระบบความรู้ หรือเทคโนโลยี เข้ามาเพิ่มเติม หรือเปลี่ยนแปลงของที่มีอยู่เดิมให้ผลดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า นวัตกรรม หมายถึง การทำสิ่งต่างๆ การเปลี่ยนแปลงความคิด การผลิต ด้วยวิธีการใหม่ๆ เพื่อที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาต่อยอด ให้ดีขึ้น

2. เกณฑ์การพิจารณานวัตกรรม

2.1 นวัตกรรมจะต้องเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือบางส่วน อาจเป็นของเก่าใช้ไม่ได้ผลในอดีตแต่นำมาปรับปรุงใหม่ หรือเป็นของปัจจุบันเรานำมาปรับปรุงให้ดีขึ้น

2.2 มีการนำวิธีการจัดระบบมาใช้ โดยพิจารณาองค์ประกอบทั้งส่วนข้อมูล ที่นำเข้าไปในกระบวนการและผลลัพธ์ โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการให้เหมาะสมก่อนที่จำทำการเปลี่ยนแปลง

2.3 มีการพิสูจน์ด้วยการวิจัยหรืออยู่ระหว่างการวิจัยว่า “สิ่งใหม่” นั้นจะช่วยแก้ปัญหาด้วยการดำเนินงานบางอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม

2.4 ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานในปัจจุบันหาก “สิ่งใหม่” นั้นได้รับการเผยแพร่และยอมรับจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบงานที่ดำเนินอยู่ในขณะนั้น ไม่ถือว่าสิ่งใหม่นั้นเป็นนวัตกรรมแต่จะเปลี่ยนสภาพเป็นเทคโนโลยีอย่างเต็มที่

3. ข้อสังเกตเกี่ยวกับสิ่งที่ถือว่าเป็นนวัตกรรม

3.1 เป็นความคิดและกระบวนการกระทำใหม่ทั้งหมดหรือปรับปรุงดัดแปลงจากสิ่งที่เคยมีนำมาปรับปรุงใหม่ให้ดียิ่งขึ้น

3.2 ความคิดหรือการกระทำนั้น มีการพิสูจน์ด้วยการทดลอง วิจัย ผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

3.3 มีการนำวิธีระบบมาใช้อย่างชัดเจนโดยพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน คือ ข้อมูล กระบวนการ และผลลัพธ์

3.4 ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของระบบงานในปัจจุบัน

4. ประเภทของนวัตกรรม

แบ่งประเภทของนวัตกรรมได้ดังนี้ (www.pochanukul.com อ้างอิงใน วุทธิศักดิ์ โชนกุล)

2.1 แบ่งตามลักษณะของการสร้างนวัตกรรม

2.1.1 นวัตกรรมส่วนเพิ่ม (incremental innovation)

2.1.2 นวัตกรรมที่เฟื่องคนพบ (breakthrough innovation)

2.2 แบ่งตามลักษณะการใช้นวัตกรรม

2.2.1 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation)

2.2.2 นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation)

5. หลักสำคัญในการนำนวัตกรรมเข้ามาใช้

การที่จะรับนวัตกรรมเข้ามาใช้ในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ตลอดจนความคุ้มค่าของการนำมาใช้โดยคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (กิดานันท์ มะลิทอง, 2541:246)

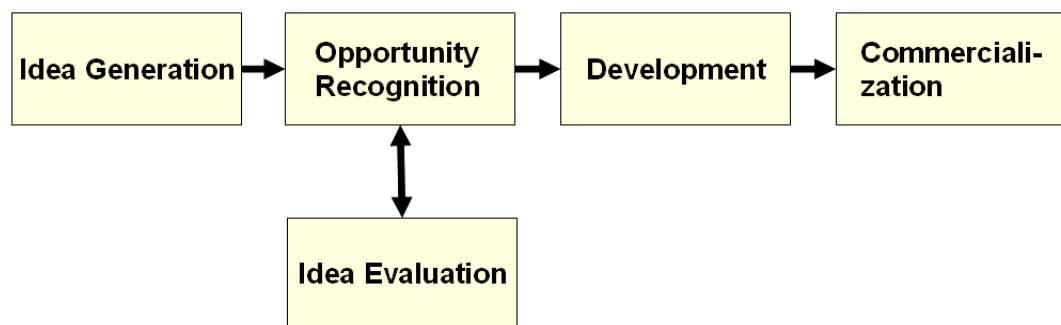
5.1 นวัตกรรมที่จะนำมาใช้นั้นมีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดกว่าวัสดุ อุปกรณ์ หรือวิธีการที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด

5.2 นวัตกรรมนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่กับระบบหรือสภาพที่เป็นอยู่

5.3 มีการวิจัยหรือกรณีศึกษาที่ยืนยันแน่นอนแล้วว่า สามารถนำมาใช้ได้ดีใน
สภาวะการณ์ที่คล้ายคลึงกันนี้

5.4 นวัตกรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้ใช้อย่างจริงจัง

6. กระบวนการทางนวัตกรรม (Innovation Process)

6.1 การค้นหาความคิดใหม่ (Idea Generation) 6 แหล่งที่มาของความคิดที่เป็นนวัตกรรม

6.1.1 ความรู้ใหม่

6.1.2 การใช้ประโยชน์จากความคิดของลูกค้า

6.1.3 การเรียนรู้กลุ่มผู้ใช้ที่มีหัวก้าวหน้า

6.1.4 การออกแบบที่เข้าถึงใจคน

6.1.5 การวิจัยและพัฒนา

6.1.6 นวัตกรรมจากภายนอกองค์กร

6.2 การรับรู้ถึงโอกาส (Opportunity Recognition)

6.2.1 สิ่งที่สำคัญก็คือ เราต้องฉลาดพอจะรับรู้ได้ว่า สิ่งนั้นจะเป็นการค้นพบที่ยิ่งใหญ่เสมอ เราเห็นมันอยู่ตรงหน้า (Norman Augustine)

6.2.1 หลักการรับรู้ด้วย “แผนภูมิโอกาสประโยชน์”

- นวัตกรรมสร้างโอกาสประโยชน์มากที่สุดในด้านใดบ้าง
- โอกาสประโยชน์นั้นมากกว่าหรือน้อยกว่าเทคโนโลยีของผู้อื่นเพียงใด
- โอกาสประโยชน์ใดมีความสำคัญมากที่สุด
- สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็น

โอกาสประโยชน์สูงสุดได้อย่างไร

6.3 การประเมินความคิด (Idea Evaluation)

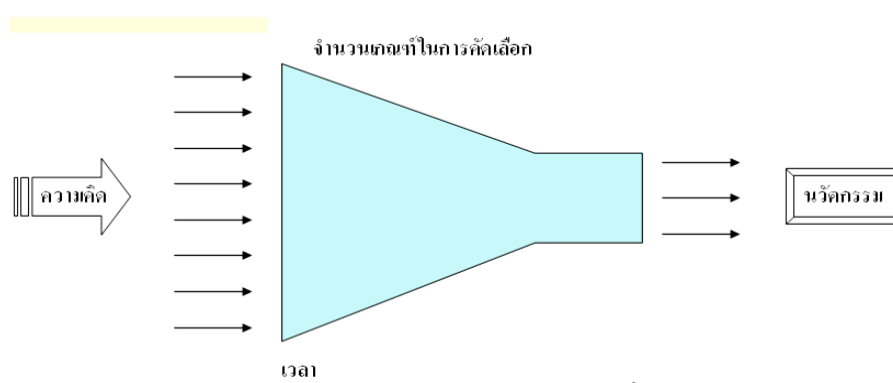
6.3.1 ความเหมาะสมของนวัตกรรมกับกลยุทธ์ขององค์กร

6.3.2 ความสามารถด้านเทคนิคขององค์กรในการสร้างนวัตกรรม

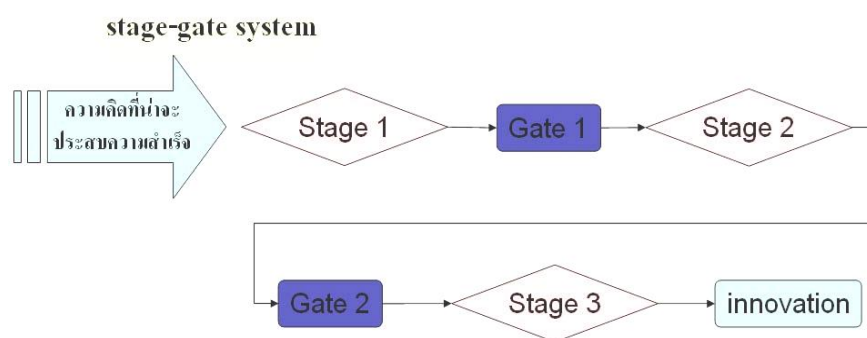
6.3.3 ความสามารถด้านธุรกิจที่ส่งผลให้นวัตกรรมประสบความสำเร็จ

6.4 การพัฒนานวัตกรรม (Development)

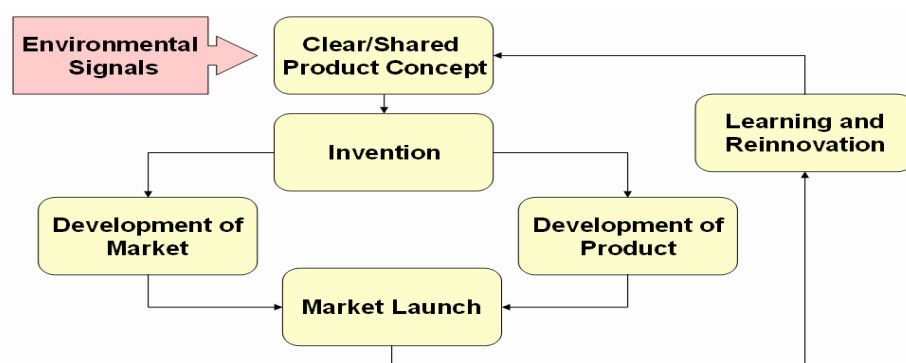
6.4.1 ตัวกรองความคิด

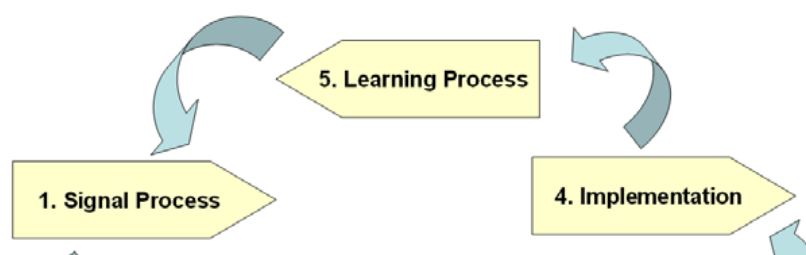
6.4.2 ระบบแบบขั้นตอนและประตู (stage-gate system)

6.4.3 การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation)

6.4.4 การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation)

7. การแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovation)

Everette M. Rogers (1983) ได้ให้ความหมายของคำว่า การแพร่กระจายหรือ "Diffusion" ไว้ว่า การแพร่กระจาย คือ กระบวนการ ซึ่งนวัตกรรมถูกสื่อสารผ่านช่องทางในช่วงเวลาหนึ่งระหว่างสมาชิกต่างๆ ที่อยู่ในระบบสังคม (Diffusion is the process by which an innovation is communicated through certain channels overtime among the members of a social systems)

7.1 ส่วนประกอบของการแพร่กระจายนวัตกรรม

7.1.1 นวัตกรรม (Innovation)

7.1.2 ช่องทางการสื่อสาร (Communication Channels)

7.1.3 ช่วงระยะเวลาหนึ่ง (Time)

7.1.4 ระบบสังคม (Social system)

8. ขั้นตอนการยอมรับนวัตกรรม (Adoption Process)

8.1 ขั้นต้นหรือรับทราบ (Awareness)

8.2 ขั้นสนใจ (Interest)

8.3 ขั้นประเมินผล (Evaluation)

8.4 ขั้นทดลอง (Trial)

8.5 ขั้นยอมรับปฏิบัติ (Adoption)

9. กระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม (Innovation decision process)

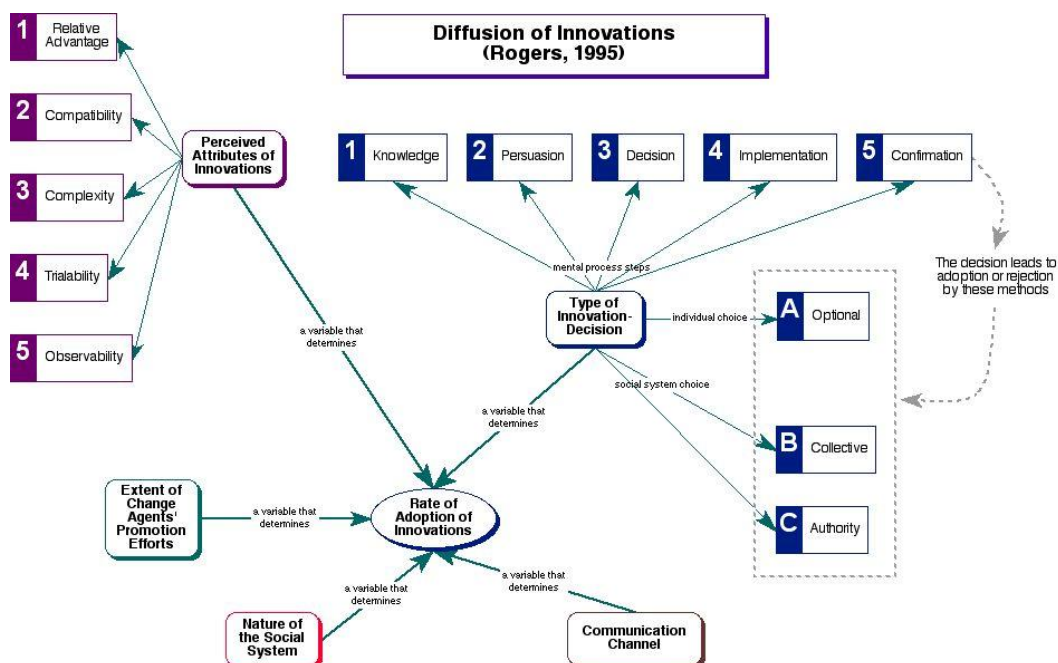
9.1 ขั้นความรู้ (Knowledge)

9.2 ขั้นชักชวน (Persuasion)

9.3 ขั้นตัดสินใจ (Decision)

9.4 ขั้นตัดสินใจใช้ (Implementation)

9.5 ขั้นยืนยัน (Confirmation)

10. คุณลักษณะของนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ

- 10.1 ผลประโยชน์ที่ได้รับจากนวัตกรรม (Relation advantage)
- 10.2 การเข้ากันได้ดีกับสิ่งที่มีอยู่เดิม (Compatibility)
- 10.3 ความซับซ้อน (Complexity)
- 10.4 การทดลองได้ (Trial ability)
- 10.5 การสังเกตได้ (Observe ability)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

1. ความหมายและขอบข่ายของการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิต คำจำกัดความที่นักจิตวิทยา มักจะกล่าวอ้างอยู่เสมอ แต่ยังไม่ถึงกับเป็นที่ยอมรับ กันอย่างสากล คือ คำจำกัดความของ คิมเบล (Gregory A Kimble) (http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Learning_Process.htm, 13/2/2555)

คิมเบล กล่าวว่า "การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงศักยภาพแห่งพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกหรือการปฏิบัติที่ได้รับ การเสริมแรง (Learning as a relatively permanent change in behavioral potentiality that occurs as a result of reinforced practice) "

จากความหมายของการเรียนรู้ข้างต้นแยกกล่าวเป็นประเด็นสำคัญได้ 5 ประการ คือ

1.1 การที่กำหนดว่า การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็แสดงว่าผลที่เกิดจากการเรียนรู้ จะต้องอยู่ใน รูปของพฤติกรรม ที่สังเกตได้ หลังจากเกิดการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนสามารถทำสิ่งหรือเรื่องที่ไม่เคยทำมาก่อนการเรียนรู้ขึ้น

1.2 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวร นั่นก็คือ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้น จะไม่เป็นพฤติกรรมในช่วงสั้น หรือเพียงชั่วคราว และในขณะเดียวกันก็ ไม่ใช่พฤติกรรมที่คงที่ที่ไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป

1.3 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนไปอย่างทันทีทันใด แต่มันอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงศักยภาพ (Potential) ที่จะกระทำ สิ่งต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต การเปลี่ยนแปลง ศักยภาพนี้อาจแฝงอยู่ในตัวผู้เรียน ซึ่งอาจจะยังไม่ได้แสดงออกมา เป็นพฤติกรรมอย่าง ทันทีทันใดก็ได้

1.4 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงศักยภาพในตัวผู้เรียนนั้นจะเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือศักยภาพอันเนื่องมาจากสาเหตุอื่นไม่ถือเป็นการเรียนรู้

1.5 ประสบการณ์หรือการฝึกต้องเป็นการฝึกหรือปฏิบัติที่ได้รับการเสริมแรง (Reinforced practice) หมายความว่า เพียงแต่ผู้เรียนได้ รับรางวัลหลังจากที่ตอบสนอง ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในแง่คำว่า "รางวัล" กับ "ตัวเสริมแรง" (Reinforce) จะให้ความหมายเดียวกัน ต่างก็หมายถึงอะไรบางอย่างที่อินทรีย์ (บุคคล) ต้องการ

2. ปัจจัยสำคัญในสภาพการเรียนรู้

ในสภาพการเรียนรู้ต่างๆ ย่อมประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ ด้วยกัน คือ

2.1 ตัวผู้เรียน (Learner)

2.2 เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นตัวเร้า (Stimulus Situation)

2.3 การกระทำหรือการตอบสนอง Action หรือ Response

3. ชนิดของการเรียนรู้

มีวิธีการเรียนรู้อยู่หลายวิธีที่มีนัยสำคัญและคุณค่าต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ ดังนี้
(<http://www.oknation.net/blog/sariputta/2009/02/19/entry-1>, 13/2/2555)

3.1 การเรียนรู้แบบการปรับใช้(Adaptive) เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์และการไตร่ตรอง

3.2 การเรียนรู้แบบลงมือกระทำก่อนล่วงหน้า(Anticipatory) เป็นกระบวนการได้มาซึ่งความรู้จากการคาดหวังอนาคต ด้วยวิธีการที่มีวิสัยทัศน์ การปฏิบัติ และการไตร่ตรอง

3.3 การเรียนรู้แบบสร้างความรู้ (Generative and creative learning) เป็นการเรียนรู้ที่สร้างความรู้จากการไตร่ตรอง การวิเคราะห์ และการคิดสร้างสรรค์

3.4 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action learning) จะเกี่ยวข้องในการไตร่ตรองปัญหาที่เกิดจากความรู้เดิมบวกกับการถามจึงเกิดการเรียนรู้

4. ประเภทของการเรียนรู้

สามารถจำแนกประเภทของการเรียนรู้ออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ คือ
(<http://student.nu.ac.th/learn/Lesson%206-1.htm>, 13/2/2555)

4.1 การเรียนรู้โดยการจำเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนพยายามจะรวบรวมหรือเก็บเนื้อหาสาระจากสิ่งที่ต้องการจะเรียนให้ได้มากที่สุด

4.2 การเรียนรู้โดยการเลียนแบบ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดนที่ผู้เรียนพยายามลอกเลียนแบบ หรือกระทำตามต้นแบบที่ตนเห็นว่าดีหรือเป็นประโยชน์แก่ตน

4.3 การเรียนรู้โดยการหยั่งรู้ ขั้นตอนของการเรียนรู้ประเภทนี้จะเกิดขึ้น 3 ขั้น
ดังนี้

4.3.1 มองเห็นหรือมีปฏิภานต่อส่วนรวมของสถานการณ์ทั้งหมดก่อน

4.3.2 แยกแยะส่วนรวมเพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของส่วนย่อยนั้นๆ

4.3.3 เกิดความเข้าใจสถานการณ์นั้นอย่างชัดเจนเรียกว่า เกิดการหยั่งรู้

4.3.4 การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนพยายามใช้ทางเลือกหลายๆ ทางเพื่อแก้ปัญหาหรือสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้น

4.3.5 การเรียนรู้โดยการสร้างมโนคติ การเรียนรู้โดยการสร้างความคิดรวบยอดนั้นเกิดจากการที่ผู้เรียนมองเห็นลักษณะรวมของสิ่งนั้นก่อน ต่อจากนั้นจึงพิจารณาลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้นต่อไป

5. รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style)

สร้อย ญา รุจิเรข เรืองรอง (www.mbs.mut.ac.th/paper/pdf/32.pdf, 13/2/2555) กล่าวไว้ว่า รูปแบบการเรียนรู้เป็นลักษณะของคนแต่ละคน ซึ่งบุรณาการลักษณะทางกายภาพ อารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดปรากฏให้เห็นว่า แต่ละคนเรียนรู้ได้ดีที่สุดอย่างไร

เนื่องจากคนทุกคนมีจุดเด่น จุดด้อย ต่างกัน และมีความชอบที่แตกต่างกัน บางคนเรียนได้ด้วยการฟัง บางคนเรียนได้ด้วยการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อ (จด, บันทึก) บางคนชอบลงมือปฏิบัติ หลายคนเรียนรู้ได้ดี เมื่อเขาอยู่เป็นกลุ่ม บางคนชอบทำงานคนเดียว จึงไม่มีวิธีใดที่ดีที่สุดสำหรับคนทุกคน

นอกจากนี้ สิ่งเร้าต่างๆ อันได้แก่ สภาพแวดล้อม อารมณ์ สภาพทางสังคม เศรษฐฐานะของครอบครัว ลักษณะทางกายภาพ และสภาวะทางจิตใจ ยังมีผลต่อรูปแบบการเรียนรู้ของบุคคลแต่ละคน

การศึกษาเรื่องรูปแบบการเรียนรู้ เป็นการศึกษากิจกรรมที่สังเกตได้ คล้ายบุคลิกภาพมากกว่าศึกษาพฤติกรรมตามพื้นฐานทางจิตวิทยา จำไว้ว่ารูปแบบการเรียนรู้เป็นพฤติกรรมที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

6. องค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้

6.1 องค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวคิดนักการศึกษา กาเย่ (Gagne) ได้แก่

- ผู้เรียน (Learner) มีระบบสัมผัสและ ระบบประสาทในการรับรู้
- สิ่งเร้า (Stimulus) คือ สถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
- การตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้

6.2 การสอนด้วยสื่อตามแนวคิดของกาเย่ (Gagne)

- เราความสนใจ มีโปรแกรมที่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน เช่น ใช้ การ์ตูน หรือ กราฟิกที่ดึงดูดสายตา
- ความอยากรู้อยากเห็นจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในบทเรียน การตั้งคำถามก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง
- บอกวัตถุประสงค์ ผู้เรียนควรทราบถึงวัตถุประสงค์ ให้ผู้เรียนสนใจในบทเรียนเพื่อให้ทราบว่าบทเรียนเกี่ยวกับอะไร
- กระตุ้นความจำผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์ในการโยงข้อมูลกับความรู้ที่มีอยู่ก่อน เพราะสิ่งนี้สามารถทำให้เกิดความทรงจำในระยะยาวได้เมื่อได้โยงถึงประสบการณ์ผู้เรียน โดยการตั้งคำถาม เกี่ยวกับแนวคิด หรือเนื้อหานั้นๆ
- เสนอเนื้อหา ขั้นตอนนี้จะเป็นการอธิบายเนื้อหาให้กับผู้เรียน โดยใช้สื่อชนิดต่างๆ ในรูป กราฟิก หรือ เสียง วิดีโอ
- การยกตัวอย่าง การยกตัวอย่างสามารถทำได้โดยยกกรณีศึกษา การเปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจได้ซาบซึ้ง
- การฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดทักษะหรือพฤติกรรม เป็นการวัดความเข้าใจว่าผู้เรียนได้เรียนถูกต้อง เพื่อให้เกิดการอธิบายซ้ำเมื่อรับสิ่งที่ผิด
- การให้คำแนะนำเพิ่มเติม เช่น การทำแบบฝึกหัด โดยมีคำแนะนำ
- การสอบ เพื่อวัดระดับความเข้าใจ
- การนำไปใช้กับงานที่ทำในการทำสื่อควรมี เนื้อหาเพิ่มเติม หรือหัวข้อต่างๆ ที่ควรจะมีเพิ่มเติม

7. ส่วนประกอบของกระบวนการเรียนรู้

Marquardt ได้นำเสนอองค์ประกอบของการเรียนรู้ไว้ 4 ประการ คือ (<http://student.nu.ac.th/learn/Lesson%203-3.htm>, 13/2/2555)

7.1 การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition)

7.1.1 การแสวงหาและรวบรวมจากแหล่งภายในองค์การ (Internal Collection of Knowledge) การได้มาซึ่งความรู้ต่างๆ จากภายในองค์การสามารถทำได้ดังนี้

- การให้ความรู้กับพนักงาน
- การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติ
- การดำเนินการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการปฏิบัติงานต่างๆ

- การแสวงหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งภายนอกองค์การ
(External Collection of Knowledge)

7.1.2 การแข่งขันขององค์การต้องอาศัยความคิด และการสร้างสรรค์ด้วย
ข้อมูลสารสนเทศจากสภาพแวดล้อมภายนอกด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้

- การใช้มาตรฐานเปรียบเทียบกับองค์การอื่น
- การจ้างที่ปรึกษา
- การเปิดรับข่าวสารจากหลากหลายสื่อ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ e-mail
บทความ โทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น

- การตรวจสอบแนวโน้มทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ
เทคโนโลยี

- การรวบรวมข้อมูลจากลูกค้า คู่แข่งขันและแหล่งอื่นๆ
- การจ้างพนักงานใหม่
- การร่วมมือกับองค์การอื่นๆ เพื่อสร้างพันธมิตรและการร่วมลงทุน

7.2 การสร้างความรู้ (Knowledge Creation)

การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับแรงผลักดันการหยั่งรู้และความเข้าใจอย่าง
ลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลการสร้างความรู้ใหม่ควรอยู่ภายใต้หน่วยงานหรือคนในองค์การ ซึ่ง
หมายความว่าทุกๆ คนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ รูปแบบต่างๆ ในการสร้างความรู้มีดังนี้

7.2.1 บุคคลให้ความรู้ที่ตนมีอยู่แก่ผู้อื่น

7.2.2 การนำความรู้ที่องค์การมีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคล
เพื่อให้เกิดเป็นความรู้ใหม่และมีการแบ่งปันทั่วทั้งองค์การ

7.2.3 ความรู้ที่ได้จากการรวบรวมและสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่เข้าด้วยกัน
รูปแบบนี้อาจจำกัดอยู่ที่ความรู้ที่มีอยู่แล้ว

7.2.4 ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการภายใน โดยการค้นพบของสมาชิกขององค์การ
เอง และมีกิจกรรมมากมายที่องค์การสามารถดำเนินการเพื่อสร้างความรู้

7.2.5 การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ

7.2.6 การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

7.2.7 การทดลอง ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจและโอกาสสำหรับการเรียนรู้

7.2.8 การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต

7.3 การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval)

ในการจัดการความรู้ องค์กรต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ องค์กรต้องเก็บรักษาสิ่งที่องค์กรเรียกว่า ความรู้ ไว้ให้ดีที่สุดไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจน ผลสะท้อนกลับ การวิจัยและการทดลอง ทั้งนี้การเก็บสะสมความรู้ขององค์กรควร คำนึงถึงสิ่งต่างๆ เหล่านี้

7.3.1 โครงสร้างและการจัดเก็บความรู้ควรเป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

7.3.2 จัดให้มีการจำแนกรายการต่างๆ

7.3.3 อาศัยการจัดการที่สามารถส่งมอบให้กับผู้ใช้ได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง ทันเวลา และเหมาะสมกับความต้องการ

7.4 การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization)

7.4.1 การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้มีความจำเป็นสำหรับ องค์กรเนื่องจากองค์กรจะได้เรียนรู้ได้ดีขึ้นเมื่อความรู้มีการกระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมทั่วทั้งองค์กร การถ่ายทอดความรู้โดยตั้งใจมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

- การสื่อสารด้วยการเขียน
- การฝึกอบรม
- การประชุมภายใน
- การสรุปข่าวสาร
- การสื่อสารภายในองค์กร
- การเยี่ยมชมงานต่างๆ ที่จัดเป็นกลุ่มตามความจำเป็น
- การหมุนเวียน / เปลี่ยนงาน
- ระบบพี่เลี้ยง

7.4.2 ส่วนการถ่ายทอดความรู้โดยไม่ตั้งใจนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอาจจะไม่ รู้ตัวหรือเป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นในหน้าที่ที่ทำงานประจำอย่างไม่มีแบบแผน เช่น

- การหมุนเวียนงาน
- ประสบการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ที่เล่าต่อกันมา
- คณะทำงาน

- เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ

8. ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เพื่อให้เกิดความรู้อย่างต่อเนื่องถาวร เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นปรัชญา หลักของการศึกษาตลอดชีวิต (Live long learning) หรือ การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing education) โดยมีจุดมุ่งหมายว่า การเรียนรู้ จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เป็นอย่างดี ดังนั้นลักษณะของกระบวนการเรียนรู้มี 8 ประการได้แก่ (<http://th.wikipedia.org>, 13/2/2555)

- 8.1 การเรียนรู้เป็นการลงมือปฏิบัติ
- 8.2 การเรียนรู้เป็นปัจเจกบุคคล
- 8.3 การเรียนรู้ได้รับอิทธิพลจากบุคคลในสังคมร่วมกัน
- 8.4 การเรียนรู้เป็นการตอบสนองสิ่งที่พบ/กระตุ้น
- 8.5 การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 8.6 การเรียนรู้ไม่สามารถเปลี่ยนกลับไป-มาได้
- 8.7 การเรียนรู้ต้องใช้เวลา
- 8.8 การเรียนรู้ไม่สามารถเกิดจากถูกบังคับ

9. ทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory)

การเรียนรู้คือกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยินการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไข และสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน (<http://th.wikipedia.org>, 12/2/2555)

9.1 การเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Bloom (Bloom's Taxonomy) ได้แบ่งการเรียนรู้เป็น 6 ระดับ ดังนี้

- 9.1.1 ความรู้ที่เกิดจากความจำ (knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด
- 9.1.2 ความเข้าใจ (Comprehend)
- 9.1.3 การประยุกต์ (Application)
- 9.1.4 การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้
- 9.1.5 การสังเคราะห์ (Synthesis) สามารถนำส่วนต่างๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ได้ให้แตกต่างจากรูปเดิม เน้นโครงสร้างใหม่
- 9.1.6 การประเมินค่า (Evaluation) วัดได้ และตัดสินใจว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด

9.2 การเรียนรู้ตามทฤษฎีของเมเยอร์ (Mayor)

ในการออกแบบสื่อการเรียนการสอน การวิเคราะห์ความจำเป็นเป็นสิ่งสำคัญ และตามด้วยจุดประสงค์ของการเรียน โดยแบ่งออกเป็นย่อยๆ 3 ส่วนด้วยกัน

- 9.2.1 พฤติกรรม ควรชี้ชัดและสังเกตได้
- 9.2.2 เงื่อนไข พฤติกรรมสำเร็จได้ควรมีเงื่อนไขในการช่วยเหลือ
- 9.2.3 มาตรฐาน พฤติกรรมที่ได้นั้นสามารถอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด

9.3 การเรียนรู้ตามทฤษฎีของบรูเนอร์ (Bruner)

- 9.3.1 ความรู้ถูกสร้างหรือหล่อหลอมโดยประสบการณ์
- 9.3.2 ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบในการเรียน
- 9.3.3 ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความหมายขึ้นมาจากแง่มุมต่างๆ
- 9.3.4 ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง
- 9.3.5 ผู้เรียนเลือกเนื้อหาและกิจกรรมเอง
- 9.3.6 เนื้อหาควรถูกสร้างในภาพรวม

9.4 การเรียนรู้ตามทฤษฎีของไทเลอร์ (Tylor)

9.4.1 ความต่อเนื่อง (continuity) หมายถึง ในวิชาทักษะ ต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะในกิจกรรมและประสบการณ์บ่อยๆ และต่อเนื่องกัน

9.4.2 การจัดช่วงลำดับ (sequence) หมายถึง หรือการจัดสิ่งที่มีความง่ายไปสู่สิ่งที่มีความยาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ ให้มีการเรียงลำดับก่อนหลัง เพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

9.4.3 บูรณาการ (integration) หมายถึง การจัดประสบการณ์จึงควรเป็นในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้เพิ่มพูนความคิดเห็นและได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหาที่เรียนเป็นการเพิ่มความสามารถทั้งหมด ของผู้เรียนที่จะได้ใช้ประสบการณ์ได้ในสถานการณ์ต่างๆ กัน ประสบการณ์การเรียนรู้ จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์ที่แวดล้อม

9.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ 8 ขั้น ของกาเย่ (Gagne)

9.5.1 การจูงใจ (Motivation Phase) การคาดหวังของผู้เรียนเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้

9.5.2 การรับรู้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Apprehending Phase) ผู้เรียนจะรับรู้สิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจ

9.5.3 การปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (Acquisition Phase) เพื่อให้เกิดความจำระยะสั้นและระยะยาว

9.5.4 ความสามารถในการจำ (Retention Phase)

9.5.5 ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว (Recall Phase)

9.5.6 การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว (Generalization Phase)

9.5.7 การแสดงออกพฤติกรรมที่เรียนรู้ (Performance Phase)

9.5.8 การแสดงผลการเรียนรู้กลับไปยังผู้เรียน (Feedback Phase) ผู้เรียนได้รับทราบผลเร็วจะทำให้มีผลดีและประสิทธิภาพสูง

10. หลักการพัฒนาตนเพื่อการเรียนรู้

ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ราชบัณฑิตและนักการศึกษาคนสำคัญของไทย ผู้มีแนวคิดแหลมคม ได้ริเริ่มนำแนวคิดทางพุทธศาสตร์เข้ามาเผยแพร่และใช้ในการศึกษา โดยได้พยายามวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเรียบเรียงแนวคิดเหล่านั้นให้เหมาะสมกับยุคสมัย ย่อยต่อการศึกษาเล่าเรียน และมีการนำไปใช้มากขึ้น ทำให้คนในวงการศึกษาเกิดความสนใจอย่างกว้างขวาง ท่านได้เสนอว่าสมบัติทิพย์ที่น่าจะนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษาไทย ได้แก่ วัฒนธรรม ปัญญาธรรม และเมตตาธรรม โดยได้เสนอยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในอนาคตไว้ดังนี้

1) การจัดสาระและกระบวนการเรียนรู้ ต้องมีส่วนที่เป็นแกนหลักและส่วนที่ยืดหยุ่น

2) การจัดโครงสร้างของสาระและกระบวนการเรียนรู้ ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสังคมไทย และเหมาะสมกับเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

3) สาระความรู้ที่เป็นหลักเพื่อความเป็นมนุษย์ ได้แก่ ทักษะและกระบวนการสื่อความหมาย การแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการวิทยาศาสตร์ กระบวนการสังคม กระบวนการทำงาน สุขภาพและบุคลิกภาพ ศีลธรรมและสุนทรียภาพ ศิลปวิทยาทั้ง ๘ ประการนี้ ถือเป็นแก่นแท้ของศักยภาพของมนุษย์

4) สาระประกอบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประเทศชาติ และเป็นพลโลกที่สร้างสรรค์ ได้แก่ ประสบการณ์เกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทรัพยากร เทคโนโลยี และความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ

5) กระบวนการเรียนการสอน ครูควรลดบทบาทในการบอก อธิบาย และใช้เครื่องมือช่วยสอนมากขึ้น เช่น ใช้สื่อดิจิทัล อุปกรณ์ ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้สื่อมวลชน ใช้แหล่งวิทยาการหลากหลาย

นอกจากแนวคิดดังกล่าวแล้ว สมุน อมรวิวัฒน์ ยังได้เสนอกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย การฝึกหัดอบรมควบคุมกายและวาจา (อธิศีลสิกขา) การฝึกหัดคิดและอบรมจิตใจ (อธิจิตสิกขา) และการฝึกหัดอบรมเพื่อความรู้ระดับสูง (อธิปัญญาสิกขา) และได้เสนอระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี ประกอบด้วย กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพุทธุต ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญๆ 3 ขั้นตอน คือ

1) ขั้นการสร้างศรัทธา

2) ขั้นการสอนตามหลักพุทธุต ได้แก่ การฝึกหัด ฟัง พูด อ่าน เขียน การฝึกปรือ เพื่อจับประเด็นสาระและการจดจำ การฝึกฝน ลงมือปฏิบัติจนคล่องแคล่ว การฝึกคิด พิจารณาจนเข้าใจแจ่มแจ้ง และการฝึกสรุป สาระความรู้ และนำไปใช้ในชีวิตรจริง

3) ขั้นการมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร นอกจากนั้นท่านยังได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาที่แท้จริง ย่อมสัมพันธ์สอดคล้องกับความเป็นจริงของวิถีชีวิต การจัดกระบวนการเรียนรู้ จึงต้องช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพให้ผู้เรียนสามารถเผชิญ เผชิญ ผสมผสาน และแก้ปัญหาได้ ท่านได้เสนอการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ

(1) การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ

- (2) การประเมินค่าและประโยชน์
- (3) การเลือกและตัดสินใจ และ
- (4) การฝึกปฏิบัติ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรม

1. ความหมายของหลักพุทธธรรม

ความหมายของคำว่า “พุทธธรรม” หรือ “พระธรรม” คือ ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้น มีมากมายถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นดี เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งความทุกข์ และ วิธีการดับทุกข์ (<http://th.wikipedia.org/wiki/พุทธธรรม>, 16/3/2555)

สุภาคย์ อินทองคง (2550) คำว่า “หลักพุทธธรรม” ในที่นี้หมายถึง หลักธรรมคำสอน ที่เชื่อกันว่า เป็นผลแห่งการค้นคว้า เป็นภูมิรู้ ภูมิปัญญา ของพระพุทธองค์ ที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2550 ปี แล้ว และได้ชื่อว่า เป็นภูมิปัญญาโลก เป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติ เป็นมรดกโลก ที่หาค่ามิได้

วิกิพีเดีย กล่าวว่า “พุทธธรรม หรือ พระธรรม หมายถึง ธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำออกเผยแผ่ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกข์และ วิธีการดับทุกข์ พุทธธรรม ของพระพุทธเจ้านั้นแต่เริ่มสืบทอดกันด้วยวิธีท่องจำแบบปากต่อปาก สมัยต่อมาจึงได้มีการบันทึกไว้เป็นตัวอักษร คัมภีร์ที่บันทึกพุทธธรรมนั้น เรียกว่า พระไตรปิฎก และมีคำอธิบายจัดไว้เป็นหมวดคัมภีร์ เรียกชื่อต่างๆ อาทิ อรรถกถา, ฎีกา, อนุฎีกา เป็นต้น

ธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้น คำว่า “ค้นพบ” ย่อมหมายถึง “ธรรม” เป็นสิ่งที่มีอยู่เดิม มีมาก่อน ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมพระพุทธองค์ แต่เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ อาจพอลงได้ว่า การเรียนรู้ ธรรม ก็คือการรับรู้ธรรมดาโลก เรียนรู้สิ่งที่เบปปกติที่มีเบบเกิดที่มามาอย่างไร และไปอย่างไร เพราะหลักธรรมคำสอนของพระสัมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสสอนไว้กว่าสองพันปีที่ผ่านมาั้น เป้น “สัจธรรม” เพราะ “คนเราจะล่วงพ้นความทุกข์ได้ เพราะความเพียรในการทำความดี” ผู้ใส่ใจในธรรมเท่านั้น ถึงจะรู้ถ่องแท้ (<http://th.wikipedia.org/wiki/พุทธธรรม>, 16/3/2555)

ทางผู้เขียนก็ขอยกความหมายของพุทธธรรมในแง่ความคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาจากหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน จากหัวข้อ พุทธธรรม : คู่มือมนุษยศตวรรษที่ 21 ดังนี้ (ธนภณ สมหวัง, 2543)

“พุทธธรรม เป็นคำอธิบายคำสอนของพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ที่สุดในโลก และเป็นวิชาการที่สุดในบรรดางานเขียนทางพระพุทธศาสนาในเมืองไทยในปัจจุบันนี้...” (ศาสตราจารย์ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2535)

“พุทธธรรมนั้น เป็นการรวบรวมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้เป็นระบบอย่างที่คุณในปัจจุบันเข้าใจได้ง่าย...เป็นหนังสือที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของคนชาติไทยทีเดียว ในพระพุทธศาสนาด้วย ทั้งหมด และทั้งโลกด้วยหนังสือพุทธธรรมควรจะได้ Nobel Prize...” (ประเวศ วะสี, 2538)

“พุทธธรรม เป็นหนังสือเล่มเดียวที่แสดงถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้อย่างลุ่มลึกเป็นระบบและรอบด้านที่สุดเท่าที่เคยมีในภาษาไทย” (พระไพศาล วิสาโล, 2530)

พุทธธรรม คือ คำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และนำมาเผยแผ่สั่งสอนบุคคลทั่วไป พุทธธรรมในพระพุทธศาสนามีเป็นจำนวนมากครอบคลุมตั้งแต่เรื่องพื้นฐานในการดำเนินชีวิต จนกระทั่งถึงเรื่องสูงสุดที่เป็นจุดหมายของพุทธศาสนา คือ นิพพาน พุทธธรรมทุกเรื่องล้วนแต่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมทั้งสิ้นเช่นทำให้เกิดความสุข ความเจริญ แก่ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบเรียบร้อยแก่สังคม (http://th.wikipedia.org/wiki/พีเดีย_สารานุกรมเสรี,15/2/2555)

2. หลักการของพุทธธรรม

คุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พุทธธรรมมีหลักการว่า ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมันอย่างเป็นกลางๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้คือค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้ สาระของความจริงนี้ก็คือ (ความเป็นไปตาม)ธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย หรือกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ผู้ที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ไม่ใช่มองตามที่ตนอยากหรือไม่อยากให้มันเป็น จึงจะเข้าใจความจริงที่เป็นกลางนี้ได้ เมื่อเข้าใจธรรมที่เป็นกลางนี้แล้ว ก็ย่อมมองเห็นความจริงอย่างกว้างๆ ครอบคลุมทั่วไปทั้งหมด มีทัศนะเปิดกว้างหลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยหลุดพ้นทั้งทางจิต คือจิตหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นครอบงำที่เรียกว่ากิเลสและความทุกข์ กลายเป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เบิกบาน เป็นสุข และด้านปัญญา คือหลุดพ้นด้วยรู้เท่าทันธรรมดา แล้วมองเห็นตัวความจริงที่ล้วนๆบริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเคลือบแคลงหรือทำให้เอนเอียงและรู้ชัดแจ้งที่ความจริงโดยตรง ไม่ต้องรู้ผ่านใครๆหรือรู้ตามที่ใครบอกอีกต่อไป (<http://marin222.wordpress.com/หลักพุทธธรรม, 15/2/2555>)

3. ลักษณะทั่วไปของพุทธธรรม

พุทธธรรม คือ คำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ในที่นี้จึงขอยกเอาลักษณะทั่วไปของพุทธธรรมมากล่าวโดยสรุปว่ามีลักษณะ ๒ อย่าง คือ

3.1 แสดงหลักความจริงสายกลาง หรือที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือ “มัชฌิมนธรรมเทศนา” คือ หลักความจริงที่เป็นกลางตามธรรมชาติ เช่น เบญจขันธ์ หรือ ขันธ์ ๕ ไตรลักษณ์กฎแห่งกรรม เป็นต้น หลักความจริงเหล่านี้ก็เปรียบได้กับ “ทฤษฎี” ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติต่อไป

3.2 แสดงข้อปฏิบัติสายกลาง หรือที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” คือ หลักปฏิบัติตามสภาพชีวิตของแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์ (ผู้ครองเรือน) โดยทั่วไปหรือ บรรพชิต ก็สามารถปฏิบัติได้ (<http://wannapa.com/genc.html>, 15/2/2555)

4. ลักษณะสำคัญของหลักพุทธธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงลักษณะของพุทธธรรม สรุปได้ดังนี้

4.1 คำสอนเป็นกลาง ปฏิบัติสายกลาง หรือลักษณะที่เป็นสายกลาง ไม่สุดโต่งในทางความคิดหรือสุดโต่งในทางปฏิบัติตน เห็นความสำคัญทางด้านจิตใจ และทางด้านร่างกาย ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้ จึงวางข้อปฏิบัติที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง หรือ ข้อปฏิบัติที่เป็นสายกลาง (มรรคมีองค์ 8) คือความพอดีและทักษะเกี่ยวกับ **สังขธรรม** ก็เป็นกลาง ความจริงที่เป็นกลาง ตามเหตุปัจจัยไม่ขึ้นกับใคร (เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท)

4.2 พุทธธรรมมีหลักการเป็นสากล หรือสอนหลักความจริงที่เป็นสากล ความจริงเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ตามธรรมชาติ คือธรรมดาของสิ่งทั้งหลายเป็นเช่นนั้นเอง เรียกว่าเป็นกฎธรรมชาติ ในทางปฏิบัติสอนให้คนมีเมตตากรุณาอย่างเป็นสากล ชาวพุทธต้องมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั่วกันหมดไม่เลือกพวกเขาพวกใคร

4.3 พุทธธรรมให้ความสำคัญของสาระ (ธรรม) และรูปแบบ (วินัย) ธรรมวินัยจึงเป็นชื่อหนึ่งของพุทธศาสนา ต้องมีทั้งสองอย่าง **ธรรม**เป็นหลักความจริง ซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมดาของมัน และเป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาปฏิบัติสามารถเข้าถึงได้ ส่วน**วินัย** เป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ กติกา หรือข้อบัญญัติที่กำหนดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติ เพื่อความเจริญ และความสงบสุข วินัยเปรียบได้กับศีล เช่นศีล 5 เป็นต้น

4.4 พุทธธรรมสอนหลักกรรม พระพุทธศาสนายึดเอาการกระทำหรือความประพฤติเป็นเครื่องจำแนกคน ไม่แบ่งแยกด้วยชาติกำเนิด ผิวพรรณ เน้นการรับผิดชอบต่อการ

กระทำของตน ไม่ขัดทอดสิ่งภายนอก มีการสำรวจตนเองเป็นเบื้องต้นก่อน นอกจากนี้สอนหลักกรรมให้รู้จักพึ่งตนเอง ไม่ฝากไว้กับโชคชะตา กรรมสอนคู่กับความเพียร ความสำเร็จเกิดขึ้นได้จากความเพียร และจากการกระทำตามทางของเหตุและผล

4.5 สอนให้มองความจริงโดยแยกแยะจำแนกครบทุกด้านทุกมุม ตัวอย่างเช่น มีผู้ถามเรื่อง การพูดว่าสิ่งใดควรพูด สิ่งใดไม่ควรพูด พระพุทธองค์ตรัสแยกแยะให้ฟังว่า “วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส วาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส วาจาใดเป็นคำจริง เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัส วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส วาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส และ วาจาใดเป็นคำจริง เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัส” ลักษณะท่าทีของการสนองตอบหรือปฏิกิริยา ต่อสิ่งทั้งหลายแบบชาวพุทธ ต้องมองอย่างวิเคราะห์ แยกแยะ จำแนก แจกแจง ครบทุกด้าน

4.6 หลักการสำคัญของพุทธศาสนาคือ มุ่งอิสรภาพ ดังพุทธพจน์ว่า “มหาสมุทรแม้จะกว้างใหญ่เพียงใดก็ตาม แต่น้ำในมหาสมุทรที่มากมายนั้น มีรสเดียวคือรสเค็มฉันใด ธรรมวินัยของพระองค์ที่สอนไว้มากมาย ทั้งหมดก็มีรสเดียว คือวิมุติรส ได้แก่ ความหลุดพ้นจากทุกข์และปวงกิเลส ฉะนั้น”

4.7 เป็นศาสนาแห่งปัญญา ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดยิ่ง” หลักปัญญาสำคัญ เพราะปัญญาเป็นตัวตัดสินในการเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญแก่ศรัทธา ศีล สมาธิ ว่าเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้เพื่อเข้าถึงจุดหมาย โดยมีปัญญาเป็นตัวตัดสินสูงสุด นั่นคือ ศรัทธา ก็ขาดปัญญาไม่ได้ ศีล ก็เพื่อประคับประคองจนเกิดปัญญา สมาธิ ก็ต้องนำไปสู่ปัญญา มิฉะนั้นจะหลงผิด หลงทาง ปัญญาจึงเป็นคุณธรรมสำคัญ เป็นเอก ปัญญาในขั้นสูงสุดคือปัญญาในขั้นที่รู้เท่าทันสัจธรรม เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา

4.8 สอนหลักอนัตตา พระพุทธศาสนาประกาศหลักสำคัญเกี่ยวกับความจริงของสิ่งทั้งหลายหรือของสภาวะธรรมต่างๆ คือ หลักอนัตตา เป็นหลักใหม่ในโลกไม่เคยค้นพบมาก่อน ความยึดติดในอัตตาหรือตัวตนเป็นสิ่งฝังลึกแนบแน่นในจิตใจมนุษย์ แต่แท้จริงผู้มีปัญญาเห็นว่า สิ่งทั้งหลายที่ดำรงอยู่เป็นไปตามธรรมดาของมันไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามใจปรารถนาได้เลย

4.9 การมีทัศนคติที่มองสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์แห่งเหตุและปัจจัย เชื่อมโยงกัน อิงอาศัยกันเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยนั่นเอง

4.10 ยืนยันในศักยภาพสูงสุดของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา เมื่อพัฒนา แล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด ดังพุทธพจน์ว่า ผู้ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ (ทณโต เสฏโฐ มนุสเสสุ) และเมื่อฝึกดีแล้วมนุษย์ก็จะประเสริฐกว่าเทพทั้งหลาย พระพุทธองค์ฝึกพระองค์ดีแล้ว แม้เทพทั้งหลายก็น้อมนมัสการ

4.11 เป็นศาสนาแห่งการศึกษา นำเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญ เป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต หลักปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนาเรียกว่า มรรค หมายถึงทางดำเนินชีวิต ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวพุทธ คือ การดำเนินชีวิตตามมรรคมืองค์ 8 เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา หรือไตรสิกขา ในที่สุดจะบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตที่ดั่งงาม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

4.12 ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในได้แก่ โยนิโสมนสิการ คือ การคิดใคร่ครวญในธรรมโดยแยบคาย ลึกซึ้ง อย่างผู้มีปัญญา คือ รู้จักคิด คิดเป็น ปัจจัยภายนอก ได้แก่ กัลยาณมิตรที่ดี มีครูอาจารย์ที่ดี มีพ่อแม่ที่ดี ให้ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นตัวอย่างที่ดี มีแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ให้สติปัญญา

4.13 สอนให้ตื่นตัวด้วยความไม่ประมาท พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำ อัมปมาทรรณ หรือ ความไม่ประมาท ถึงกับตรัสเป็นปัจฉิมวาจา คือพระดำรัสสุดท้ายก่อนจะปรินิพพาน ว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

4.14 สอนให้เห็นทุกข์ แต่เป็นสุข นั่นคือพระพุทธศาสนาสอนให้มองเห็นความทุกข์ แต่ให้ปฏิบัติด้วยความสุข (ทุกข์ สอนไว้ในหลักไตรสิกขา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และทุกข์ ในหลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เมื่อความทุกข์มีอยู่จริง พระพุทธศาสนาก็สอนให้เผชิญหน้าความทุกข์นั้นไม่เลียงหนี แต่ให้มองดูทุกข์นั้นด้วยความรู้เท่าทัน จึงทำให้มีจิตใจปลอดโปร่ง เป็นอิสระ มีปัญญา ไม่ถูกทุกข์บีบคั้น

4.15 มุ่งประโยชน์สุขเพื่อมวลชน พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักนี้เสมอ เมื่อเริ่มประกาศพระศาสนาทรงตรัสแก่ภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์ แก่กุลแก่ชนทั้งหลาย เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” ดังนั้นการดำเนินชีวิตของชาวพุทธทั้งหลายจึงควรดำเนินตามพระดำรัสนี้คือ การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่สังคม เมื่อทำความเข้าใจหลักพุทธธรรมที่สำคัญดังกล่าวแล้ว จะทำให้สามารถเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีพุทธได้กระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ลักษณะสำคัญอีกประการ คือ ในพระพุทธศาสนามีสิ่งสำคัญคือ “ข้อปฏิบัติ” อันเป็นทางสายกลางหรืออริยมรรคมืองค์ 8 ซึ่งผู้ใดได้ปฏิบัติตามแล้วก็สามารถบรรลุเป็นพระ

อริยบุคคลตั้งแต่เป็นพระโสดาบันจนถึงเป็นพระอรหันต์หมดกิเลสเข้านิพพานได้ บุคคล 4 คู่ 8 จำพวกนี้ทำให้พุทธศาสนาต่างจากศาสนาอื่นอย่างชัดเจน โดยจะเห็นได้จากในมหาปริณิพพานสูตร ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสแก่สุภัททปริพาชกดังนี้

สุภัททปริพาชกกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สมณพราหมณ์เหล่าใด เป็นเจ้าหมู่ เป็นเจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติว่าเป็นคนดี คือ ปุณณกัสปะ มักขลิโคสาละ อชิตเกสกะมโผละ ปกุกัจจายณะ สัณฺฑยเวลัฏฐบุตร นิครณฐนาฏบุตร สมณพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดตรัสรู้แล้ว ตามปฏิญญาของตน หรือทั้งหมดไม่ได้ตรัสรู้ หรือว่าบางพวกไม่ได้ตรัสรู้”. “อย่าเลยสุภัททะข้อนั้นหยุดไว้ก่อน” ... พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนสุภัททะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาไม่ได้ในธรรมวินัยใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็หาไม่ได้ในธรรมวินัยนั้นสุภัททะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาได้ในธรรมวินัยใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 หาได้ในธรรมวินัยนั้นสุภัททะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาได้ในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ ลัทธิอื่น ๆ ว้างจากสมณผู้รู้ สุภัททะ ก็ภิกษุเหล่านี้ พึงอยู่โดยชอบโลกจะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย”

จากพุทธพจน์บทนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าจะหาสมณะที่ 1 2 3 และ 4 ได้ในคำสอนที่มีอริยมรรคมีองค์ 8 เท่านั้นซึ่งก็คือพุทธศาสนาของเรานั่นเอง ข้อนี้เองจึงเป็นลักษณะสำคัญแห่งหลักพุทธธรรมอีกประการหนึ่ง

5. การศึกษาพระธรรมในปัจจุบัน

ปัจจุบัน การศึกษาพุทธธรรมหรือพระพุทธศาสนาในประเทศพุทธเถรวาทและมหายาน นิยมจัดการเรียนการสอนแบบมหาวิทยาลัย โดยอาจจัดควบคู่ไปกับการเรียนการสอนตามแบบที่สืบทอดกันมาแต่โบราณในประเทศนั้น ๆ เช่น ในประเทศไทย นอกจากจะมีมหาวิทยาลัยสงฆ์แล้ว ยังคงมีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และบาลีอยู่ เป็นต้น

การศึกษาพุทธศาสนาในระดับนานาชาติในปัจจุบัน เป็นที่สนใจของตะวันตกอย่างกว้างขวาง หลังจากมีการจัดตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ และองค์กรพุทธต่างๆ ขึ้นมามากมายหลายแห่ง ทั้งในอังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา เยอรมนี ฯลฯ เพื่อค้นคว้าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาทิเบต และ ภาษาจีน ทำให้การศึกษาพุทธธรรมขยายตัวอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยทั้งยุโรปและอเมริกาหลายแห่งอาจเปิดสอนพุทธธรรมทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาเอก ปริญญาโท ปริญญาตรี (<http://th.wikipedia.org/จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 15/2/2555>)

6. วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม

วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม โดยพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) พบว่าการคิดตามหลักพุทธธรรมหรือตามหลักของพระพุทธศาสนานั้นเรียกว่าการคิดแบบ "โยนิโสมนสิการ" ว่าโดยรูปศัพท์ โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ แปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธีทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิดคำนึงนึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมกันแล้วแปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย การคิดแบบโยนิโสมนสิการ ประมวลเป็นแบบใหญ่ๆ ได้ 10 แบบดังนี้

- 6.1 วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
- 6.2 วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ
- 6.3 วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ
- 6.4 วิธีคิดแบบอริยสัจ/คิดแบบแก้ปัญหา
- 6.5 วิธีคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์
- 6.6 วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก
- 6.7 วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม
- 6.8 วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม
- 6.9 วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน
- 6.10 วิธีคิดแบบวิภาษวาท

7. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม

7.1 หลักการพึ่งตนเอง ความเข้าใจในความหมายของหลักการพึ่งตนเองของคนทั่วไป จะอยู่ที่ความสามารถในการพึ่งตนเองได้ทุกระดับ เพื่อมิให้ต้องเป็นภาระแก่ผู้อื่นหรือหมู่คณะ แต่หากพิจารณาในความหมายสูงสุดของพุทธธรรมหลักการพึ่งตนเองมีความหมายเฉพาะถึงความสามารถในการพัฒนาสติปัญญาด้วยตนเอง ด้วยการพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างแยบคาย เห็นความเป็นจริงของความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ความหมายเหล่านี้เมื่อนำมาประยุกต์ใช้อธิบายในทางเศรษฐศาสตร์หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ย่อมหมายถึงการเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ซึ่งมีความหมายที่ต้องข้ามกับหลักการแบ่งงานกันทำของ อדם สมิธ ที่มุ่งทำงานตามความชำนาญ แล้วเอาผลผลิตมาแลกเปลี่ยนกัน ทุกฝ่ายก็จะได้ผลผลิตตามที่ตนเองต้องการและมีปริมาณมากกว่าที่ทุกคนพยายามจะผลิตทุกสิ่งทุกอย่างเอง เรียกว่าการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

7.2 ความไม่ประมาท เป็นหลักธรรมเพื่อเตรียมความพร้อมของปัจเจกชนหรือสังคมให้อยู่กับปัจจุบันขณะ เนื่องจากความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิต โดยมุ่งให้บรรลุประโยชน์ด้วยการไม่เพิกเฉย เอาใจใส่ กระตือรือร้น ขวนขวาย แก้ไขปรับปรุงส่วนที่แก้ไขได้ หลักการนี้สามารถนำมาประยุกต์กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความเสี่ยงสูง โดยอธิบายว่าสิ่งใดก็ตามที่มีความเสี่ยงสูงผลตอบแทนที่ได้ก็จะสูงตามไปด้วย ในขณะที่เดียวกันความสูญเสียก็เกิดขึ้นสูงเช่นกัน ซึ่งเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอธิบายเรื่องนี้ว่า เป็นความพึงพอใจหรืออุปนิสัยตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล แต่พุทธเศรษฐศาสตร์พิจารณาว่าเป็นความโลภ โดยที่ความโลภเป็นสาเหตุของความประมาทผู้ที่ใจเล็งเลือกที่จะเสี่ยง ส่งผลให้เกิดความประมาทและมีผลกระทบต่อความมั่นคงของเศรษฐกิจส่วนตัว ครอบครัว ตลอดจนความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ

7.3 อหิงสธรรม คือธรรมที่โน้มน้าวใจในทางเมตตากรุณา นั่นคือทำให้พ้นไปจากวิหิงสาคือการข่มเหง เบียดเบียนและความรุนแรง จึงจะต้องใช้ควบคู่ไปกับขันติธรรม หรือความอดกลั้นที่มีต่อสิ่งชั่วร้าย ที่จะทำให้เกิดโทษความโกรธและโมหะหรือความหลง ซึ่งเป็นปรปักษ์กับสติหรือความยังคิด ซึ่งเป็นสาเหตุให้ปัญญาทำงานไม่ได้

7.4 สัมมาอาชีวะ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยหลักสัมมาอาชีวะ ย่อมหมายความว่าความรวมถึงผลที่เกิดขึ้นในทางที่เกื้อกูลต่อมนุษย์และสังคม ด้วยเหตุนี้การดำรงเลี้ยงชีวิตด้วยการผลิตและการค้าอาวุธ หรือแม้แต่สารเคมีที่ใช้เป็นยาฆ่าแมลง สารเสพติดให้โทษ สารที่สร้างความมีนเมาที่ทำให้ขาดสติและความยังคิด ย่อมถือว่าไม่เป็นไปตามหลักสัมมาอาชีวะ หรือการกรณีของการผลิตขนาดใหญ่ด้วยระบบสายพานที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นคนงาน และคนงานกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต เนื่องจากต้องทำงานในสภาวะที่บีบขัง รุนแรง เร่งรีบ จึงเป็นเรื่องที่ขาดต่อหลักสัมมาอาชีวะ

7.5 การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นถือเป็นหัวใจสำคัญของพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อมุ่งสู่ความร่มเย็นทั้งของปัจเจกชนและสังคม ในทางตรงกันข้ามในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก พุ่งเล็งไปที่ผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้งและมีจุดเน้นอยู่ที่การสร้างคามพึงพอใจสูงสุด ด้วยการผลิตให้ได้มากที่สุดต้นทุนการผลิตต่ำที่สุดและผลกำไรสูงที่สุดตลอดกาล เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ย่อมมีฝ่ายหนึ่งได้อีกฝ่ายหนึ่งเสียในลักษณะที่สัดต่าง แต่หากเปลี่ยนจุดเน้นจากการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักมาเน้นการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การแบ่งส่วนผลประโยชน์ในลักษณะที่ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ก็เป็นไปได้ และกลับเป็น

จุดสมดุหรือจุดที่ดีที่สุดของสังคม เพราะเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง สามารถนำไปสู่ความสุขสงบหรือสันติสุขอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

7.6 การละกิเลสและความโลภกิเลส มีฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของ "อวิชชา" หรือ ความไม่รู้ เมื่อมนุษย์มีความไม่รู้หรือความหลงผิดยอมปล่อยให้ชีวิตเดินไปตามสัญชาตญาณ ซึ่งแม้สัญชาตญาณจะมีข้อดีช่วยช่วยให้มนุษย์มีชีวิตอยู่รอดแต่การมีชีวิตอยู่รอดโดยไม่พัฒนาสติปัญญาให้ก้าวหน้าจนไปพ้นสัญชาตญาณ มนุษย์ก็จะไม่แตกต่างไปจากสัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ หรืออาจเร็วยิ่งกว่า เนื่องจากมนุษย์ถูกกิเลสและความโลภครอบงำได้ง่ายกว่าสัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ การปลดจากครอบงำโดยกิเลสและความโลภจะทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นไม่ในรูปแบบใด ในที่สุดจะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์และสังคมแทนที่จะเป็นโทษและสร้างปัญหาให้กับมนุษย์และสังคมในที่สุด

8. กระบวนการศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนา

จุดเริ่มของศาสนาโดยทั่วไปคือความกลัวภัย เมื่อมีความกลัวก็คิดว่าแหล่งเกิดภัยคือเทพเจ้าหรือสิ่งที่มีอำนาจลึกลับภายนอกที่อยู่เบื้องหลังธรรมชาติเป็นผู้บันดาล เพราะฉะนั้นหากต้องการที่จะช่วยตัวเองให้พ้นภัยก็ต้องไปแสดงความเคารพอ่อนน้อม กราบไหว้ อ้อนวอนขอผล ต่อเทพเจ้าที่คิดว่าจะสามารถปกป้องคุ้มครองหรือดลบันดาลในสิ่งที่ตนปรารถนาได้ ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าหรืออำนาจดลบันดาลเหล่านั้น ก็คือ ศรัทธา หรือความเชื่อ เมื่อเชื่อแล้วก็แสดงออกเป็นวิธีการก็คือ การบวงสรวงอ้อนวอน หลักการในทางพระพุทธศาสนา ได้ย้ายจากศรัทธามาสู่ปัญญา การเปลี่ยนจากการบันดาลของอำนาจเหนือธรรมชาติ มาสู่การกระทำความเพียรพยายามของตัวมนุษย์เอง และในเรื่องนี้พุทธศาสนามีหลักการสำคัญที่ชัดเจนแน่นอนแท้ กล่าวคือ ไม่ว่าพุทธศาสนาจะเผยแพร่ออกไปสู่ชาวโลกกว้างขวางก้าวไกลเพียงใด หรือจะมีความเชื่อถือและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนแปลกออกไปอย่างไรก็ตาม สาระก็ยังคงอยู่ที่จุดสำคัญ ประเด็นสำคัญคือ การกระทำของมนุษย์ หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาอันนี้ ถ้าเปลี่ยนไปถือว่าผิดเลย คือ จุดประเด็นหลักอัน ได้แก่ การกระทำของมนุษย์ หลักการแห่งการกระทำของมนุษย์ก็สืบมาในรูปที่เรียกว่า หลักกรรมนั่นเอง คนอาจจะเข้าใจตัวกรรมไขว่ไขว่ไปบ้าง ความเข้าใจผิดอาจแทรกปนเข้ามาในหมู่ชาวพุทธบ้าง แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม กรรมก็ยังคงคือการกระทำของมนุษย์อยู่นั่นแหละ ไม่ใช่เป็นการบันดาลของเทพเจ้า การที่พุทธศาสนาถือหลักกฎธรรมชาติ ประกาศอิสรภาพของมนุษย์และเอาปัญญามาแทนศรัทธา อันนี้เป็นสิ่งที่แปลกในศาสนา

แต่ศรัทธาก็ยังมีบทบาทสำคัญอยู่ในพุทธศาสนาบ้างเหมือนกัน หมายความว่า ในระบบการปฏิบัติและคำสอนของพุทธศาสนาก็ยังมีศรัทธาอยู่ แต่ศรัทธานั้นได้เปลี่ยนบทบาทไปคือเป็นแต่เพียงส่วนเบื้องต้นเพื่อจะนำไปสู่ปัญญา ไม่ใช่มีศรัทธาเป็นเป้าหมาย เพราะศรัทธาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

ศรัทธาประเภทที่ 1 เป็น ศรัทธาแบบปิดกั้นปัญญา ใช้วิธีปลุกเร้าหรือแม้แต่บังคับให้เชื่อ และพอเชื่อแล้วก็ต้องมอบความไว้วางใจให้สิ้นเชิง ห้ามถาม ห้ามสงสัย คอยรอทำตามฉันอย่างเดียว ศรัทธาประเภทที่ 1 นี้ไม่ทำให้มีการสืบค้นทางปัญญาต่อไปศรัทธาในศาสนาต่าง ๆ จะเน้นแบบนี้ คือต้องเชื่อและเมื่อเชื่อแล้วก็ต้องคอยรอทำตาม ฉันว่าอย่างไรก็ต้องอย่างนั้น ห้ามถาม ห้ามสงสัย หลักการในศาสนาแบบนี้เขาจึงเรียกว่าเป็น dogma คือสิ่งที่ต้องถือปฏิบัติตาม ยึดมั่นโดยไม่ต้องถามหาเหตุผล ต่างจากพุทธศาสนาที่เขาเรียกว่า เป็นศาสนาที่ไม่มี dogma

ศรัทธาประเภทที่ 2 คือ ศรัทธาแบบสื่อนำสู่ปัญญา ศรัทธาสื่อนำสู่ปัญญาเป็นอย่างไร คือความเชื่อนั้นเป็นตัวชักนำให้สนใจ เริ่มต้นศึกษาสืบค้น สิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีมากมาย เรายังไม่มีจุดเริ่มต้นว่าจะสนใจเรื่องใด แต่เมื่อเกิดศรัทธาต่อบุคคลหรือเรื่องราวหลักการใด ศรัทธานั้นก็จะเป็นปัจจัยที่ทำให้เรามีจุดเริ่มต้น ศรัทธาทำให้เรามีความสนใจและเข้าไปหา โดยเฉพาะศรัทธาในคนก็เพื่อจะชักนำให้เข้าไปซักถามเขา การที่ศรัทธาในพระก็เพื่อจะเข้าไปหาและซักถามท่าน เพื่อให้เกิดความรู้ และเข้าใจความจริงยิ่งขึ้นไป ถ้าเป็นศรัทธาแบบว่าเพื่อจะไปให้ท่านทำอะไรให้สักอย่างและจบเท่านั้น ก็ไม่ใช่ศรัทธาที่นำไปสู่ปัญญา

ศรัทธาในพุทธศาสนา ที่เรายอมให้มีบทบาทก็คือ ศรัทธาที่เป็นสื่อนำสู่ปัญญา ก็เลยกลายเป็นว่าในพุทธศาสนาศรัทธาเปลี่ยนบทบาทมาเป็นตัวรอง โดยมีหน้าที่เป็นตัวนำสู่ปัญญา และปัญญากลายเป็นตัวเด่นขึ้นมา จะเห็นว่าทั้งในพุทธศาสนาและในวิทยาศาสตร์ต่างก็มีศรัทธาในประเภทที่สอง คือศรัทธาแบบสื่อนำสู่ปัญญา และเมื่อสรุปแล้ว ศรัทธาแบบสื่อนำสู่ปัญญานี้ มีบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อปัญญา 3 ประการ คือ

- 1) ทำให้สนใจเข้าไปหาและเริ่มต้นศึกษาสืบค้นในเรื่องนั้น
- 2) ทำให้มีพลังเกิดความเพียรพยายามตลอดจนทุ่มเทอุทิศตัวในการที่จะหาและเข้าถึงความจริงในเรื่องนั้น
- 3) ทำให้มีทิศทางหรือตัวประเด็นเจาะตรงเฉพาะที่จะมุ่งแผ่นดินหน้าไป อย่างแน่วแน่ชัดเจน

นอกจากบทบาทและหน้าที่ของมันแล้ว ศรัทธาที่ถูกต้องยังมีลักษณะที่เราจะต้องเข้าใจต่อไปอีก ในพุทธศาสนานั้น ถ้าเราพิจารณาอุระบบหรือกระบวนการปฏิบัติก็เห็นลักษณะของศรัทธาชัดเจนนั่น เพราะฉะนั้น ศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงไม่เป็นศรัทธาแบบบังคับให้เชื่อ ที่เชื่อแล้วห้ามถาม ห้ามสงสัย หรือเอาชีวิตของตนไปขึ้นต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะต้องเชื่อมั่นว่าเป็นอย่างนั้น โดยที่ถูกลงมาตายตัวเสร็จสิ้นแล้ว นี่เป็นการชี้แจงให้เข้าใจลักษณะทั่วไป

ดังนั้น จะเห็นว่า พุทธศาสนาใช้ศรัทธาเป็นจุดเริ่มนำไปสู่การแสวงหาความรู้ที่จะเข้าถึงความจริง ศรัทธาที่เป็นตัวนำสู่ปัญหานี้คือ ความเชื่อหรือศรัทธานี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เราแสวงหาความจริง แต่เพราะว่าตัวตัดสินหมายถึงการที่เราจะต้องรู้เข้าใจกฎธรรมชาติ ศรัทธาจึงไม่เพียงพอที่จะเข้าถึงจุดหมาย จึงหยุดอยู่แค่ศรัทธาไม่ได้ ศรัทธานั้นจึงต้องโยงส่งทอดต่อไปสู่ปัญญา ศรัทธาหรือความเชื่อเป็นสื่อนำไปสู่ปัญญา นั่นก็คือเมื่อเกิดความเชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นสิ่งจูงใจให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าหาเหตุผล จึงเป็นกระบวนการในการพัฒนาปัญญา กล่าวโดยสรุปดังนี้คือ

1) ศรัทธาเป็นเพียงขั้นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาปัญญา และกล่าวว่าเป็นขั้นต้นที่สุด ศรัทธาที่พึงประสงค์ คือต้องเป็นความเชื่อที่มีปัญญารองรับ เป็นความเชื่อที่มีเหตุผล ศรัทธาที่ใช้อารมณ์ เป็นความเชื่อที่มกมาย เป็นสิ่งที่ต้องกำจัดหรือแก้ไขให้ถูกต้อง ศรัทธาที่มุ่งหมายในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้น เป็นศรัทธาที่กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากพิสูจน์ความจริงจึงมุ่งมั่นที่จะค้นหาความรู้

2) คุณประโยชน์ของศรัทธามี 2 ลักษณะคือ ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปิตซึ่งทำให้เกิดความสงบเยือกเย็นนำไปสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด และศรัทธาทำให้เกิดความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติ มุ่งมั่นค้นหาความรู้ที่เกิดจากความเชื่อนั้น ๆ ให้รู้แจ้งเห็นจริง นำไปสู่ปัญญาในที่สุด

3) ศรัทธาเป็นไปเพื่อปัญญา เมื่อเกิดศรัทธาต่อเรื่องใด ๆ สิ่งใด ๆ ก็ตาม ก็คิดเห็นเหตุผล หรือค้นหาความจริงนั้น ๆ ดังนั้นศรัทธาจึงส่งเสริมค้นคิดหาเหตุผล ด้วยความพึงพอใจและเต็มใจ การขอร้องให้เชื่อก็ดี การบังคับให้ยอมรับความจริงตามที่กำหนดก็ดี การขู่ให้เชื่อก็ดี เป็นวิธีการที่ไม่ใช่สิ่งที่ก่อให้เกิดศรัทธา

4) ในการพัฒนาปัญญา อาจกำหนดขั้นตอนที่จัดว่าเป็นระยะของศรัทธาได้ดังนี้คือ

(4.1) สร้างทัศนคติที่มีเหตุผล ไม่เชื่อหรือยึดถือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตามหลักกาลามสูตร

(4.2) ยินดีรับฟังหลักการ ทฤษฎี คำสอน ความคิดเห็นต่าง ๆ ด้วยใจเป็นกลาง คัดพิจารณาถึงข้อเท็จจริง

(4.3) พิจารณาหาเหตุผล รู้จักคิดวิเคราะห์พิจารณาถึงที่มาของหลักการ ทฤษฎี คำสอน ความคิดเห็นต่างๆ

(4.4) นำมาคิดวิเคราะห์ ทดสอบหรือทดลองด้วยเหตุผล จนเกิดความมั่นใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องแท้จริง

(4.5) เมื่อมีข้อเคลือบแคลงสงสัย ก็สามารถสอบถามหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ความรู้ที่แท้จริง

9. กระบวนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

กระบวนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ซึ่งประกอบไปด้วย

9.1 ขั้นการสร้างศรัทธา ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของบทเรียน เสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง พร้อมทั้งแนะนำหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ในการเลือกและแก้ปัญหา

9.2 ขั้นศึกษาข้อมูลและฝึกทักษะการคิด โดยผู้เรียนแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ฝึกใช้วิธีคิดหลายๆ วิธี ฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติโดยครูให้คำแนะนำปรึกษาฉันกัลยาณมิตร

แนวคิดอีกสองแนวคิดที่ สุนน อมรวิวัฒน์ ได้นำเสนอ คือ กระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับ และกระบวนการกัลยาณมิตร

กระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับ เน้นการเรียนรู้ความจริงของชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับธรรมชาติ ได้รับรู้ลักษณะที่ตึงามและเลวร้ายของธรรมชาติ ของมนุษย์ ได้เผชิญสถานการณ์และปัญหา ได้ฝึกทักษะการคิดและการปฏิบัติ จนสามารถแก้ไขปัญหาได้ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในครอบครัว โรงเรียนและในชุมชน กระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนที่ต่างก็เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน และเน้นการฝึกคิด โดยส่งเสริมการคิดพิจารณาสิ่งแวดล้อมที่ได้พบเห็นสัมผัสและสัมพันธ์ เน้นการคิดวิเคราะห์ที่มีหลักธรรม คือ ความไม่เห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ความตระหนัก และความสามารถที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับ เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นทีละน้อย สะสม และซึมลึกเป็นนิสัยสันดาน

กระบวนการกัลยาณมิตรเป็นกระบวนการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อจุดหมาย 2 ประการ คือ ชี้อาชีพบรรเทาทุกข์ ชี้อุสขเกษมสันต์ โดยทุกคนต่างมีเมตตาธรรม

พร้อมที่จะชี้แนะและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กระบวนการกัลยาณมิตรจะช่วยให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาได้ โดยจัดขั้นตอนตามหลักอริยสัจ 4

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหารุ่งเพชร ขวนปณฺโญ (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติวงศ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติวงศ์ในฐานะผู้ส่งสาร ศึกษาทัศนคติต่อการเผยแผ่พุทธธรรม ตลอดจนศึกษาความสอดคล้องระหว่างรูปแบบวิธีการเผยแผ่กับหลักพุทธวิธีในการสอน และการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ท่านได้เผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และจัดพิมพ์เป็นหนังสือธรรมะออกเผยแผ่ เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ฟังที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ได้ลด ละ เลิก ความโลภ ความโกรธ ความหลงได้บ้าง ผู้ฟังที่มีความทุกข์ก็ให้หายจากความทุกข์ได้บ้าง หรืออ่อนคลายลงได้ โดยเฉพาะหนังสือธรรมะเป็นคำสอนที่ชักจูงโน้มน้าวจิตใจของบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดความสุขในครอบครัว สังคม และประเทศชาติสรุปความว่า พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ท่านมีทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการนำเสนอหรือเผยแผ่พุทธธรรม (ศาสตร์ คือความรู้ ศิลป์ คือเทคนิคและวิธีการ) ดังนั้น รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ของท่านจึงอาจเป็นแบบอย่าง เป็นบรรทัดฐานการเผยแผ่และสามารถนำไปศึกษาเพื่อใช้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

พระครูจิตรธรรมธัช (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาประวัติผลงานของนกน้อย อุไรพร และพัฒนาการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน (2) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน (3) เพื่อศึกษาผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ซึ่งผลการศึกษาได้ดังนี้ การบริหารจัดการเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน พบว่า การบริหารจัดการของผู้นำองค์กร ได้นำ พุทธวิธีการบริหาร โดยยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญใช้บริหารด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาธิปไตย (การถือตนเองเป็นใหญ่) และโลกาธิปไตย (การถือคนอื่นเป็นใหญ่) มีการนำหลักการบริหารเชิงพุทธ 3 ข้อ คือ จักขุมา มีปัญญามองการณ์

ไกล วิรุโธ จัดการธุระได้ดี และนิสัยสัปปันโน พึงพาอาศัยคนอื่นได้มีมนุษยสัมพันธ์ดี มาใช้ในการบริหารรู้จักใช้เครื่องมือแห่งความสำเร็จ คือ หลักปฐิทธิธัมมุปกรณกถา 4 ประกอบการดำเนินงาน อาศัยหลักธรรมคุณสมบัติของคนดี คือ สัปปุริสธรรม 7 มาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ

ผลการประยุกต์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการของวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน และบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน พบว่า การบริหารจัดการเชิงพุทธ คณะผู้บริหารมีแนวคิดในหลักการบริหารจัดการวงที่ดี ด้วยการวางกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากร และกติกาการอยู่ร่วมกันของสมาชิก มีการกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนและแนวทางสำหรับแก้ปัญหา มีการบริหารกลยุทธ์ด้านการตลาดและงานประชาสัมพันธ์ มีการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้อยู่ 2 ลักษณะ คือ (1) ด้านจริยศิลป์หรือจริยธรรมการแสดง ได้แก่ หลักเบญจศีล เบญจธรรม ให้มีสติสัมปชัญญะรู้จักปฏิบัติตามศีล ๕ มีความซื่อสัตย์ หลักอภิธานิยธรรม 7 ให้เกิดความพร้อมเพรียงยึดกติกาของสังคมมีสัมมาคารวะ หลักเทวธรรม 2 (หิริ-โอตตปปะ) ให้ควบคุมอารมณ์มีความละเอียดเกรงกลัวต่อโทษแห่งการทำผิด (2) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรีหมอลำคณะเสียงอีสาน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 ทำให้ทีมงานให้มีจิตใจเอื้อเฟื้อมองคนอื่นในทางที่ดี มีจิตเมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมงานและคนทั่วไป หลักอิทธิบาท ๔ ทำให้มีความพอใจขยันหมั่นเพียรมีจิตสำนึกในอาชีพของตน คิดรอบคอบ หลักสัจจะ มีความจริงใจพูดความจริงรักษาสัญญา หลักความรู้จักกตัญญูกตเวที ทำให้รู้บุญคุณของผู้กระทำคุณแก่ตนและตอบแทนผู้มีพระคุณ ส่งเสริมให้รู้จักความดีของคนอื่นประพาสดีสม่ำเสมอ ส่วนบทบาทด้านการให้บริการแก่สังคม ประกอบด้วย การไปแสดงในงานต่าง ๆ การประพันธ์บทกลอนลำและเพลง การสอนลำแก่เยาวชนและการแสดงหมอลำในงานการกุศลทั่วไปที่เป็นการให้บริการแบบสอนให้เรียนรู้อย่างแท้จริงจนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ บทบาทที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวอีสานให้ทั้งด้านความบันเทิง การให้ความรู้ การสอนคตินิยมและพิธีกรรมไปพร้อมกัน

ยุภา เทอดอุดมธรรม (2548 : บทคัดย่อ) การศึกษาหลักพุทธธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทำให้การพยาบาลตามบทบาทเชิงวิชาชีพ : ศึกษากรณีพยาบาลวิชาชีพสังกัดกระทรวงสาธารณสุข จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาระสำคัญของหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล และวิเคราะห์อิทธิพลของหลักพุทธธรรมต่อพฤติกรรมทำให้การพยาบาลตามบทบาทเชิงวิชาชีพ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ (1) การวิจัยที่เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานการพยาบาลพบว่า หลักพรหมวิหาร 4 และฆราวาสธรรม 4 ทำให้พยาบาลเป็นผู้ที่ประพฤติก่อคุณต่อผู้อื่น มีความอึดเอิบใจ

เมื่อผู้อื่นมีความสุข สามารถวางใจเป็นกลางต่อปัญหาที่เกิดขึ้น มีความซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน และอดกลั้น นับเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลการปฏิบัติงานในวิชาชีพการพยาบาล ส่งผลให้พยาบาลปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข (2) พฤติกรรมการให้การพยาบาลในบทบาทเชิงวิชาชีพของพยาบาลวิชาชีพโดยรวม อยู่ในระดับบ่อยครั้ง และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า พฤติกรรมการพยาบาลด้านการป้องกัน พฤติกรรมการพยาบาลด้านการส่งเสริมสุขภาพ และ พฤติกรรมการพยาบาลด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ อยู่ในระดับบ่อยครั้ง ส่วนพฤติกรรมการพยาบาลด้านการดูแลรักษาอยู่ในระดับทุกครั้ง (3) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา พบว่า มีการปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 อยู่ในระดับทุกครั้ง ส่วนการปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 และวิถีชีวิตแบบพุทธอยู่ในระดับบ่อยครั้ง (4) พยาบาลวิชาชีพมีสุขภาพจิต อยู่ในระดับค่อนข้างดี (5) การปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 การปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 วิถีชีวิตแบบพุทธ และสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการให้การพยาบาลตามบทบาทเชิงวิชาชีพโดยรวมและแต่ละด้านทั้ง 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (6) ปัจจัยภูมิหลัง ได้แก่ อายุ สถานภาพ และประสบการณ์การทำงาน of พยาบาลที่แตกต่างกัน ส่งผลให้พยาบาลมีพฤติกรรมการพยาบาลในบทบาทเชิงวิชาชีพโดยรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน แตกต่าง กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จุฑาทิพย์ เคราะห์ดี (2551 : บทคัดย่อ) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้ นวัตกรรมสื่อประสมเรื่อง หลักธรรมและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดงตาลวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 มี วัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อพัฒนานวัตกรรมสื่อประสม เรื่อง หลักธรรมและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ (2) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หลังจากใช้นวัตกรรมสื่อประสม เรื่อง หลักธรรมและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และ (3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อนวัตกรรมสื่อประสม เรื่อง หลักธรรมและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า (1) นวัตกรรมสื่อประสม เรื่อง หลักธรรมและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ 83.79/81.33 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนที่ใช้นวัตกรรมสื่อประสม เรื่อง หลักธรรมและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) คะแนนการทดสอบก่อนและคะแนนหลังการเรียนด้วยนวัตกรรมสื่อประสม เท่ากับ 40.48 และ 62.49 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 5.72 และ 5.03 ตามลำดับ (3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อนวัตกรรมสื่อประสม เรื่อง หลักธรรมและวันสำคัญ

ทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.84 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.58

สุรรัตน์ มั่งอึ่งกลาง (2551 : บทคัดย่อ) การศึกษาคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณธรรมตามแนวพุทธธรรม ในการครองตน ครองคน และครองงาน ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเปรียบเทียบคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในการครองตน ครองคน และ ครองงาน ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษา พบว่า (1) คุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในการครองตน ครองคนและครองงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของ ครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีระดับค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ คุณธรรมในการครองตน รองลงมาคือคุณธรรมในการครองคน และคุณธรรมในการครองงาน และเมื่อพิจารณาจำแนกตามสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ได้ผลสอดคล้องกับภาพรวม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งในภาพรวมและเมื่อจำแนกตามสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง คือ สนับสนุนให้ครูเจริญก้าวหน้า เช่น ส่งไปอบรมทำผลงาน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามทัศนะของครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือจัดสวัสดิการภายใน โรงเรียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนแก่ครูสำหรับครูฝ่ายกิจการนักเรียน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือวางแผนการใช้เวลาได้อย่างเหมาะสม (2) การเปรียบเทียบคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในการครองตน ครองคน และ ครองงาน ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ตามทัศนะของครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในด้านการครองตน พบว่า แตกต่างกัน 14 ประเด็นคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในด้านการครองคน พบว่า แตกต่างกัน 13 ประเด็น สำหรับ คุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในด้าน

การครองงาน พบว่า แตกต่างกัน 11 ประเด็น (3) ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในการครองตน ครองคน และครองงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมในภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เป็นรายคู่ ของคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมทั้งสามด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกคู่

เสาวลักษณ์ เกื้อมา (2554 : บทคัดย่อ) การพัฒนาชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนาวิถีธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อหาประสิทธิภาพของชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนาวิถีธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 (2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนาวิถีธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ (3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนาวิถีธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า (1) ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องพระพุทธศาสนาวิถีธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.96/83.17 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ (2) ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องพระพุทธศาสนาวิถีธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้เรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนาวิถีธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

Yin, Karen, and Marry (1977) ศึกษาเรื่อง รัฐต่าง ๆ และท้องถิ่นจะให้บริการหรือนำนวัตกรรมไปใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนผู้รับบริการอย่างไร ในปี ค.ศ. 1977 Yin et al. ได้ให้นิยามความสำเร็จของความพยายามในการนำนโยบายเกี่ยวกับนวัตกรรมไปปฏิบัติว่ามี 2 กรณี คือ (1) การให้บริการได้รับการปรับปรุง และหน่วยงาน ที่ให้บริการก็ได้ประโยชน์ เรียกว่า Success 1 และ (2) องค์การไม่มีการปรับปรุงการบริหาร และปรากฏว่า

นวัตกรรมที่เสนอให้ก็ถูกปฏิเสธโดยองค์การ เรียกว่า Success II สำหรับ นิยามความล้มเหลวของการนำนโยบายนวัตกรรมไปปฏิบัติ ได้รับการพิจารณาเป็น 2 กรณี เช่นกัน คือ (1) ปรากฏว่าการบริการไม่ได้รับการปรับปรุง แต่ถึงอย่างนั้น ระบบราชการ หรือองค์การก็ได้ประโยชน์จากนโยบาย (2) องค์การนำนวัตกรรมไปปรับปรุง บริการ แต่แล้วปรากฏว่าภายหลังกลับปฏิเสธการศึกษาของ Yin et al. จากกรณีศึกษา 140 กรณี ได้ให้ความสนใจที่จะ ตรวจสอบอิทธิพลของตัวแปรอิสระต่าง ๆ เช่น ปัจจัยแวดล้อมภายนอก ลักษณะของ หน่วยงาน ตัวนวัตกรรม และความพยายามของฝ่ายส่งเสริมการใช้นวัตกรรม เป็นต้น และการศึกษาของเขาพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการนำนโยบาย นวัตกรรมไปใช้ ได้แก่ (1) การมีสภาพแวดล้อมที่ดี (2) ความสามารถในการใช้ร่วมกันได้ และ (3) การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดการยอมรับ เป็นต้น ซึ่งตัวแปรเหล่านี้เป็นตัวแปร ย่อย ๆ ของตัวแปรหลัก 3 ตัวแปร คือ (1) ตัวแปรสภาพแวดล้อมภายนอก (2) ตัวแปรด้านตัวนวัตกรรมเอง และ (3) ตัวแปรความพยายามของฝ่ายส่งเสริมการใช้นวัตกรรม ส่วนตัวแปรด้านลักษณะของหน่วยงานพบว่า ไม่มีอิทธิพลต่อการอธิบายความสำเร็จของ การนำนโยบายไปปฏิบัติ

Greenwood, Mann, and Laughlin (1975) ศึกษาเรื่อง แผนงานของรัฐบาลกลางในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางด้านนวัตกรรมในสถานศึกษา ระดับประถม และมัธยมศึกษา ในปี ค.ศ. 1975 การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาต้องการอธิบายลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในด้านการนำนวัตกรรมไปใช้ในโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่ามี ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ จากตัวแบบการศึกษาประกอบด้วยตัวแปรตาม ซึ่งเป็นผลผลิตนโยบาย คือ (1) ผลกระทบของโครงการต่อการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียน พฤติกรรมการสอนของครู และการเรียนของนักเรียน (2) ความต่อเนื่องของกิจกรรมภายหลังการสิ้นสุดการให้การ สนับสนุนทางการเงินจากโครงการ และ (3) ระดับการแพร่กระจายของการนำไปเป็น แบบอย่างแก่โรงเรียนอื่น ๆ สำหรับตัวแปรอิสระที่พวกเขาศึกษามีจำนวนมาก แต่จากผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรตาม ได้แก่ (1) ผู้ร่วมโครงการที่คงอยู่ เพื่อให้การสนับสนุน (2) การสนับสนุนอย่างเข้มแข็งจากผู้บริหารทุกระดับ (3) มีแนวทางการบริหารที่ยืดหยุ่นเพื่อปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด และ (4) การมีผู้ช่วยทางเทคนิคในระดับห้องเรียน นอกจากนี้ การศึกษาของ Greenwood et al. ยังพบว่า ความต่อเนื่องของโครงการมิได้เป็นผลมาจากพื้นฐานของ การดำเนินโครงการแต่เพียงด้านเดียว หากแต่ความต่อเนื่องของโครงการยังมี ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง ของสถาบันด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะกรณีศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อหาแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวแทนของผู้รู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

3.1 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเรื่องนวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้รู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพจำนวน 30 คน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขั้นเตรียมการ เตรียมศึกษาข้อมูลด้านเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทำการศึกษา จากนั้นจึงลงสำรวจพื้นที่ครั้งแรก นอกจากนี้ยังเตรียมอุปกรณ์ในการเก็บข้อมูลอื่นๆ อีก เช่น สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีประกอบกันได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยจะทำการค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย บทความ จดหมายเหตุและสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ศรัทธาจตุคามรามเทพ ซึ่งการศึกษาข้อมูลทางเอกสารจะกระทำก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมทั้งค้นคว้า

เพิ่มเติมในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนามและหลังจากเสร็จสิ้นการศึกษาภาคสนามด้วย ซึ่ง
การศึกษาจะค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ จะศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ในการศึกษาภาคสนามครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยจำเป็นต้องสำรวจพื้นที่ภาคสนามเบื้องต้นก่อนลงมือปฏิบัติการวิจัยภาคสนามจริง และมีวิธีในการเก็บข้อมูลภาคสนามดังนี้

2.2.1 การสังเกต (Observation) ใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

- วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) โดยผู้ศึกษาจะสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมพิธีกรรมหรือการทำพิธีสักการบูชาองค์จุฑามารามเทพ ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงที่สุด และมีการจดบันทึกทันที

- วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participatory observation) เป็นการสังเกตเชิงสำรวจสภาพเหตุการณ์โดยทั่วไป ในบริเวณศาลหลักเมือง และบริเวณที่ประดิษฐานองค์จุฑามารามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อหาข้อมูลต่างๆ

2.2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับจุฑามารามเทพ จำนวน 30 ท่าน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก กลุ่มเซียนพระ หรือกลุ่มผู้สร้างจุฑามารามเทพ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดสร้างวัตถุมงคลจุฑามารามเทพ เช่น นายณสรณ์ พันธรัักษ์ราชเดช บุตรชายของขุนพันธรักษ์ราชเดช นายโกผ่อง เป็นต้น จำนวน 10 ท่าน

กลุ่มที่สอง กลุ่มประชาชนผู้ที่ได้รับผลจากปรากฏการณ์ศรัทธาจุฑามารามเทพ หรือผู้ที่มีความเชื่อมั่นในปาฏิหาริย์ขององค์จุฑามารามเทพจำนวน 10 ท่าน

กลุ่มที่สาม กลุ่มนักวิชาการผู้มีความรู้ทางหลักพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ จำนวน 10 ท่าน

อนึ่ง ในการสัมภาษณ์จะมีแนวคำถามในการเข้าไปสัมภาษณ์ตามที่ได้ตั้งไว้ล่วงหน้า (Interview Guide) แต่แนวคำถามสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีประโยชน์ครบถ้วนและตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และใช้วิธีการบันทึกข้อมูลด้วยเทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป และสมุดบันทึก

3. การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบเบื้องต้นจะกระทำไปพร้อมๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังการเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วซึ่งการตรวจสอบจะทำใน 3 ลักษณะ คือ การตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาว่าครบถ้วนทุกข้อคำถาม

หรือไม่ การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาว่าถูกต้องตามวัตถุประสงค์และตรงตามสภาพการณ์จริงหรือไม่ และการตรวจสอบความเป็นเอกภาพของข้อมูลว่ามีความเป็นลักษณะเดียวกันของคำตอบในข้อสัมภาษณ์เดียวกันของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูลการถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายแต่ละครั้งมาประกอบรวบด้วย

3.3 แผนปฏิบัติการ

การดำเนินงาน	ระยะเวลาในการทำวิจัยประจำปี (เดือนที่)											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ประชุมคณะผู้วิจัยครั้งที่ 1 เพื่อวางแผนการดำเนินการวิจัย	✓											
สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	✓											
ประชุมคณะผู้วิจัยครั้งที่ 2 วางแผนการเก็บข้อมูลภาคสนาม		✓										
จัดเวทีสัมมนาทางวิชาการเชิญนักวิชาการมาร่วมสัมมนาเรื่องปรากฏการณ์จิตตคามรามเทพ			✓									
เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก			✓	✓								
วิเคราะห์และจัดระเบียบข้อมูล				✓								
เชิญผู้เชี่ยวชาญมาวิพากษ์งานวิจัยและตรวจสอบความถูกต้องของงานวิจัย					✓							
ประชุมคณะผู้วิจัยเพื่อวางแผนการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรม ครั้งที่ 1						✓						
สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรม							✓	✓	✓			

ประเมินผลนวัตกรรมที่ได้ สร้างขึ้น										✓		
เชิญผู้เชี่ยวชาญมาวิพากษ์ งานวิจัยและตรวจสอบความ ถูกต้องของงานวิจัยครั้งที่ 2											✓	
วิเคราะห์สังเคราะห์ ผลการวิจัย เขียนรายงาน การวิจัยฉบับสมบูรณ์												✓

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยแยกแยะตามประเด็นที่ศึกษา โดยหาสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่แตกต่างกัน หรือสิ่งที่สัมพันธ์กันขององค์ความรู้เกี่ยวกับศรัทธาความเชื่อในองค์ตุ
คามรามเทพและพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหา
(Content Analysis) ซึ่งเป็นการนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาวิเคราะห์ความถูกต้องว่าสามารถ
ตอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ และสรุปอ้างอิงไปถึงสภาพการณ์จริงได้มากน้อยเพียงใด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ เป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในขอบข่ายดังนี้

1. ศึกษาสภาพบริบทปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยศรัทธาและความเชื่อในพลาณภาพขององค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ศึกษาสภาพการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช
3. การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรม โดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาขององค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.1 สภาพบริบทปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยศรัทธาและความเชื่อในพลาณภาพขององค์จตุคามรามเทพ

1. ประวัติความเป็นมาของจตุคามรามเทพ

ตำนานประวัติความเป็นมาขององค์จตุคามรามเทพมีที่มาหลายตำนาน แต่ละตำนานเกิดขึ้นจากคนต่างกลุ่มกัน จึงน่าสนใจว่าแต่ละกลุ่มนั้นสร้างตำนานจตุคามรามเทพจากอะไรและอาศัยหลักฐานใดในการอธิบายตำนานว่าด้วยจตุคามรามเทพ ซึ่งพอที่จะจัดกลุ่มที่มาของตำนานจตุคามรามเทพได้ดังนี้

กลุ่มแรก อธิบายการสร้างหลักเมือง คือ มาจากกลุ่มที่สร้างศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งบุคคลหลักในขณะนั้นคือ ขุนพันรักษ์ราชเดช และ พ.ต.อ.สรรเพชญธรรมาธิกุล โดยในเอกสารการสร้างหลักเมืองทั้งหมด 17 ข้อ ได้ระบุถึงจตุคามรามเทพไว้ 2 ข้อ โดยมีเนื้อความโดยสรุปว่า ลวดลายบัวคว่ำบัวหงายประดิษฐ์จากความเชื่อที่ว่าองค์จตุคามรามเทพปฐมกษัตริย์ของชาวศรีวิชัย ได้เห็นแจ้งในธรรมของพระพุทธเจ้า เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา หวังให้ชาวศรีวิชัยทุกคนได้รับแสงสว่างจากพระรัตนตรัย จึงอุทิศทรัพย์สร้างพระธาตุเพื่อเป็น

พุทธบูชา ปราบปรามคนชั่วจนได้รับสมญาว่าพระเจ้าจันทร์ภาณุผู้ทรงจัดความมืดในโลกดุจดั่ง พระอาทิตย์และพระจันทร์ ลวดลายน่องสิงห์ ประดิษฐ์จากความเชื่อที่ว่าความดีความชั่วเป็นสิ่ง สามัญที่เกิดขึ้นควบคู่กับมนุษย์ องค์ราชันจตุคามรามเทพจะแสดงเทวอำนาจให้ปรากฏแก่ ชาวเมือง เพื่อควบคุมบ้านเมืองให้เป็นไปตามทำนองคลองธรรม นอกจากนี้ พล.ต.ท.สรรเพชญ์ ยังให้คำอธิบายไว้ด้วยว่า เทวดารักษาเมืองหรือเทพประจำเมือง คือ จตุคามรามเทพหรือจันทร์ ภาณุ ผู้ซึ่งตั้งฟ้าตั้งดิน สถาปนา กรุงศรีธรรมโศก ศูนย์กลางแห่งศรีวิชัย

กลุ่มที่ 2 ที่มาในอีกตำนานหนึ่งซึ่งแพร่หลายเช่นกัน มีการอธิบายว่า ตำนานจตุ คามรามเทพนั้นเป็นเทพ 2 องค์ คือ ท้าวจตุคามกับท้าวรามเทพ โดยมีประวัติว่า พระเจ้าจันทร์ ภาณุกษัตริย์ผู้มีบุญญาธิการได้ขยายอาณาเขตไปจนถึงอินเดียและอยู่ปกครองที่นั่นจนเป็น มหาราชของอินเดียโดยไม่ยอมกลับมากกว่า 20 ปี โอรสทั้งสองพระองค์ คือ ขุนอินทรไศเลนทร์ และขุนอินทรเขาสีขาว เห็นว่าบ้านเมืองกำลังตกต่ำจะตั้งตัวเป็นกษัตริย์แทนบิดาก็ไม่ได้ จึงย้าย เมืองหลวงมาอยู่ที่เมืองช้างค่อมศิริธัมมาราชและเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าศรีวิชัยสุวรรณภูมิ ด้วยพระ บารมีหลังจากสิ้นพระชนม์ ประชาชนทั้งหลายจึงยกย่องให้เป็นเสื้อเมืองและทรงเมือง เป็น เทวดาประจำเมือง เรียกทั้งสองว่า ท้าวจตุคาม และ ท้าวรามเทพ

กลุ่มที่ 3 เป็นตำนานที่มาที่เกิดจากกลุ่มผู้สร้างวัดถุมงคลพุทไธสวรรค์ กล่าวถึง ประวัติศาสตร์ว่าคือเทพรักษาพระบรมธาตุ เดิมเป็นกษัตริย์ของศรีวิชัย ทรงพระนามว่า พระ เจ้าจันทร์ภาณุ ทรงมีพระวรกายสีดำเป็นกษัตริย์ที่เก่งกล้าสามารถมาก จึงได้พระสมัญญานาม ว่า “ราชันดำแห่งทะเลใต้” หรืออีกสมัญญานามหนึ่งว่า “พญาพังพากษ” ต่อมาทรงบำเพ็ญบุญ เพื่อสร้างบารมีอธิฐานจิตเป็นโพธิสัตว์เพื่อบรรเทาทุกข์แก่มนุษย์ทั้งปวง

กลุ่มที่ 4 เป็นตำนานมาจากกลุ่มผู้สร้างจตุคามรามเทพรุ่น “บารมีพระบรมธาตุ 20 ปี หลักเมือง” ตำนานนี้อ้างอิงถึง “ตรรกวิทยาของชาวกะ” ที่เรียกว่าจตุคามศาสตร์ โดยเชื่อ ว่า นางพญาจันทร์ ราชนิผู้สูงศักดิ์ขององค์ราชันตะ ทรงมีฤทธิ์บังคับคลื่นลมในทะเลใต้ ชาว ทะเลทั้งหลายกราบไหว้บูชาเมื่อออกกลางทะเลเรียกกันว่าแม่ย่านาง นางพญาจันทร์มีโอรส พระ นามว่า เจ้าชายรามเทพ ได้ศึกษาเล่าเรียนจตุคามศาสตร์จนเจนจบ ทรงเลื่อมใสศรัทธาพุทธ ศาสนานิกายมหายาน ทรงสร้างกองทัพเรือที่ยิ่งใหญ่ เยือนถึงน่านน้ำในใต้ที่ใดก็ประดิษฐานหลัก ศาสนาอย่างมั่นคงในที่นั้น เหล่าราชครูต่างถวายนามาภิไธย ว่าองค์ราชันจตุคามรามเทพจาก ตำนานจตุคามรามเทพทั้ง 4 ตำนานที่ยกมาดังกล่าวข้างต้นนั้น มีข้อสังเกตจากคำถามข้างต้น 3 ประเด็นดังนี้

2. ตำนานจตุคามรามเทพในอดีตกับความหมายของปัจจุบัน

จตุคามรามเทพทั้ง 4 ตำนานมีประวัติศาสตร์ที่ติดแน่นสุวรรณภูมิและเกี่ยวข้องกับกับนครศรีธรรมราชในฐานะเมืองเอกของอาณาจักรศรีวิชัยในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นเมื่อก้าวถึงปรากฏการณ์จตุคามรามเทพซึ่งแพร่หลายในสังคมไทยจึงต้องนึกถึงนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นต้นกำเนิดขององค์จตุคามรามเทพ ในขณะเดียวกันชาวนครศรีธรรมราชบางส่วน ก็รู้สึกถึงความภาคภูมิใจรวมทั้งรู้สึกว่าการจตุคามรามเทพเป็นสมบัติของเมืองนครศรีธรรมราช ความรู้สึกดังกล่าวนี้มีผลย้อนส่งผลตามมาเมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับจตุคามรามเทพตามมา ซึ่งสามารถรับรู้ได้จากการเชียร์จตุคาม การวิพากษ์วิจารณ์กลับ เสมือนหนึ่งเป็นสนามการต่อสู้กันระหว่างความเชื่อจตุคามและฝ่ายวิพากษ์ ทั้งนี้คล้ายว่ามีศักดิ์ศรีของเมืองนครศรีธรรมราชมาเกี่ยวข้อง กับตำนานจตุคามรามเทพมีความเกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ทั้งในฐานะที่ผู้เป็นองค์จตุคามมีส่วนทำนุบำรุงพระธาตุในสมัยที่ยังเป็นกษัตริย์ รวมทั้งการปรากฏรูปขององค์จตุคามรามเทพที่ทางขึ้นเจดีย์พระบรมธาตุเจดีย์ทำให้องค์จตุคามรามเทพเกี่ยวข้องกับวัดพระธาตุวรมหาวิหาร ทั้งนี้เมื่อมีการสร้างหลักเมืองได้มีการอัญเชิญเทพจตุคามไปยังหลักเมืองเพื่อให้เป็นเทพรักษาเมือง จากความเกี่ยวข้องดังกล่าวนี้ส่งผลให้การสร้างองค์จตุคามรามเทพทุกรุ่นล้วนมีเงื่อนไขของความศักดิ์สิทธิ์ที่จะต้องผ่านการปลุกเสกจาก 2 สถานที่นี้คือ วัดพระธาตุวรมหาวิหารและศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดปรากฏการณ์การจ้องทำพิธีที่วัดและศาลหลักเมืองอย่างไม่มีวันว่างเว้นโดยเฉพาะช่วงปี 2549 ความหมายของสถานที่จึงเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากหลังจากที่เกิดปรากฏการณ์จตุคามรามเทพเป็นต้นมากล่าวคือทั้งวัดพระมหาธาตุและศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช มีความหมายมากกว่าความเป็นวัดและศาลก่อนหน้านี้ ทั้งสองสถานที่บรรจุไว้ด้วยความหมายมากมายเช่น เป็นสถานที่ซึ่งสามารถทำเงินค่าเช่าแก่ผู้รับผิดชอบ เป็นสถานที่ซึ่งผู้คนใช้สำหรับการจำหน่ายวัตถุมงคลจตุคามรามเทพ เป็นสถานที่ซึ่งผู้คนในพื้นที่อื่นๆอยากรู้จัก โดยเฉพาะวัดพระธาตุนั้นมีการปลุกเสกองค์จตุคามจนช่วงหนึ่งมีข่าวว่าฐานพระบรมธาตุกำลังจะทรุด ส่งผลให้ผู้คนกลุ่มหนึ่งออกมาเรียกร้องให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามาจัดการเรื่องนี้ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

จากความยิ่งใหญ่ขององค์จตุคามรามเทพในปัจจุบัน ส่งผลให้คนนครศรีธรรมราชบางส่วนมีความเชื่อว่าเมืองนครศรีธรรมราชจะกลับมายิ่งใหญ่อีกครั้งด้วยการปรากฏขึ้นขององค์จตุคามรามเทพ เนื่องจากองค์จตุคามรามเทพมีประวัติศาสตร์ที่ผูกพันกับเมืองนครศรีธรรมราช

โดยเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์เมืองนคร จากปรากฏการณ์ดังกล่าว สามารถแสดงให้เห็นถึงว่าจตุคามรามเทพมีผลต่อสำนึกและศักดิ์ศรีของความเป็นนครศรีธรรมราช

จากตัวอย่างทั้ง 3 ประการข้างต้นย่อมแสดงให้เห็นว่า ปรากฏการณ์จตุคามรามเทพนั้นเป็นประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อคนในปัจจุบันอย่างยิ่ง กล่าวคือส่งผลทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด ด้านความหมายของสถานที่ บุคคล และวิถีชีวิตของคนเมืองนครศรีธรรมราช การศึกษาประวัติศาสตร์ของจตุคามจึงไม่ใช่ความเชื่อเรื่องเทพซึ่งอยู่เหนือนมนุษย์ แต่ทว่าจตุคามรามเทพนั้นเป็นเทพซึ่งเกิดจากมนุษย์ผู้ยิ่งใหญ่รวมทั้งยังเป็นกษัตริย์ที่เคยปกครองเมืองนครศรีธรรมราชมาก่อน ซึ่งตามประวัติศาสตร์ที่มีนั้นสามารถอ้างอิงสถานที่ต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเทพองค์นี้ ความเชื่อเรื่องจตุคามรามเทพจึงไม่ใช่ความเชื่อเรื่องเทพซึ่งอยู่บนสวรรค์ แต่เป็นเทพซึ่งมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับมนุษย์และเมืองนครศรีธรรมราช ด้วยลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้จึงส่งผลให้เมืองนครศรีธรรมราชมีสำนึกและปฏิบัติการต่างๆซึ่งอ้างอิงแสดงให้เห็นว่านี่เป็นต้นกำเนิดของจตุคามรามเทพ การจัดสร้างองค์จตุคามรามเทพจึงต้องผ่านสถานที่ในเมืองนครศรีธรรมราช ยังผลให้สถานที่บางแห่งมีความหมายเพิ่มขึ้นจากเดิม

3. ประวัติความเป็นมาของจตุคามรามเทพกับพื้นที่ของคำอธิบายประวัติศาสตร์

หากเราพิจารณาองค์จตุคามรามเทพในฐานะเป็นความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่ง เรากลับพบว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์องค์นี้กลับมีที่มาแตกต่างกัน แม้ว่าบางตำนานจะมีลักษณะคล้ายกันแต่ทว่ายังมีชุดคำอธิบายที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันอย่างชัดเจนดังคำอธิบายที่มาข้างต้น ความแตกต่างดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นถึงว่า ตำนานเกี่ยวกับความเชื่อสามารถมีคำอธิบายหลายความหมายได้ ความไม่เป็นอย่างเดียวกันดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงพื้นที่ซึ่งเปิดกว้างสำหรับการสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับองค์จตุคาม รวมทั้งแสดงถึงการตกผลึก ข้อเสนอแนะประการต่อมาการสร้างตำนานเกี่ยวกับองค์จตุคามรามเทพนั้นสร้างขึ้นจาก “กลุ่มผู้สร้างจตุคาม” ตำนานที่หลากหลายดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากความเห็นต่างทางวิชาการ ซึ่งถูกพิสูจน์และตีความจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่ทว่าเกิดขึ้นจากการตีความของกลุ่มผู้สร้างซึ่งเป็นการสร้างคำอธิบายให้กับ “รุ่น” และ “สาย” ในการสร้างของตน อย่างไรก็ตามคำอธิบายเกี่ยวกับองค์จตุคามรามเทพมักรับรู้ในกลุ่มผู้สร้างเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการรับรู้ของผู้เช่าหรือประชาชนโดยทั่วไปนั้นไม่ได้สนใจมากกับการอธิบายองค์จตุคามรามเทพซึ่งมีหลายตำนาน เพียงเชื่อในองค์จตุคามรามเทพว่าศักดิ์สิทธิ์สามารถดลบันดาลสิ่งต่างๆให้กับตนได้ ตำนานจตุคามรามเทพ

จึงเป็นพื้นที่การสร้างคำอธิบายของกลุ่มผู้สร้างหรือชนชั้นกลางที่สนใจแต่ไม่ปรากฏความสนใจมากในหมู่ผู้เช่าหรือประชาชนโดยทั่วไป

4. จตุคามและพุทธ : การแสดงความหมายจากการอธิบายตำนานจตุคาม

หากพิจารณาการอธิบายตำนานจตุคามรามเทพ จะพบว่าจะมีการอธิบายในบางตำนานที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาดั้งเดิมของสังคมเมืองนครศรีธรรมราชและสังคมไทย จากการอธิบายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการอธิบายว่าองค์จตุคามรามเทพนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนาพุทธไม่ได้เป็นสิ่งแปลกแยกจากศาสนาเดิมที่คนนับถืออยู่เดิม เช่น การอธิบายว่าองค์จตุคามรามเทพเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์นั้นมีความศรัทธาอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนาเมื่อลาโลกมนุษย์ไปแล้วจึงกลายเป็นโพธิสัตว์ และพระโพธิสัตว์ คือผู้ที่บำเพ็ญเพียรบารมีตามแนวทางของพระพุทธเจ้าเพียงแต่ไม่ปรารถนาที่จะบรรลุนิพพาน นอกเหนือจากนี้การสร้างองค์จตุคามรามเทพก็ยังมีคำอธิบายเกี่ยวกับการจัดวางเทพในศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราชกำหนดรูปแบบวางตามผัง “มณฑลจักรวาล” พระเทวราชโพธิสัตว์ประจำศาลบริวารทั้ง 4 ทิศ ของศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวถึงพระเทวราชโพธิสัตว์ชัดเจน และเชื่อมั่นว่าเรื่องราวของจตุคามรามเทพจะเป็นอันไม่ได้จึงต้องว่าด้วยศาสตร์พระพุทธศาสนา มหายานที่เคยแพร่หลายในสมัยศรีวิชัย การอธิบายตำนานจตุคามยังเกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุซึ่งเป็นวัดของศาสนาพุทธ ตำนานจตุคามจึงมีคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าการเกิดขึ้นใหม่ของความเชื่อเรื่องจตุคามที่เพิ่งเกิดขึ้นนั้น จำเป็นที่จะต้องไม่อธิบายให้แปลกแยกไปจากความเชื่อเดิมไม่เช่นนั้นอาจถูกคำถามด้วยท่าทีของความเป็นอื่น ๆ การอธิบายให้เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธยังสอดคล้องกับปรากฏการณ์จตุคามในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ซึ่งจะอธิบายในประเด็นต่อไป

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าตำนานว่าด้วยจตุคามรามเทพ แฝงไว้ด้วยลักษณะของการสร้างความหมายให้เกิดขึ้น ที่มีประวัติศาสตร์และสถานที่อ้างอิง รวมทั้งยังผูกโยงอยู่กับศาสนาพุทธจึงทำให้เกิดความเชื่อมโยงเกี่ยวพันระหว่างศาสนาพุทธกับปรากฏการณ์จตุคาม อีกทั้งประวัติจตุคามเพิ่งปรากฏเป็นที่รับรู้ของคนทั่วไปเมื่อเกิดการสร้างจตุคามเกิดขึ้นอย่างขนานใหญ่โดยเฉพาะในปี 2549 รวมทั้งประวัติจตุคามยังถูกสร้างขึ้นจากกลุ่มผู้สร้างในแต่ละกลุ่มมิได้เกิดขึ้นจากการร่วมกันศึกษาของบรรดานักวิชาการและผู้สนใจทั้งหลาย ประวัติของจตุคามที่แตกต่างกันจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากความเห็นแตกต่างกันภายใต้การถกเถียงกันทางวิชาการแต่ทว่าเกิดขึ้นจาก “สาย” ของการสร้างจตุคามที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตามการอธิบายประวัติศาสตร์การก่อเกิดจุดคามในลักษณะนี้ มีความเห็นที่แตกต่างจากนักประวัติศาสตร์ เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ โดยให้ความเห็นว่าหลักฐานที่เกี่ยวกับศรีวิชัยเรามีน้อยมากต้องอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบอย่างกว้างขวาง ทั้งก่อนและหลังศรีวิชัย และให้ความเห็นต่อไปว่าสื่อต้องรู้เท่าทันที่ไม่เห็นว่าข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลทางวิชาการที่ไม่ได้มีการตรวจสอบหลักฐานอย่างหนักแน่น นอกจากนี้ตามความเห็นของ เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์ บอกว่า ลัทธิบูชา “ขัตตุคาม - รามเทพ” มีอยู่ทั่วไปในอุษาคเนย์แต่ยังไม่มีใครศึกษาอย่างจริงจัง และยังบอกต่อไปว่า การเปลี่ยนชื่อเรียกของ “ขัตตุคาม - รามเทพ” ไปเป็นจุดคามรามเทพ ให้รวมแบบพูนวันนั้น เป็นการจงใจเปลี่ยนของคนในภายหลัง ไม่เคลิ ไรท แสดงทัศนนะว่า จุดคามรามเทพเป็นชื่อเทพองค์หนึ่งที่ขนานนามขึ้นใหม่ เพราะไม่เคยปรากฏในคัมภีร์ใดๆ หรือตำนานเก่าแก่ ไม่ว่าพุทธหรือพราหมณ์ ผู้ผลิตพระเครื่องโฆษณาสรรพคุณอ้างคำของร่างทรงโดยไม่มีตำนานระบุที่มา จากคำอธิบายของนักประวัติศาสตร์จึงพบว่าตำนานจุดคามรามเทพนั้นยังมีคำถามในเชิงการพิสูจน์หลักฐาน

5. ปรากฏการณ์จุดคามรามเทพ

จากวัตถุมงคลซึ่งเคยเป็นของแจกฟรีแต่พัฒนาการจนมีราคาถึงหลักแสนและหลักล้าน เป็นคำกล่าวที่หมายถึงการสร้างจุดคามรุ่นแรก คือรุ่นปี 2530 จนกระทั่งปัจจุบันจุดคามรุ่นนี้มีราคานับล้านบาท ซึ่งนับว่าสูงมากเมื่อเทียบกับวงการพระเครื่องทั่วไปและเมื่อเทียบกับราคาในตอนเริ่มต้น การเพิ่มขึ้นของราคาจุดคามดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นแบบโดดเดี่ยวโดยปราศจากเงื่อนไขสนับสนุน และเงื่อนไขการสนับสนุนดังกล่าวไม่ใช่เงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวแต่ทว่าเกี่ยวข้องกับศรัทธาและความเชื่อ สิ่งที่น่าสนใจพิจารณาจึงอยู่ที่เงื่อนไขทางด้านศรัทธาความเชื่อผสมกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจได้หนุนส่งให้จุดคามมีราคานับแสนบาท จุดคามรุ่นปี 30 ในสมัยก่อนเป็นของแจกหรือเช่าบูชาในราคาถูกปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ทองคำจุดคามปี 30 ราคาพุ่งสูงขึ้น เกิดจาก “ขอได้ ไหว้รับ” ปรากฏการณ์ “ขอได้ ไหว้รับ” จึงเป็นชนวนให้ราคาของจุดคามพุ่งสูงขึ้น จากการสัมภาษณ์เขียนพระท่านหนึ่งในเมืองนครศรีธรรมราชพบว่า การเพิ่มสูงขึ้นของราคาจุดคามนั้นเกิดขึ้นจากการ “ขอได้ ไหว้รับ” จากการเช่าของชาวมลายูเมื่อคราวมาเที่ยวชมวัดพระมหาธาตุ เกิดการเช่าครั้งแรกและอีกหลายครั้งตามมาทำให้คนนครเริ่มตื่นตัวพร้อมๆกับการขยับสูงขึ้นของราคาจุดคามปี 2530 ในอีกทางหนึ่งมีการนำองค์จุดคามรามเทพมาเผยแพร่ให้กว้างขวาง

อาจกล่าวได้ว่าการขยายขอบเขตความนิยมขององค์จตุคามรามเทพนั้น เกิดขึ้นจากอิทธิปาฏิหาริย์เป็นเงื่อนไขสำคัญ ว่ากันว่าช่วงปี 2538 เกิดปรากฏการณ์สุริยคลาสในประเทศไทยกระแสรามูค่อ้นข้างฟิวเวอร์รวมทั้งมีการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ กันอย่างมากมาย และจุดนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของจตุคามรามเทพที่เข้าสู่การพระเครื่องอย่างสมบูรณ์

หลังจากนั้นในช่วง ปี 2541-2542 เริ่มมีการซื้อขายจตุคามรามเทพกันในเมื่อนครค่อนข้างเยอะและราคาก็ขยับขึ้นไปเรื่อยๆ “รุ่น” จตุคาม จำนวน ความต้องการและความศรัทธาหากพิจารณาจากจำนวนรุ่นและชื่อรุ่นรวมทั้งรูปแบบของจตุคามในแต่ละรุ่นก็จะพบว่าความนิยมในองค์จตุคามรามเทพนั้นมีสูงขึ้นอย่างมากและไม่เพียงแต่จำนวนเท่านั้นแต่ยังหมายถึง รูปแบบ ความสวยงาม ขนาด ความเข้มข้นของพิธีกรรมอีกด้วย นอกจากนี้วัตถุประสงคในการสร้างแต่ละรุ่นก็เปลี่ยนแปลงไป โดยมีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องในแต่ละรุ่นมากขึ้นจากการรวบรวมของกองบรรณาธิการข่าวสดมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

จตุคามรุ่นแรก ปี 2530 เป็นรุ่นสร้างหลักเมืองนครศรีธรรมราช เนื่องในโอกาสประกอบพิธีกรรมเบิกเนตรศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช การจัดสร้างมีทั้งพิธีพุทธาภิเษกและเทวาภิเษกอย่างครบถ้วนทั้ง 3 คือ พื้นดิน พื้นน้ำและนภากาศ กลางทะเลลึก บนภูเขาขุนพนมกลางทุ่งนา ครบถ้วนตามภูมิ มีพระคณาจารย์สายเขาอ้อ ปลุกเสกตามประเพณีของชาวสิบสองนักษัตร นอกจากนี้ยังมีเศียรหลักเมืองรุ่นแรก ปี 2530 สร้างเพื่อเป็นที่ระลึกในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมยอดชัยหลักเมือง นครศรีธรรมราช ซึ่งการสร้างเศียรหลักเมืองรุ่นแรกนี้ก็ยังคงความเข้มข้นของพิธีไว้เช่นเคย นอกจากนี้ยังมีการสร้าง มิด-ฟ้ายันต์-เครื่องรางของขลัง ปี 2530 อีกด้วยหลังจากปี 2530 มีการจัดสร้างเหรียญพระโพธิสัตว์พวงพระกาฬ ในปี 2532 และตามด้วยการสร้างเหรียญปิดตาพวงกาฬ ปี 2532 เพื่อเป็นที่ระลึกในการสร้างศาลหลักเมือง หลังจากนั้นมีการจัดสร้างเหรียญนักษัตรประจำราศีเกิด ปี 2534 หลังจากนั้นมีการสร้างอีกครั้งในปี 2543 รุ่นเกาะเมตรา สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2543 หลังจากนั้นในปี 2547 มีการสร้างจตุคามรุ่นบุญสูง รุ่นจันทร์ลอย – อ่องเต้ ซึ่งวัตถุประสงคในการจัดสร้างเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่การนำเงินไปสร้างสถานที่สำคัญ ทั้งทางด้านศาสนาและโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีการสร้างรุ่นมั่งมีศรีสุข รุ่นมหาโชคมหามงคล รุ่นวาสนาห้าเศียรเกาะทะเลจะเห็นได้ว่าความถี่ในการสร้างจตุคามในปี 2547 นั้นมีมากขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความนิยมต่อองค์จตุคามรามเทพที่มีมาอย่างต่อเนื่องและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งหลังจากปี 2547 จะพบว่าการสร้างจตุคามรามเทพนั้นเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น

อย่างมาก โดยเฉพาะช่วงปี 2549 จะเป็นช่วงที่องค์จตุคามรามเทพได้รับความนิยมสูงมาก จำนวนรุ่นที่สร้างจึงมากตามไปด้วย ส่งผลให้วงการธุรกิจซึ่งเกี่ยวข้องกับจตุคามนั้นพลอยเฟื่องฟูตามไปด้วย ซึ่งในช่วงดังกล่าวนี้มีผลอย่างมากต่อภาวะเศรษฐกิจของเมืองนครศรีธรรมราช

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับองค์จตุคามรามเทพอย่างมากของคนในสังคมเมืองนครและสังคมไทย รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะจำนวนการผลิตจตุคามที่เกิดขึ้นเท่านั้นแต่ทว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในเมืองนครศรีธรรมราชหลายด้าน ทั้งความหมายของสถานที่ อาชีพ ความเชื่อ รวมทั้งวิถีคิดของคน การดำรงอยู่ของพื้นที่

“ความหมาย” พุทธศาสนาและจตุคามหากดูจากปรากฏการณ์จตุคามที่ปรากฏตามสื่อจะพบว่า สังคมไทยจะถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับ ความเป็นพุทธศาสนิกชน ว่าแท้จริงแล้วคำสอนของศาสนาพุทธนั้นสอนให้กระทำด้วยความเพียรไม่ใช่ไหววอนร้องขอเหมือนที่ปรากฏการณ์จตุคามกำลังเป็น รวมทั้งกรณีการปลุกเสกจตุคามจากพระสงฆ์ก็มีคำถามเช่นกันว่า จะเป็นการส่งเสริมให้ชาวพุทธหลงมกมายหรือเปล่าแทนที่จะไปสร้างด้านสติปัญญาให้กับคน ปรากฏการณ์ความเชื่อเรื่องจตุคามรามเทพซึ่งเกิดขึ้นในสังคมพุทธ จึงเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ของการสร้างความหมายระหว่างศาสนาและความเชื่อซึ่งเกิดขึ้นมาใหม่ ความหมายทั้งสองประการนี้จะดำรงอยู่ร่วมกันหรือขัดแย้งกันอย่างไร จากการศึกษาผู้เขียนมีประเด็นที่แสดงให้เห็นถึงการแสดงออกของความเกี่ยวข้องระหว่างพุทธกับความเชื่อดังนี้

1) พระเป็นผู้ปลุกเสกจตุคาม การบ่งบอกถึงความน่าเชื่อถือของจตุคามในรุ่นต่างๆ นั้นขึ้นอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ของรุ่นนั้นๆ ความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวไม่ได้มองกันที่อิทธิปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวแต่ขึ้นอยู่กับว่าพิธีปลุกเสกเป็นเช่นไร และมีพระเกจิองค์ไหนมาปลุกเสกบ้าง ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเกจิที่มาปลุกเสกจึงกลายเป็นความศักดิ์สิทธิ์ขององค์จตุคามในรุ่นนั้นๆ ไปด้วย พระในฐานะสาวกของพระพุทธศาสนาถูกนำมาผูกโยงกับจตุคามกลายเป็นเครื่องหมายที่แสดงความศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ ความเกี่ยวพันระหว่างพระกับจตุคามดังกล่าวนี้นำมาซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเหมาะสมว่าไม่ได้ทำหน้าที่แห่งสงฆ์ที่จะสร้างสติปัญญาแก่พุทธศาสนิกชน อย่างไรก็ตามในมุมมองของคนทั่วไป เมื่อกล่าวถึงพระปลุกเสกจตุคามก็เข้าใจว่ามีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธกล่าวคือไม่มีการแบ่งแยกชัดเจนเป็นเพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกองค์หนึ่ง ซึ่งคล้ายกับสิ่งอื่นๆ ที่นับถือมานาน เพราะพุทธในวิถีชาวบ้านนั้นเป็นพุทธที่ถูกสร้างทาง

สังคมปรากฏการณ์จตุคามจึงไม่ใช่สิ่งที่แบ่งแยกชัดเจนระหว่างพุทธกับจตุคาม การวิพากษ์วิจารณ์จตุคามจึงเกิดขึ้นจากชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่

2) การตั้งหิ้งพระและจตุคาม จากการสังเกตในหลายร้านและบ้านพบว่าจะมีหิ้งบูชาเพิ่มขึ้นจากเดิมกล่าวคือเดิมจะมีหิ้งพระ หรือหิ้งบูชาเจ้าแม่กวนอิม นางกวัก พระพิฆเนศวร ในบางร้านแต่ในตอนนี้กลับปรากฏการตั้งหิ้งจตุคามเพิ่มขึ้น เป็นอีกหิ้งหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นจากกระแสการบูชารองคัศจตุคามรามเทพ ความที่พุทธศาสนาเป็นสิ่งถูกสร้างทางสังคมคือการที่มีการผสมผสานระหว่างความเป็นวัฒนธรรมพื้นถิ่น กับหลักคำสอนของศาสนาพุทธเพราะหากสังเกตจะพบว่าในวิถีชาวบ้านไม่ได้รู้จักคำสอนซึ่งเป็นแก่นแท้ของศาสนาแต่เข้าวัดเพราะเป็นวิถีที่สืบทอดกันมาหากศึกษาตามสื่อจะพบว่าการมองจตุคามในอีกมุมหนึ่งจะเกิดขึ้นจากชนชั้นปัญญาชนเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากเป็นผู้ที่ศึกษาคำสอนของศาสนาและมีโอกาสที่จะแสดงความเห็นตามสื่อซึ่งไม่เกิดขึ้นในวิถีของชาวบ้านโดยทั่วไป

ความน่าสนใจของการตั้งหิ้งพระซึ่งสังเกตเห็นจากร้านขายน้ำชาร้านหนึ่งในบริเวณตึกแถวโรบินสันโอเชียน ซึ่งมีการตั้งหิ้งบูชาพระพุทธรูป นางกวัก และองค์จตุคามรามเทพ สิ่งที่น่าสังเกตก็คือความสูงต่ำของการตั้งหิ้งพระ กล่าวคือหิ้งบูชาพระจะอยู่บนสุดส่วนหิ้งของจตุคามกับหิ้งของนางกวักจะอยู่ในระดับเดียวกัน เจ้าของร้านอธิบายว่า แม้ว่าจะนับถือองค์จตุคามแต่ก็นับถือพระเป็นสิ่งสูงสุด เป็นของที่มาก่อนและเป็นของที่สูงกว่า จากการสัมภาษณ์พบว่าการนับถือจตุคามไม่ได้หมายความว่าละเลิกละทิ้งพุทธหรือทำให้นับถือพุทธน้อยลง ยังนับถือพุทธเหมือนเดิมเพียงแต่เป็นการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพิ่มขึ้นมาอีกองค์หนึ่งเท่านั้นเอง

3) จตุคามต้องปลุกเสกในวัดพระมหาธาตุ เงื่อนไขของความศักดิ์สิทธิ์ในการจัดสร้างองค์จตุคามก็คือต้องมีพิธีปลุกเสกในวัดพระมหาธาตุจึงจะมีความศักดิ์สิทธิ์ เงื่อนไขของความศักดิ์สิทธิ์จึงผูกพันอยู่กับวัด ซึ่งวัดพระมหาธาตุเป็นวัดที่มีความสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เป็นวัดที่ชาวนครศรีธรรมราชถือว่าเป็นบ้านคู่เมือง การใช้วัดเป็นสถานที่ปลุกเสกซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ เท่ากับเป็นความเกี่ยวเนื่องหรือแสดงให้เห็นถึงว่า จตุคามไม่ได้แยกแยะไปจากศาสนาพุทธประเด็นพื้นที่ของความหมายระหว่างความเชื่อแบบจตุคาม และความเชื่อแบบศาสนาพุทธ ไม่ได้เป็นการแทนที่จากศาสนาพุทธเป็นการนับถือองค์จตุคามรามเทพ แต่เป็นการรับความเชื่อที่เป็นผลมาจากการสนองความต้องการของบริบทสังคมในปัจจุบัน เป็นความเชื่อที่สามารถสนองต่อความต้องการของคนในภาวะสังคมปัจจุบัน ในขณะที่คำสอนแบบศาสนาพุทธนั้นแม้จะมีมานานแต่เป็นคำสอนที่เน้นผลซึ่งเกิดจากการปฏิบัติ โดยต้องอาศัย

ความพากเพียรและระยะเวลาในการกระทำ การเลือกรับความเชื่อแบบจตุคามจึงเป็นการสอดคล้องกับวัฒนธรรมประชานิยม (Popular culture) นอกจากนี้การดำเนินการสร้างจตุคามยังใช้วิธีการแบบประชานิยมเข้ามาร่วมในการขยายวงความเชื่อแบบจตุคาม จึงทำให้ปรากฏการณ์นี้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางและส่งผลมากมายต่อความคิดและชีวิตของผู้คน

6. จตุคามกับความเชื่อ

จตุคามกับความเชื่อบนฐานวัฒนธรรมประชานิยมศาสนา ความเชื่อ และบริบททางสังคม ศาสนาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่คู่กับสังคมของผู้คนศาสนาจึงไม่ใช่สิ่งที่อยู่อย่างล่องลอยแต่ทว่าผูกโยงอยู่กับสังคมอย่างแนบแน่น เราจึงสังเกตเห็นว่าศาสนาพุทธใน พม่า ไทย จีน ญี่ปุ่น นั้นมีลักษณะต่างๆ ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ศาสนาพุทธนั้นขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตและความเชื่อเดิมของคนในสังคมนั้นๆ ด้วยเพราะฉะนั้นศาสนาจึงอาจเป็นสิ่งที่ถูกสร้างทางสังคมอยู่ด้วย ไม่ได้ขึ้นอยู่กับหลักการศาสนาตามพระคัมภีร์เพียงอย่างเดียวเท่านั้นความเชื่อก็เช่นเดียวกันเพราะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างทางสังคมเช่นกันข้อแตกต่างจากศาสนาก็คือ ความเชื่อยังสามารถเปลี่ยนแปลง ดัดแปลง สดุดง่าย ได้ง่ายกว่าศาสนา เพราะความเชื่ออาจเป็นสิ่งที่สังคมประดิษฐ์สร้างขึ้นมาโดยเฉพาะตามบริบทของสังคมในขณะนั้นเพื่อตอบสนองหรือแก้ปัญหาบางอย่างของสังคม และเมื่อบริบทของสังคมเปลี่ยนแปลงไปความเชื่อเหล่านี้ก็สูญสลายตามไปด้วยกล่าวคือไม่ได้รับการปฏิบัติจากคนรุ่นต่อมา ทั้งนี้เพราะไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมนั้นในขณะนั้น หากต้องการให้ความเชื่อเหล่านั้นดำรงคงอยู่ ก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยน ดัดแปลงแก้ไข หรือไม่ก็เปลี่ยนแปลงให้กับวัฒนธรรมในยุคสมัยนั้น เพราะฉะนั้นเราจึงเห็นได้ว่า ทั้งศาสนาและความเชื่อทั้งหลายล้วนเกี่ยวข้องอยู่กับบริบททางสังคมทั้งสิ้น

กรณีจตุคามรามเทพจึงน่าพิจารณาว่าเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมอย่างไรบ้าง ในลักษณะไหน ซึ่งมีแง่มุมให้พิจารณาได้หลากหลายมุมมอง ปรากฏการณ์จตุคามในฐานะเป็นความเชื่อที่ถูกสร้างทางสังคม และเป็นความเชื่อที่อยู่ในร่องรอยนอกเหนือจากศาสตร์แห่งความเชื่อ แต่สวมทับและใช้ศาสตร์ทางสังคมประชานิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อทำให้จตุคามปรากฏแพร่หลายด้วยกลไกทางสังคม จตุคามรามเทพจึงถูกนำเสนอผ่านแหล่งกลไกสังคม ธุรกิจ เพื่อขยายความเชื่อเหล่านี้ให้ขยายตัวพร้อมๆ กับการขยายตัวของการผลิตที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงเวลาเพียงไม่กี่ปี การนำจตุคามรามเทพเข้าสู่ชนบททางวัฒนธรรมประชานิยมจึงน่าพิจารณาว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นสอดคล้องกับความเชื่อของคนในขณะนั้นอย่างไรบ้าง

ความเชื่อจตุคามกับบริบททางสังคมความเชื่อด้วยการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ “จตุคามรามเทพ” เป็นความเชื่อที่ตั้งอยู่บนฐานที่สนองความต้องการของผู้คนซึ่งเป็นการสนองความต้องการที่ผู้คนในยุคสังคมปัจจุบัน ในนัยยะนี้มีมิติของความเชื่อจึงไม่ได้ตั้งอยู่บนศาสตร์ที่ว่าด้วยความศักดิ์สิทธิ์เพียงอย่างเดียวแต่ความศักดิ์สิทธิ์ถูกนำมารับใช้ความต้องการในชีวิตประจำวัน นั่นหมายความว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถูกทำให้ใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นจริงมากขึ้นคนไม่ได้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพียงว่าท่านอยู่บนสรวงสวรรค์ แต่ทว่าท่านดำรงอยู่ใกล้ๆชีวิตของเรา การอยู่ใกล้ซีกก็หมายความว่าท่านสามารถมีผลต่อชีวิตประจำวันของผู้คน ตามนัยยะนี้ก็หมายความว่าความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถูกดึงให้เข้ามาร่วมกับบริบททางสังคมมากขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของการผสมผสานระหว่างความเชื่อและวัฒนธรรมทางสังคม กล่าวคือ ความเชื่อดังกล่าวเข้ามามีบทบาทเสริมในชีวิตประจำวันมากขึ้นของผู้คนไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง และผู้คนในสังคมก็จะหยิบฉวยมิติความเชื่อเหล่านั้นมาใช้มาใช้ประโยชน์ที่นอกเหนือมิติทางจิตใจ จากกรณีจตุคามมีแง่มุมที่น่าสนใจในประเด็นบทบาทของความเชื่อที่มีต่อชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมดังนี้

1) จตุคามรามเทพมีผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีทางเศรษฐกิจและสังคมของคนเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่ได้ชื่อว่าเป็นต้นกำเนิดขององค์จตุคามรามเทพตามตำนานปรากฏการณ์จตุคามในเมืองนครศรีธรรมราชจึงแพร่หลายและมีความเข้มข้นเป็นพิเศษนอกเหนือจากนี้ยังมีส่วนในการปรับรูปแบบในบางแง่มุมของวิถีของคนเมืองนครบางกลุ่ม เช่นวิถีทางเศรษฐกิจ จตุคามรามเทพได้ชื่อว่าเป็นปรากฏการณ์เทพซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับคนเมืองนครศรีธรรมราชได้เป็นอย่างมาก จนนิตยสารบางฉบับขนานนามว่าเป็น “จตุคามโนมิกส์” จากการวิจัยของศูนย์วิจัยกสิกรไทยพบว่ามีเงินสะพัดราวสองหมื่นล้านบาทส่งผลให้เมืองนครศรีธรรมราชมีเศรษฐกิจที่เติบโตในช่วงนี้ ถึงขั้นว่าเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะแง่มุมทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถเห็นได้จากธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์จตุคาม นับตั้งแต่ร้านทำป้ายโฆษณา รถแห่ โรงพิมพ์ ฯ ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในรูปแบบลูกโซ่

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การปรับเปลี่ยนวิถีทางเศรษฐกิจของรายย่อย กลุ่มนี้เปลี่ยนวิถีทางเศรษฐกิจมาสู่กิจการจตุคามในรูปแบบต่างๆ เช่น รับจองจตุคาม ให้เช่าจตุคาม รับปิดทอง เป็นต้น และมีรูปแบบในลักษณะต่างๆ เช่น เปิดควบคู่กับกิจการเดิมที่มีอยู่แล้ว หรือไม่ก็ลงทุนปิดกิจการเดิมหันมาทำกิจการจตุคามเพียงอย่างเดียว สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงว่า จตุคามกลายเป็นหลักยึดทางเศรษฐกิจที่กลายเป็นความมุ่งหวังในการทำเงิน จึงไม่แปลกที่คนนครศรีธรรมราชจำนวนหนึ่งอยากให้จตุคามรามเทพยังคงดำรงอยู่ต่อไป จตุคาม

กลายเป็นทางออกในการทำมาหากินนอกเหนือจากกิจการอื่นๆ และสามารถรวยได้เร็วกว่าการทำกิจการอื่นๆ ด้วย ซึ่งไม่เพียงแต่เพราะจตุคามสามารถขายได้เท่านั้นแต่ยังหมายถึงความเชื่อที่มีต่อองค์จตุคามด้วยว่าองค์พ่อสามารถช่วยให้รวยได้ จตุคามรามเทพมีส่วนต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของเมืองนครศรีธรรมราช อย่างที่ไม่เคยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไหนทำได้มาก่อน สภาพของสื่อในรูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราชย่อมแสดงถึงแนวคิด ความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มิต่อจตุคามว่าให้ความสำคัญต่อเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ไม่ว่าด้วยความศรัทธาหรือเพื่อผลประโยชน์ในด้านอื่นๆ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงพลังของจตุคามที่มีผลต่อเมืองนครศรีธรรมราชได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้จตุคามเข้าไปมีส่วนต่อสถานที่เกือบทุกสถานที่ หากสังเกตก็จะพบว่าเกือบทุกร้านในเมืองนครศรีธรรมราชต้องมีตู้ให้เช่าจตุคามแฝงอยู่ ในห้างคาร์ฟู โรบินสันโอเอเซียนมีการจัดบริเวณให้เช่าจตุคามโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังเกิดศูนย์พระเครื่องเมืองนครขนาดใหญ่ตั้งอยู่บริเวณหัวอิฐ เกิดศูนย์ประสานงานของรุ่นต่างๆ เต็มไปหมด วัดพระธาตุเต็มไปด้วยคิวจองปลุกเสกจตุคามทั้งปี วัดกลายเป็นที่ปลุกเสกวัตถุมงคลแทนที่การศึกษาธรรมหรือกราบพระบรมธาตุ เพราะฉะนั้นในเชิงภูมิสถาปัตย์ เมืองนครศรีธรรมราชถูกปกคลุมไปด้วยบรรยากาศขององค์เทพจตุคาม ซึ่งการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ดังกล่าว ไม่ได้เป็นแค่สื่อที่ไร้ความหมายแต่ทว่าแฝงไว้ซึ่งความรู้สึกของผู้คนจึงสามารถแปรสภาพของเมืองนครศรีธรรมราชให้สามารถเปลี่ยนไปได้ขนาดนี้ การเกิดบทบาทใหม่ของสถาบันทางสังคมและการรวมตัวกันของกลุ่มคนเพื่อตอบสนองปรากฏการณ์จตุคาม ในช่วงปี 2549 เป็นช่วงที่มีการสร้างจตุคามกันเป็นจำนวนมากจะเห็นเจ้าภาพในการสร้างองค์จตุคามรามเทพจำนวนมากด้วยการใช้ชื่อสถาบันการศึกษา วัด มูลนิธิ ไม่เว้นแม้กระทั่งศาลและมหาวิทยาลัย โดยการประกาศเจตนารมณ์ว่าเมื่อได้เงินมาแล้วจะนำไปสร้างสถานที่สำคัญภายในสถาบันนั้นๆ นอกจากนี้ยังมีปัจเจกชนรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างองค์จตุคามรามเทพและประกาศวัตถุประสงค์ว่ารายได้จะนำไปใช้เพื่อการกุศล ก่อนหน้านั้นยังไม่มีเคยมีปรากฏการณ์ที่สถาบันต่างๆ ในสังคมออกมาจัดสร้างวัตถุมงคลกันมากขนาดนี้ นับว่าเป็นปรากฏการณ์ของความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม ซึ่งมีองค์จตุคาม รามเทพเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งทุกคนให้ความสำคัญ การให้จัดสร้างองค์จตุคามองค์จตุคามรามเทพจึงเป็นการแสดงถึงการเคารพที่มีต่อเทพองค์นี้เป็นอย่างนี้ หรือไม่ก็เป็นเพราะเงินที่จะได้มาจำนวนมากเพียงพอกับกำไรที่จะได้รับนอกเหนือจากการประกาศว่าจะบริจาคเพื่อการกุศล หรือเป็นไปได้ทั้งสองอย่าง

จตุคามไม่ได้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหมือนเช่นเหรียญหลวงพ่อโดยทั่วไป แต่แฝงไว้ด้วยความหมายมากมาย มีกลุ่มคนเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย จตุคามกลายเป็นพื้นที่ให้ทุกคนเข้ามาสร้างความหมายและมีปฏิบัติการในลักษณะต่างๆ อย่างไรก็ตามสิ่งศักดิ์สิทธิ์จตุคามได้

ปรับรูปแบบชีวิตของผู้คนให้เปลี่ยนแปลงไปพอควร และนี่อาจเป็นบทบาทของความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีผลต่อชีวิตคนอย่างที่ไม่มีมาก่อนและเปลี่ยนความหมายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากการเป็นสิ่งลี้ลับให้กลับกลายมาเป็นการรับใช้ในชีวิตประจำวัน และนี่อาจเป็นปรากฏการณ์สำคัญของการปรับตัวเรื่องความเชื่อในสังคมยุคปัจจุบัน

2) จตุคาม : ในฐานะบทบาทของความเชื่อท่ามกลางยุคสมัยใหม่ ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจยิ่งว่าทำไมปรากฏการณ์จตุคามจึงสามารถแพร่หลายได้ขนาดนี้ ซึ่งน่าจะมีปัจจัยอยู่หลายประการมาประกอบกันจึงทำให้กลายเป็นปรากฏการณ์ที่ไร้ขอบเขตได้ขนาดนี้ ซึ่งบริบททางสังคมในปัจจุบันมีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญยิ่ง ในการให้ความหมายและมีปฏิบัติการกับความหมายเหล่านั้น

ประการแรก บทบาทของศาสนาหรือความเชื่อเดิมสามารถให้คำตอบหรือมีบทบาทมากนักน้อยแค่ไหนในการตอบสนองต่อชีวิตของผู้คนในยุคสมัย หากมองบทบาทของพระสงฆ์ซึ่งดำรงอยู่คู่กับสังคมมานานกลับมีบทบาทน้อยลงในมิติทางสังคมและจิตใจของผู้คน ทำให้บางทีไม่อาจสนองหรือถูกมองข้ามจากสังคม กลายเป็นสถาบันซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตนอกจากในเชิงพิธีกรรมเท่านั้น ในขณะที่ผู้คนในปัจจุบันกลับต้องเผชิญปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น ต้องการทางออกและที่พึ่งมากขึ้นเช่นกันแต่สถาบันสงฆ์กลับไม่ได้ทำหน้าที่เหล่านี้ให้ต้องหาทางออกอื่นๆ

ประการที่สอง จตุคามตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนได้แม้ว่าเป็นความหวังแต่ก็เป็นทางออกของความคาดหวังที่มีอยู่ ประการนี้เห็นได้จากการสื่อของจตุคามซึ่งมุ่งเน้นสาระใน 2 ประการเป็นหลัก คือความมั่นคงปลอดภัยกับความร่ำรวย พร้อมกับมีคำเล่าลือมาประกอบว่าเหตุการณ์ทั้งสองอย่างนี้เกิดขึ้นจริง เช่นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ว่าคนแขวนจตุคามยังไม่ตาย ข่าวว่ามีคนได้โชคลาภจากการบูชาจตุคาม จึงทำให้ความเชื่อแบบองค์จตุคามมีพลังมากขึ้นกลายเป็นกระแสที่มีอำนาจให้คนทั้งเมืองและสังคมไทยรวมถึงต่างประเทศแสวงหาเอาจตุคามมาบูชา

ประการที่สาม จตุคามใช้ศาสตร์แห่งธุรกิจมาเสริมการตลาดให้กว้างไกลออกไป ทำให้ความเชื่อถูกจัดการให้ขยายด้วยศาสตร์ทางการตลาด ซึ่งศาสตร์ทางการตลาดดังกล่าวมีประเด็นที่น่าพิจารณาว่ามีวิธีการเช่นไรจึงสามารถให้การตลาดทำให้จตุคามขยายได้มากขนาดนี้ ทั้งด้านความเชื่อที่ถูกโฆษณา จตุคามรามเทพคือความเชื่อที่ถูกโฆษณาอย่างยิ่ง โดยใช้หลักการทางการโฆษณาเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้จตุคามรามเทพขยายตัวเป็นที่ต้องการของ

ผู้คนทั้งหลาย หากย้อนกลับไปดูก็จะพบว่าความเชื่อต่างๆ ในสมัยก่อนก็ได้รับการโฆษณาเหมือนกันแต่เป็นไปภายใต้คำบอกเล่าของผู้คนที่กระจายออกไปและการกระจายการโฆษณาเหล่านั้นยังมีองค์ประกอบของการเคารพในคุณงามความดีของสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วย เช่น ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเกจิต่างๆ และความศักดิ์สิทธิ์อีกประการหนึ่งก็คือความศักดิ์สิทธิ์ของเครื่องรางของขลังต่างๆ แต่การโฆษณาดังกล่าวเป็นความเชื่อที่บอกเล่าไม่ได้ชักจูงให้เกิดการซื้อหาวัตถุมงคลศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นมากมายนัก หากได้มาก็ดีสำหรับการบูชา และมีไว้ในลักษณะการบูชาที่เพียงพอต่อการบูชาเป็นส่วนใหญ่

ในยุคต่อมาการสื่อสารเริ่มมีบทบาทมากขึ้นและกลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสังคม ทำให้ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เข้าสู่ระบบสื่อมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งจะเห็นได้จากหนังสือพิมพ์ และนิตยสารพระเครื่องต่างๆ ซึ่งมีอยู่หลายปก การโฆษณาเหล่านั้นยังปรากฏแค่ภาพและตัวหนังสือเพื่อเป็นสื่อให้ผู้คนได้พิจารณาในการที่จะเลือกศรัทธาต่อความศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น หากเรามาพิจารณาปรากฏการณ์จุดๆ ก็จะพบว่าการโฆษณานั้นเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างมากและในหลากหลายรูปแบบด้วยเช่น ป้ายโฆษณา รถแห่ สื่อวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นการทำโฆษณาที่ต่อเนื่องและเข้มข้นมากผู้เขียนเลือกพิจารณารายละเอียดในการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ใน 2 ลักษณะคือ รถแห่โฆษณา และป้ายโฆษณา สื่อทั้งสองประการนี้ถูกใช้อย่างมากในการโฆษณา สำหรับป้ายโฆษณานั้นหากพิจารณาตามสถานที่ต่างๆ ก็พบว่ามีอย่างน้อย 2 ลักษณะ คือ การใช้ป้ายโฆษณาเพื่อการบอกเล่า ป้ายโฆษณาในรูปแบบนี้ส่วนใหญ่จะเป็นของหน่วยงานต่างๆ ประเภทที่ 2 คือป้ายโฆษณาชวนเชื่อซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นป้ายของภาครัฐกิจและป้ายโฆษณาบุคคล ซึ่งหากเป็นป้ายบุคคลซึ่งโฆษณาชวนเชื่อนี้เราจะเห็นได้จากป้ายโฆษณาของนักการเมืองที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นส่วนใหญ่หากเราพิจารณาป้ายจุดๆ ตามที่กล่าวมาจะจัดอยู่ในประเภทไหนใน 2 ประเภทที่กล่าวข้างต้น ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าอยู่ในประเภทที่ 2 กล่าวคือเป็นป้ายโฆษณาชวนเชื่อไม่ใช่แค่การบอกเล่าเรื่องเล่าเพราะในเนื้อหานั้นระบุถึงข้อความที่บอกให้เชื่อในรุ่นนั้นๆ ซึ่งถ้าหากเอาป้ายจุดๆ ตามที่กล่าวมาเรียงและอ่านไปตามลำดับก็จะพบว่าเนื้อหาต่างๆ ล้วนเป็นการโฆษณาในรุ่นของตนและแข่งขันกันโฆษณาด้วยมวลสารและพิธีปลุกเสกที่พยายามแสดงให้เห็นว่าเหนือกว่ารุ่นอื่นๆ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใช้การโฆษณาอยู่ในระบบเดียวกับภาครัฐกิจสื่อต่อมาคือสื่อรถแห่ซึ่งส่วนใหญ่แล้วในแต่ละรุ่นนิยมใช้รถมากกว่า 1 คันในการโฆษณา ส่วนใหญ่เวลาเห็นรถแห่ก็จะนึกถึงการโฆษณาตัวผู้สมัครที่ลงเลือกตั้ง ซึ่งมักมุ่งโฆษณาแข่งขันกันในตัวผู้สมัครแต่ละคนแต่ละพรรค กระบวนการของจุดๆ ก็นำรถแห่โฆษณาซึ่งถูกใช้ในการแข่งขันลงเลือกตั้งมาใช้ด้วย แต่ที่

สำคัญไปกว่านั้นก็ต้องมาพิจารณาเนื้อหาที่มีว่าเป็นอย่างไร โดยหลักแล้วจุดมุ่งหมายของเนื้อหาที่ใช้ในโฆษณาก็ไม่มีแตกต่างกับเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในป้ายโฆษณา กล่าวคือมุ่งหมายให้เชื่อในรุ่นของตัวเอง เพียงแต่โฆษณาชิ้นนั้นมีเนื้อหาที่มากกว่าสามารถบอกกล่าวสรรพคุณของแต่ละรุ่นได้มากกว่าป้ายโฆษณา

จึงเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงของการโฆษณาความเชื่อนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ยังไม่นับรวมสถานีวิทยุบางคลื่นที่มีการโฆษณาจุดความเป็นการเฉพาะสลับกับการเปิดเพลงโดยไม่มีการโฆษณาอื่นเจือปน และเครื่องมือในการโฆษณาที่นำมาใช้ในวงการจุดความนั้นมีลักษณะของการให้ข้อมูลที่ชวนให้เชื่ออย่างเข้มข้นเสียยิ่งกว่าการรับสมัครเลือกตั้งเนื่องจากการโฆษณาที่ละบ่อยมาก และเกือบทุกรุ่นนั้นต้องใช้รหัสโฆษณา โดยเฉพาะในเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการผลิตจุดความออกสู่สังคมไทย และหากใช้แง่มุมจากการโฆษณามาพิจารณากับความเชื่อก็จะพบว่ามีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก

จากข้อมูลในเดือนพฤษภาคม 2550 พบว่า งบที่ใช้โฆษณาจุดความนั้นมีมูลค่าสูงสุดเมื่อเทียบกับการโฆษณาสินค้าอื่นๆ กล่าวคือมีการใช้เงินโฆษณาถึง 87 ล้านบาท ซึ่งมีทั้งสื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อนิตยสาร สื่อโรงภาพยนตร์ สื่อกลางแจ้ง สื่อเคลื่อนที่ สื่ออินสโตร์ หากพิจารณาแค่ประเภทของสื่อที่ใช้ในการโฆษณาก็จะพบว่ามีหลากหลายมาก อย่างที่สินค้าอื่นๆ หลายประเภทไม่อาจเทียบได้ข้อสังเกตประการต่อมาก็คือทำไมจึงต้องมีการโฆษณาจุดความมากมายขนาดนี้ หากพิจารณาขอบของวงการธุรกิจการโฆษณาก็เพื่อต้องการขายสินค้าของตัวเองให้ได้มากที่สุด นอกจากนี้เนื้อหาของโฆษณาทั้งธุรกิจและจุดความมีลักษณะร่วมกันบางประการกล่าวคือ เนื้อหาของการโฆษณาไม่ได้มุ่งหมายประโยชน์ที่จะก่อเกิดกับชีวิต แต่มุ่งหมายว่าจะสร้างความสุขสบายอย่างไร การโฆษณาของจุดความจึงไม่ได้เป็นการน้อมนำเพื่อให้เกิดการมุ่งการกระทำของมนุษย์ไปสู่ความสำเร็จแต่เป็นการทำให้จุดความเป็นตัวช่วยสำหรับความสำเร็จนั้น เหมือนกับการโฆษณาสินค้าที่ต้องการชีวิตนั้นสบายโดยไม่ต้องลงแรงอะไรมากมายเป็น “ความสุขที่คุณดื่มได้” ไม่ต้องทำอะไรเพราะ “พ่อให้รวย มีทรัพย์ มีบารมี”

ลักษณะประการต่อมาเป็นการพิจารณาถึงพิธีปลุกเสกจุดความ ที่สามารถเลือกได้ว่าจะเอาแบบไหนและแต่ละแบบก็จะมีราคาที่แตกต่างกันไป เป็นที่น่าสังเกตว่าพิธีการปลุกเสกสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีลักษณะของการผ่อนปรน ไม่เข้มงวด เหมือนพิธีการปลุกเสกสมัยก่อนซึ่งยึดถือความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมด้วยวัตถุที่ปลุกเสกที่ออกมาจึงมีความศักดิ์สิทธิ์ option

ดังกล่าวมีการจัดการโดยคนกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะเจ้าของจตุคามรุ่นนั้นไม่จำเป็นต้องเตรียมการอะไรมาก แต่มีสิ่งสำเร็จเอาไว้ให้เลือกได้ สามารถ shopping ได้ว่าตัวเองต้องการแบบไหน สำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูปเป็นชนบทที่นิยมใช้ในกระบวนการทางธุรกิจเพื่อขายความสบายใจให้ลูกค้าเลือกได้รวมทั้งความหลากหลายของ option ต่างๆ ก็เพื่อตอบสนองต่อความพึงพอใจของลูกค้า ซึ่งเราจะเห็นได้จากกะหมีกึ่งสำเร็จรูปที่แค่เติมน้ำร้อนในร้านเซเว่นก็สามารถกินได้ทันทีในแก้วพลาสติก โดยสามารถสนองความทันใจได้ และมีให้เลือกได้หลายแบบเหมือนกับ option ของโทรศัพท์มือถือ ที่คุณต้องการแพ็คเกจแบบไหนก็ได้

สิ่งที่น่าพิจารณาก็คือว่าเหตุใดจตุคามรามเทพจึงมีลักษณะเช่นนี้ ซึ่งปรากฏการณ์แบบนี้หากหันไปพิจารณาหลัก demand และ supply ของตลาดในขณะนั้น หากความต้องการของตลาดมากและต้องเร่งผลิต ความสะดวกรวดเร็วในการผลิตจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างรีบด่วนเพื่อให้ทันต่อการตลาดที่มีอยู่ หรืออีกประการหนึ่งสินค้าไม่ต้องการคุณภาพมากเพียงแต่ต้องการให้มีปริมาณที่เข้าสู่ตลาดก็เพียงพอ การมี option แบบกึ่งสำเร็จรูปและเป็นสิ่งที่คุณเลือกได้ จึงเป็นชนบทของธุรกิจมาก่อน

ประเด็นการพิจารณาต่อมาก็คือ การขายพ่วงของจตุคามรามเทพ การขายพ่วงของจตุคามหมายความว่า เมื่อเช่าเหรียญหนึ่งก็จะแถมอีกเหรียญหนึ่งซึ่งเป็นประเด็นที่เพิ่งเกิดขึ้นในการเช่าจตุคามในช่วงหลังนี้เอง เพราะเหตุการณ์แบบนี้ยังไม่เกิดขึ้นกับการสร้างจตุคามในรุ่นแรกๆ การเกิด optionแบบนี้อาจเกิดขึ้นเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจตุคามจำนวนมากทำให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างรุ่น เมื่อเกิดการแข่งขันแต่ละรุ่นจึงต้องผลิต option ออกมาเพื่อขายรุ่นของตัวเองให้ได้มากที่สุด กระบวนการแบบนี้เป็นกระบวนการแข่งขันทางด้านธุรกิจที่ถูกใช้มาก่อน เช่น ช่วงหนึ่งมีการแข่งขันในธุรกิจเหล้าและเบียร์ ซึ่งลักษณะการขายของบริษัทหนึ่งใช้รูปแบบในการขายเหล้าพ่วงเบียร์ อย่างไรก็ตามรูปแบบการขายแถมนั้นเป็นสิ่งที่วงการธุรกิจใช้มานานแล้ว การใช้รูปแบบเช่นนี้กับกระบวนการความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในกรณีจตุคามรามเทพนั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจพิจารณาว่าความเชื่อกับกระบวนการทางสังคมหรือบริบททางสังคมนั้นมีความเกี่ยวข้องกันรวมทั้งกระบวนการจตุคามนำศาสตร์อื่นมารับใช้ศาสตร์แห่งความเชื่อจึงน่าพิจารณาต่อไปว่า เช่นนั้นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เราควรจะเข้าใจอย่างไร ในบริบทสังคมยุคปัจจุบัน

ประเด็นที่กล่าวถึงความสำเร็จของจตุคามรามเทพไม่ว่าจะโดยทางสื่อหรือทางบุคคล มักปรากฏอยู่ในรูปของเงินที่หมุนเวียนจากธุรกิจจตุคามรามเทพจำนวนนับหมื่นล้าน

บ้าน การสื่อสารในลักษณะนี้ย่อมมีนัยยะของการให้ความหมายว่า ตอนนี้นักในสังคมให้ความหมายของจตุคามแบบไหน ให้คุณค่ากับอะไร การหมายถึงตัวเงิน ย่อมแสดงการให้นัยยะของมูลค่าการซื้อขายมากกว่า ความศักดิ์สิทธิ์ของจตุคามที่จะส่งผลต่อการกระทำของมนุษย์ นอกจากนี้มิติเรื่องเงินยังสะท้อนออกมาอย่างมากมายในรูปของเจ้าภาพการจัดสร้าง กล่าวคือ ในยุคปัจจุบันมีการสร้างองค์จตุคามรามเทพจำนวนมาก ซึ่งการสร้างแต่ละรุ่นนั้นจะมีเจ้าภาพในการสร้าง ซึ่งมักจะเพิ่มลักษณะขององค์ที่เป็นเจ้าภาพในลักษณะที่หลากหลายมากขึ้น รวมทั้งมีความพยายามที่จะเป็นเจ้าภาพในการจัดสร้างเพราะผลตอบแทนที่ได้รับนั้นเป็นตัวเงินซึ่งมีมูลค่าตามที่ผู้สร้างนั้นตั้งใจหากพิจารณา ก็จะพบว่า การจัดสร้างจตุคามนั้นจะมีเจ้าภาพทั้ง วัด โรงเรียน มูลนิธิ มหาวิทยาลัยและในนามของคณะบุคคล การระบุดัตถุประสงค์ในการจัดสร้าง ย่อมแสดงให้เห็นถึงจำนวนเงินที่จะได้จากการจัดสร้างองค์จตุคาม เพราะฉะนั้นจึงได้ยินคำพูดอยู่บ่อยครั้งในทำนองว่า “โบสถ์หลังนี้เพราะบารมีองค์พ่อ” บารมีองค์พ่อจึงเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสามารถดลบันดาลให้เกิดตัวเงินขึ้นมาได้ จากคำโฆษณาของรุ่นต่างๆ เราจะพบว่าวัตถุประสงค์ของการจัดสร้างนั้นล้วนเพื่อสร้างวัตถุทั้งนั้นน้อยรุ่นมากที่จะมีวัตถุประสงค์เพื่อการอื่นๆ นอกจากนี้ก็ยังไม่มีการติดตามว่าสิ่งที่โฆษณาออกไปนั้นเป็นจริงหรือไม่ จากคำโฆษณาจึงมีนัยยะว่าการสร้างจตุคามวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อให้ได้เงินมา นอกจากนี้แล้วในช่วงหลังยังเกิดปรากฏการณ์การยกเลิกการทำจตุคามในบางรุ่นทั้งนี้เพราะไม่รู้ว่าตลาดที่รับซื้อจตุคามนั้นมาถึงทางตัน การถอดตัวในการทำจตุคามจึงสะท้อนนัยยะของการคิดถึงเรื่องกำไรขาดทุนเป็นหลัก แทนที่จะคิดถึงเรื่องความศรัทธาที่มีต่อองค์พ่อ เพราะหากศรัทธาจริงต้องไม่เลิกล้มการสร้างกลางคันด้วยการกลัวว่าจะขาดทุน จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่าการสร้างจตุคามจึงมีนัยยะของเงินมาเกี่ยวข้องซึ่งยังเป็นคำถามว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักในการจัดสร้างหรือไม่ หรือเป็นเพราะว่าศรัทธาองค์พ่อจึงมีการสร้างจตุคามขึ้นมา แต่จากข้อมูลย่อมแสดงนัยยะถึงเรื่องรายได้ อยู่ค่อนข้างมาก ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่ากระบวนการเชื่อเรื่องศักดิ์สิทธิ์นั้นยังมีความหมายเรื่องเงินและกำไรขาดทุนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

หากมาพิจารณาเรื่องรูปลักษณะขององค์จตุคามก็จะพบว่ามีพัฒนาการในเชิงรูปแบบการสร้างกล่าวคือ ในรุ่นแรกๆ นั้น การสร้างองค์จตุคามจะมีลักษณะของการมีหน้าหลัง กล่าวคืออีกด้านหนึ่งจะเป็นรูปหลักเมือง รูปหลวงปู่ทวด รูปพระพุทธสิหิงค์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเมืองนครศรีธรรมราช และของภาคใต้ ในภายหลังได้พัฒนารูปแบบของจตุคามในรูปแบบและรูปลักษณะที่หลากหลายมากขึ้น เช่นการมีหลากหลายสีและใส่ความหมายของแต่ละสีลงไป การทำเป็นเนื้อโลหะนอกเหนือจากเนื้อว่าน การทำขนาดที่หลากหลายมากขึ้น การทำรูปจตุคามที่

เปลี่ยนแปลงจากรุ่นแรกๆ เช่น มีทำนั้ง ทำนอน รูปพระพักตร์อ้วน ผอมแตกต่างกันไป การออกแบบให้เหมาะสมกับความเป็นผู้หญิง ผู้ชาย และการออกแบบดังกล่าวก็สอดคล้องกับร้านทำกรอบพระที่ออกแบบให้พอดีกับองค์ตุ๊กตามตามขนาดที่สร้าง นโยบายของการมีรูปลักษณะที่แตกต่างกันไปในนั้นสะท้อนให้เห็นถึง การให้เลือก การตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้บริโภค ซึ่งนโยบายดังกล่าวเป็นทักษะในระบบทุนนิยมที่ใช้กัน หากเราย้อนไปดูเรื่องการทำวัตถุมงคลในสมัยก่อนย่อมยึดถือความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีเป็นหลักแต่ไม่ได้ยึดถือที่รูปลักษณะ เป็นสำคัญ การสร้างจุดความของเมืองนครซึ่งแสดงถึงนโยบายของการใช้หลักการของทุนนิยมมาประยุกต์เข้ากับการทำจุดความ อีกประการหนึ่งซึ่งมีนัยยะที่สำคัญมากก็คือ หากเราพิจารณาจะเห็นว่าในปัจจุบันองค์ตุ๊กตาริมเริ่มได้รับความนิยมน้อยลงมาก เพราะฉะนั้นจึงมีความพยายามที่จะต่ออายุจุดความด้วยการผลิตจุดความในรูปลักษณะใหม่ๆ เช่น ทำนาฬิกาจุดความ การออกแบบให้เหมาะสมเพศและวัย นโยบายของการต่ออายุสินค้าเป็นกระบวนการคิดที่ดำรงอยู่ในระบบทุนเพราะไม่ต้องการให้สินค้านั้นหายไปจากตลาดเร็วเกินไป จึงต้องคิด Option ใหม่ๆอยู่ตลอดเวลา

ระบบการเช่าจุดความปัจจุบันเป็นระบบการซื้อล่วงหน้า กล่าวคือจ่ายเงินพร้อมกับการเขียนใบสั่งจอง แต่การรับประกันต้องรอจนกว่าพิธีจะสร้างเสร็จ ระบบการซื้อล่วงหน้าเป็นวิธีคิดในตำราความเชื่อกับวัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์และการตลาด ซึ่งบรรจุลงไปเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิผลบางประการในการทำธุรกิจ การสร้างจุดความจึงเป็นการต้องการเงินล่วงหน้าเพื่อต้องการเอาไปลงทุน เปรียบเสมือนการซื้อหน่วยลงทุนซึ่งผลตอบแทนที่ได้รับจะเป็นสินค้าซึ่งจะบันทึกลงความมั่งมีศรีสุขให้กับคนที่สั่งจอง นอกจากนี้ยังเกิดปรากฏการณ์การสั่งจองแล้วได้รับพระเข้าหรือได้รับไม่ตรงกับมาตรฐานตามที่สั่งจองหรือบางรายถึงขั้นไม่ได้รับพระเลย ระบบการสั่งจองดังกล่าวจึงเป็นปัญหาสำหรับการตลาดของวงการจุดความในอนาคตเป็นอย่างมากและแสดงถึงความเสื่อมถอยของวงการจุดความถ้าหากมองในมุมของวัฒนธรรมความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

สิ่งที่ควรพิจารณาอีกประการหนึ่งก็คือการตั้งชื่อขององค์ตุ๊กตานั้น ล้วนเป็นชื่อซึ่งต้องการตอบสนองต่อความรวยแทบทั้งสิ้น การตั้งชื่อดังกล่าวย่อมสะท้อนแนวคิดของผู้สร้าง และสนองต่อความหมายของคนหรือผู้ซื้อที่ต้องการได้รับความร่ำรวย ความเชื่อแบบจุดความรามเทพจึงถูกเบี่ยงเบนไปสู่ความร่ำรวยมากกว่าความดีงาม ความเพียรที่คนควรกระทำ นโยบายของการตั้งชื่อแบบแข่งขันรวยจึงเปลี่ยนความหมายขององค์ตุ๊กตาศักดิ์สิทธิ์ซึ่งดำรงอยู่เพื่อเฝ้ารักษาพระธาตุและมุ่งหมายที่จะเข้าสู่ธรรมตามความหมายหนึ่งที่พูดถึงกัน ตามนัยยะนี้ความหมายของจุดความจึงเป็นการถูกสร้างทางสังคมเพื่อประโยชน์บางประการ โดยความหมาย

ของเทพแล้วแต่ละองค์จะทำหน้าที่ในแต่ละอย่างเช่น เทพตามความเชื่อของศาสนาฮินดู ก็จะมีหน้าที่ในการสร้างโลก คัมภีร์ครองโลกและทำลายโลก แต่ความหมายของเทพตฤคามนั้นถูกคนสร้างความหมาย “แบบขอได้ไหว้รับ” ในทุกสิ่ง ทำให้มีความหมายว่าเทพตฤคาสามารถดลบันดาลได้ทุกสิ่งเพราะฉะนั้นหากบูชาเทพองค์นี้แล้วก็จะได้ทุกอย่างตามที่ต้องการไม่ต้องบูชาหลายองค์ ได้ใน 1 เดียว จึงเป็นความหมายใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองความสวดของคนที่ซึ่งแนวคิดของสินค้าหลายชนิดถูกทำให้ได้ประโยชน์ในชิ้นเดียว เช่น กาแฟ 3 in 1 ครีมบำรุงผิว เป็นต้น องค์ตฤคาถูกสร้างขึ้นให้เป็นเทพที่ขอได้ทุกอย่างทั้งๆ ที่ในตำนานก็ไม่ได้ปรากฏว่าท่านจะเป็นเทพที่มีหน้าที่ดลบันดาลได้ในทุกสิ่ง หรืออีกนัยยะหนึ่งเป็น Universal God คือเป็นเทพที่ฟังได้สารพัด ที่ขออะไรได้หมดโดยไม่มีเงื่อนไขด้วยการใช้ศาสตร์ดังกล่าวนี้เข้ามาผสมผสานในจิตตฤคาทำให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างหลากหลายมากขึ้น และเป็นวิธีการซึ่งใกล้ชิดกับคนในยุคปัจจุบันเพราะการสื่อสารแบบนี้ย่อมสอดคล้องกับการรับรู้ของคนในปัจจุบันอยู่แล้ว

ประการที่สี่ พระเป็นผู้ปลุกเสกองค์ตฤคาทำให้เกิดความรู้สึกว่าจิตตฤคาเป็นส่วนหนึ่งของพุทธเช่นพระเครื่องโดยทั่วไป จึงไม่ได้เป็นสิ่งแปลกแยกของพุทธ ซึ่งเป็นความเชื่อเดิมของคนในสังคม และในนัยยะหนึ่งอาจเป็นการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ซึ่งสามารถตอบสนองคนในปัจจุบันได้ เพราะไม่สามารถทำหน้าที่แบบสงฆ์ตามบทบัญญัติของความเป็นพุทธและบทบาททางสังคมที่เคยมีมาได้ด้วยสาเหตุทั้งสี่ประการนี้ทำให้จิตตฤคาธรรมเทพกลายเป็นความเชื่อที่มีบทบาทต่อสังคมอย่างยิ่งในช่วงหนึ่ง กลายเป็นว่าความเชื่อแบบจิตตฤคาสามารถทำหน้าที่ตอบสนองทางสังคมได้มากกว่าสถาบันสงฆ์ที่มาแต่เดิมหากไม่นับรวมเอาคำวิจารณ์ในทางความหมายที่เป็นประเด็นวิพากษ์วิจารณ์เข้ามาในวงการจิตตฤคา เช่น ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร. 5 หรือการบูชาเจ้าแม่กวนอิมซึ่งได้มีบทบาทในทางสังคมมาแล้วก่อนหน้านี้ เพียงแต่จิตตฤคามีอานุภาพที่รุนแรงกว่าและใช้ศาสตร์อื่นๆ เข้ามาผสมผสานให้ความเชื่อนี้กระจายออกไป เพราะฉะนั้นในท่ามกลางสังคมสมัยอาจต้องการบทบาทของความเชื่อซึ่งมีลักษณะที่สามารถสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน ไม่ต้องรอถึงโลกหน้าหรือไม่ต้องใช้ความพยายามมาก ปรากฏการณ์จิตตฤคาจึงอาจเป็นเพียงปรากฏการณ์หนึ่งเท่านั้นซึ่งจะมีความเชื่ออื่นๆตามมามากอีก ถ้าหากสถาบันสงฆ์ไม่สามารถสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอต่อสภาพปัญหาที่สังคมต้องเผชิญอยู่

ในปรากฏการณ์จิตตฤคาคล้ายว่า ความศรัทธากับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะแยกกันไม่ออก และอาจต้องแบ่งแยกกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับจิตตฤคาออกเป็นหลายกลุ่ม ทั้งนี้เพราะแต่ละกลุ่มย่อมให้ความหมายที่แตกต่างกัน อย่างน้อยที่สุดกลุ่มผู้สร้างและกลุ่มนายหน้า

ยอมให้ความหมายที่แตกต่างกับกลุ่มผู้เช่าไม่มากนักน้อย กล่าวคือ กลุ่มผู้เช่าไม่ได้มองที่เป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาก การเช่าจตุคามเกิดจากความศรัทธาและไม่อยากตกยุคจึงต้องเช่าจตุคามเอาไว้ ในขณะที่กลุ่มผู้สร้างและนายหน้านั้นยอมค้ำเงินถึงยอตจอนและยอตขายเป็นหลัก สำหรับบางคนความศรัทธาจึงควบคู่ไปกับความรวยดังที่ เขียนจตุคามคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “หลังจากเปิดแผงจตุคาม ก็มีรายได้มากขึ้นและมีคนขอเช่าไปจากคองจนทำให้ที่เคยอดก็ไม่อด อีกต่อไป” ประการต่อมาที่น่าพิจารณาคือว่า แม้ว่าจะมีการสร้างจตุคามกันเป็นร้อยรุ่นแต่ก็มีบางรุ่นเท่านั้นที่เป็นที่นิยม เพราะฉะนั้นจึงเป็นที่น่าสังเกตว่าหากเป็นความศรัทธาจริงเหตุใดจึงต้องเลือกรุ่นในการบูชา ทั้งนี้ยังประกอบกับว่ารุ่นที่ได้รับความนิยมยังอยู่ในภาวะที่ราคาแพงมาก ความศรัทธาจึงแปรผันตามราคา ซึ่งแตกต่างจากความหมายของคำว่า “ศรัทธา” ที่มีความหมายดั้งเดิม อย่างน้อยก็มีความแตกต่างกับพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาคู่กับสังคมเมือง นครศรีธรรมราช สำหรับ 5 รุ่นที่ได้รับความนิยมนั้นประกอบด้วย 12 พระผงสุริยัน-จันทรา รุ่นปี 2530 เหรียญปิดตาพังพาทย์ ปี 2532 บุรณะเจติยารายปี 2545 รุ่นโคตรเศรษฐี รุ่นเงินไหลมา 1 อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์เขียนพระในเมืองนครศรีธรรมราชพบว่า ราคาจตุคามมีการปั่นกันเหมือนตลาดหุ้น คือ มีการซื้อง่าย เมื่อราคาสูงค่อยปล่อยออกประกอบกับข่าวลือเรื่องปาฏิหาริย์ทำให้จตุคามรุ่นนั้นกลายเป็นที่ต้องการและมีราคาสูง

โดยเฉพาะในปี 2549 คนทั่วประเทศได้ยื่นซื้อจากจตุคามรามเทพจากสนธิ์ลิ้มทองกุล แกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ว่าจตุคามช่วยให้ไม่เกิดเหตุรุนแรงระหว่างกลุ่มชุมนุมและทำให้ได้รับชัยชนะ จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ความเชื่อเรื่องปาฏิหาริย์เกี่ยวกับจตุคามนั้นเพิ่มสูงขึ้น เมื่อมีศรัทธาความเชื่อ นำคนก็แห่จองจตุคาม ทำให้คนผลิตก็เร่งผลิตจนกลายเป็นสินค้าที่มีการแข่งขันกันโดยกระบวนการจัดสร้างเองจตุคามจึงเป็นการแข่งขันในเชิงเศรษฐกิจด้วย อีกทั้งยังปรากฏข่าวการทำลายป้ายโฆษณาจตุคามของรุ่นผู้สร้างกลุ่มคู่แข่งด้วย ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้การสร้างจตุคามกลายเป็นการแข่งขันแย่งชิงในเชิงเศรษฐกิจ ปรากฏการณ์จตุคามจึงไม่ใช่เป็นเรื่องของความเชื่อและความศรัทธาเพียงอย่างเดียว อย่างที่ผู้คนเคยมีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ อีกทั้งความหมายของจตุคามยังขึ้นอยู่กับกลุ่มและปัจเจกบุคคลเองด้วย ซึ่งตามการศึกษาของบัญชา พงษ์พานิช พบว่า กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับจตุคามรามเทพนั้นมีอยู่ทั้งหมด 5 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มเชื่อ เป็นกลุ่มที่นับถือบูชาและเชื่ออย่างยิ่ง ผ่านการรับรู้จากร่างทรงและอิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น (2) กลุ่มชอบ เป็นกลุ่มใหญ่ ที่แค่ชอบว่าสวย ชอบศิลปะและสะสมเอาไว้ (3) กลุ่มซื้อง เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด เป็นกลุ่มที่ตามจอง ตามหา เช่า แล้วค่อยๆ ปล่อยเมื่อราคาสูงขึ้น (4) กลุ่มเฉยๆ ที่เห็นว่ามีไว้เพื่อเป็นที่ระลึกก็พอแล้ว

และคอยติดตามตั้งคำถามต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบ้างแต่ไม่ขัดแย้งกับกลุ่มผู้เชื่อและข้อ (5) กลุ่มใช้เลย เป็นกลุ่มปั่นกระแสที่สำคัญที่สุด จากความแตกต่างของคน ทั้ง 5 กลุ่มดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าจิตตาคามรามเทพนั้นมีความหมายอยู่อย่างหลากหลายยังไม่ตกผลึกเป็นความเชื่อของคนในสังคมไปในแนวทางเดียวกัน

3) จิตตาคามเป็นลัทธิพิธีใช้หรือไม่ประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญยิ่งที่จะบ่งชี้ว่าจิตตาคามรามเทพส่อนัยยะไปในแง่มุมไหนมากกว่าระหว่างความศรัทธากับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เพราะความหมายของลัทธิพิธีนั้นหมายถึง การมีรูปแบบหรือวิธีการปฏิบัติที่ใช้สำหรับให้คนที่ศรัทธานั้นปฏิบัติตาม นอกจากนี้การมี “ชุมชน” ของผู้ศรัทธาจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าความเชื่อแบบจิตตาคามรามเทพกลายเป็นลัทธิพิธีหรือไม่ จากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า ผู้ที่เข้าบูชาจิตตาคามนั้นยังไม่มีพิธีกรรมร่วมกัน ไม่มีวัตรปฏิบัติรวมซึ่งบ่งชี้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของคนที่นับถือจิตตาคามรามเทพ พิธีจะมีก็แค่เพียงพิธีปลุกเสกของผู้สร้างทั้งนั้น ส่วนผู้เข้าเองยังแฝงไว้ด้วยมิติอื่นๆ มากกว่าความศรัทธา ตามที่แสดงให้เห็นข้างต้น อีกทั้งกลุ่มที่มีความศรัทธาและเชื่อถือจริงๆ ก็ยังมีน้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่นๆ จิตตาคามรามเทพจึงยังไม่อาจถือเป็นลัทธิพิธีได้หากนับจำนวนกันจริงๆ ก็อาจพบว่ากลุ่มที่เข้าจิตตาคามไว้ส่วนใหญ่อาจมีไว้เพื่อเป็นที่ระลึกไม่ตกยุคและมากกว่านั้นก็เอาไว้เพื่อเก็งกำไร เมื่อเทียบกับกลุ่มศรัทธาจริงๆ คนกลุ่มหลังกลับมีน้อยชนิดอย่างที่ไม่อาจแสดงความหมายของกลุ่มตนให้มีพลังขึ้นมาได้ ความหมายของจิตตาคามรามเทพในยามนี้จึงยังไม่อาจพัฒนาเป็นลัทธิพิธี เมื่อเป็นเช่นนี้ความหมายซึ่งเอนเอียงไปในการตลาดก็อาจทำให้จิตตาคามกลายเป็นสินค้าประการหนึ่งที่มีสรรพคุณของปาฏิหาริย์เจือปนก็เป็นได้

ข้อบ่งชี้ประการต่อมาพบว่าในปัจจุบันนี้ (นับตั้งแต่กลางปี 2550) จิตตาคามหลายรุ่นได้เลิกสร้างกันไปเพราะคาดการณ์แล้วว่าไม่อาจปล่อยพระได้ตามที่คาดไว้ หากเป็นความศรัทธาจริงการสร้างจิตตาคามควรดำเนินต่อไปโดยไม่คิดเรื่องกำไรขาดทุนเข้ามาเกี่ยวข้อง เขียนพระบางคนให้ความเห็นว่า ที่จิตตาคามขายไม่ออกตอนนี้เพราะว่า เงินไปอยู่ที่ผู้สร้างหมดแล้วจากการเช่าในหลายๆ รุ่นสะสมเอาไว้แล้วปล่อยต่อไม่ได้ ทำให้ไม่มีกำลังซื้อในรุ่นที่สร้างออกมาใหม่ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า “ขาขึ้น” และ “ขาลง” ของจิตตาคามขึ้นอยู่กับกำลังซื้อหรือมิติทางเศรษฐกิจมากกว่าความเชื่อความศรัทธา อย่างไรก็ตามหากอนาคตเกิดปรากฏการณ์ความศรัทธาของจิตตาคามเกิดกระแสมากขึ้นมีผู้คนที่ศรัทธาจริงๆ มากขึ้นก็อาจทำให้จิตตาคามกลายเป็นลัทธิพิธีขึ้นมาได้

4) จตุคามเปรียบเสมือนตัวบทที่สามารถเลือกเขียนและเติมความหมายใหม่ได้ ปรากฏการณ์จตุคามรามเทพเป็นพื้นที่ซึ่งไม่มีความเป็นหนึ่งเดียวดำรงอยู่ทุกอย่างมีมากกว่าหนึ่งเสมอ เมื่อมีมากกว่าหนึ่งก็คือการแสดงความหมายว่าจตุคามรามเทพสามารถเติมความหมายเข้าไปได้ดังข้อบ่งชี้ต่อไปนี้

4.1 จำนวนมีมากกว่า 1 ชุด ความหมายของจตุคามอย่างน้อยมีถึง 4 จำนวน และมีนัยยะว่าแต่ละจำนวนก็เกิดจาก “สาย” ในการสร้างจตุคามที่แตกต่างกัน กล่าวคือ แต่ละกลุ่มสามารถสร้างความหมายเฉพาะเป็นของกลุ่มตนเองได้ จำนวนจตุคามจึงเป็นตัวบทที่ถูกเติมความหมายได้หลายความหมาย

4.2 ความหมายของเทพ จตุคามรามเทพถูกสร้างให้เป็นเทพที่สามารถดลบันดาลได้ทุกสิ่ง ซึ่งแตกต่างกับเทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่ผ่านมา ที่มีลักษณะความศักดิ์สิทธิ์เฉพาะทาง ความหมายของจตุคามจึงถูกเติมในภายหลังให้กลายเป็น Universal

4.3 รูปลักษณ์ของจตุคาม จตุคามรามเทพสามารถออกแบบได้หลากหลาย ทั้งนี้เพราะไม่เคยมีใครเคยเห็นตัวจริงของท่าน รูปลักษณ์จตุคามจึงเป็นพื้นที่ที่สามารถเติมแต่งได้ตามจินตนาการและความหมายที่อยากนำเสนอ รูปลักษณ์ของจตุคามจึงไม่ได้มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวตายตัว

4.4 จตุคามเป็นเทพสาธารณะ ความเป็นเทพสาธารณะของจตุคามทำให้ใครก็สามารถสร้างองค์จตุคามได้ สามารถยกอ้างจตุคามรามเทพเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับทางใดทางหนึ่งได้โดยที่ไม่มีใครหวงห้าม จึงเห็นปรากฏการณ์สถาบันในสังคมยกอ้างองค์จตุคามเพื่อหาเงินสมทบทุนสร้างนารายณ์พัฒนาศรีได้ชื่อรุ่นต่างๆ เต็มไปหมดจากข้อบ่งชี้ข้างต้นจตุคามรามเทพจึงเป็นพื้นที่ซึ่งสามารถเติมความหมายได้ตั้งแต่จำนวนจนถึงรูปลักษณ์นัยยะของการเป็นสิ่งที่ถูกสร้างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้คนยังไม่ตกผลึกต่อความศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพประการต่อมาความเชื่อแบบจตุคามล้นขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม กล่าวคือ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อเป็นเช่นนี้ความเชื่อนี้อาจเสื่อมลงตามบริบททางเศรษฐกิจสังคมได้เช่นกัน

สรุปได้ว่า จตุคามสร้างความเชื่อหรือความเชื่อ (บนฐานวัฒนธรรมประชานิยม) สร้างจตุคามการพิจารณาประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นข้อบ่งชี้ประการสำคัญถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อในยุคปัจจุบัน หากมองย้อนไปจะพบว่าความเชื่อที่มีขึ้นจะส่งผลให้ผู้คนปฏิบัติตามความเชื่อนั้นๆ อย่างเช่น ที่คนเชื่อเรื่องหลวง

พุทธก็ต้องมีบทสวด มีการปฏิบัติดี คนเชื่อเรื่องผีก็ต้องบูชาผี ต้องเซ่นไหว้ และเกรงกลัวเคารพต่อสิ่งนั้นๆ ไม่ทำอะไรตามใจตัวเองนอกเหนือจากความเชื่อที่สอนกันมา กล่าวคือกรณีนี้ความเชื่อมีผลต่อการบังคับผู้คนให้เกิดขนบบางอย่างขึ้นในสังคม เช่นถ้าบูชาผีป่าก็จะไม่ทำลายป่าเป็นต้นในกรณีจตุคามรามเทพนั้นไม่สามารถสรุปลงว่าเป็นความเชื่อแบบข้างต้น เนื่องจากมีข้อมูลหลายอย่างบ่งชี้ว่า การสร้างจตุคามรามเทพนั้นสามารถตกแต่งความหมายหรือสร้างขึ้นได้ตามจินตนาการของผู้สร้าง และการจัดสร้างยังใช้ขนบทางธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องเกือบทั้งหมด จนกลายเป็นความเชื่อแบบธุรกิจสร้างจตุคามไม่ใช่จตุคามสร้างความเชื่อให้คนปฏิบัติ หรือแม้ว่าคนที่บูชาจตุคามก็ยังบูชาเพื่อให้ได้ผลตอบแทนอย่างที่ขนบทางธุรกิจอยากได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่าจตุคามจะถูกสร้างขึ้นจากขนบทางธุรกิจแต่ก็มีผู้คนส่วนหนึ่งที่เชื่อถือองค์จตุคามและบูชาด้วยความศรัทธา แต่ทว่าลัทธิความเชื่อแบบจตุคามก็ยังไม่สามารถตกลึกเป็นความเชื่อที่มีผลต่อชีวิตผู้คนอย่างที่คุณเคยเชื่อผีป่าได้

ภาพที่ 1 จตุคามรามเทพ

4.2 สภาพการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

พุทธธรรมเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติ ของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งมี

ชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อมๆ กับช่วยให้คนรอบข้าง และสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบ การศึกษา 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้นๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งมีความง่ายยาก ตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องที่ละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหา องค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้ ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบ ไตรสิกขาที่ชัดเจนในการศึกษาพัฒนาเด็กและเยาวชนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมี แนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการ เรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติกำหนด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่าง แท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้วให้มีความชัดเจนขึ้น

การเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในสถานศึกษาได้นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่ เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมี จุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของ สถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือ การ จัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัด ดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็น กัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การ พัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้ง ศีล หรือ พฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม สมาธิ หรือด้านการพัฒนา จิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และ ปัญญา ที่มีความรู้ที่ ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม(โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหาร สถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญ ที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วย ความเพียรพยายามด้วยไตรสิกขา

การเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช มี 3 ขั้นตอน คือ

1. การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม

การรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ พุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างมากแก่การรับรู้สิ่งที่ดึงดูดต้อง(สัทธรรม) ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้จากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร(สัตบุรุษ) อย่างไรก็ตาม กระบวนการรับรู้ที่นอกจากประกอบด้วยข้อมูลข่าวสาร ความรู้ หรือคำชี้แนะอันเป็นองค์ประกอบภายนอกแล้ว องค์ประกอบภายใน อันได้แก่ความสามารถในการรับรู้เข้าใจก็มีความสำคัญอย่างมาก แม้จะได้ยินได้ฟังสิ่งดึงดูด แต่หากรับรู้หรือเข้าใจคลาดเคลื่อน การรับรู้ก็ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ความคลาดเคลื่อนในการรับรู้อย่างแรกก็คือ การรับรู้ไม่ตรงตามความเป็นจริง เช่นได้ยินหรือเห็นไปอีกอย่างหนึ่ง ความคลาดเคลื่อนดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยมากในชีวิตประจำวัน ปัจจัยสำคัญนั้นไม่ได้อยู่ที่อายตนะทั้ง 5 เช่น หู หรือตา แต่อยู่ที่ใจหรือความรู้สึกนึกคิด คนที่กำลังหวาดกลัวด้วยไม่เคยเข้าป่า ย่อมเห็นรากไม้เป็นงูได้ง่ายๆ ในทำนองเดียวกันพ่อที่กำลังกังวลกับการที่ย่อมได้ยินไม่ตลอดว่าลูกกำลังปรึกษาเรื่องอะไร ส่วนคนที่กำลังมีความแค้นอยู่ในใจ ถ้ามีใครยืมให้ก็อาจมองว่าเขายืมเยาะตนก็ได้ พุดตามหลักปฏิจจสมุปบาทก็คือ สังขารเป็นปัจจัยแก่วิญญาณ การรับรู้คลาดเคลื่อนนั้นมิได้เป็นผลจากการปรุงแต่งของอารมณ์ความรู้สึกในขณะนั้นเท่านั้น หากยังเกิดจากทัศนคติหรือทิวทัศน์ที่ฝังแน่นในใจด้วย

กระบวนการเรียนรู้พุทธธรรม นอกจากจะให้ความสำคัญแก่ข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาที่จะรับรู้แล้ว สิ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้ก็คือความสามารถในการรับรู้ ในทางพุทธศาสนาสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงก็คือ สติ สติช่วยให้บุคคลรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกที่กำลังเกิดขึ้นในใจ สามารถยกจิตจากอารมณ์และรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่กำลังประสบอย่างตรงตามความเป็นจริงได้ สติหากมีกำลังเพียงพอและต่อเนื่อง ยังจะช่วยให้บุคคลมองเห็นตัวเองอย่างลึกซึ้งจนตระหนักถึงทัศนคติหรือความลำเอียงทางเชื้อชาติ เพศ เศรษฐกิจ สถานะ ที่ฝังลึกอยู่ในตน อันเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้โลกตามความเป็นจริง สติยังช่วยให้ปัญญาหรือความรู้ที่มีอยู่ ถูกดึงมาใช้งานให้เกิดประโยชน์ด้วย และหากฝึกฝนมาดีพอ ทั้ง ๆ ที่เห็นหรือรับรู้สิ่งที่ไม่ดี แทนที่จะเป็นโทษก็อาจเป็นคุณด้วย พุทธศาสนาแม้จะเน้นการรับรู้สิ่งที่ดี แต่เมื่อมีเหตุจะต้องประสบกับสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ท่านก็สอนให้รู้จักเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็นดี พระเถระบางรูปในสมัยพุทธกาล เช่น พระลูกนกขกัฏฐิยะเห็นนางคณิกาหัวเราะแยมยิ้ม แทนที่จะเกิดกามราคะในใจ ท่านกลับพิจารณาเป็นอารมณ์ จนเกิดความสดสังเวชในสังขาร และบรรลุนาคามิผลทันที ยิ่งพระนาคสมาลด้วยแล้ว ท่านบรรลอรหัตผลขณะเห็นผู้หญิงฟ้อนรำกลางถนนด้วยซ้ำ

ในพุทธศาสนา มีคำว่า อินทรีย์สังวร หรือการสำรวมอินทรีย์ หมายถึงการระวังไม่ให้กุศลธรรมครอบงำใจเมื่อรับรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยอินทรีย์ทั้ง 6 มักเข้าใจกันว่าอินทรีย์สังวร

หมายถึง การระวังหุระวังตาไม่ไปรับรู้รับเห็นสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม นี่ยังเป็นความหมายที่แคบ การสำรวมอินทรีย์ที่แท้จริงหมายความว่ารวมถึง การรักษาใจให้เป็นปกติ ไม่เกิดอกุศลแม้จะเห็นสิ่งไม่ดีไม่งาม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายคำนี้ให้เข้าใจง่าย ๆ ว่าหมายถึง"การใช้อินทรีย์ให้เป็น" ความหมายดังกล่าวมีความสำคัญมาก การฝึกฝนอบรมเยาวชนและผู้ใหญ่ที่แล้วมาเน้นให้หลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี เช่น สื่อลามก และสื่อรุนแรง แต่การสอนเพียงเท่านั้นไม่เพียงพอเสียแล้ว เพราะทุกวันนี้สิ่งดังกล่าวได้แพร่สะพัดไปทั่ว และตามเข้าไปถึงห้องนอน โดยผ่านโทรทัศน์ วีดีโอ และคอมพิวเตอร์ ในเมื่อสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนยุคบริโภคนิยมไปแล้ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนให้เยาวชนและผู้ใหญ่รู้ว่าจะวางใจอย่างไรเมื่อประสบพบเห็นสิ่งเหล่านี้ พุดง่าย ๆ คือฝึกให้เป็นฝ่ายรับที่ชาญฉลาด แทนที่จะเอาแต่หลบเลี่ยง แน่นนอนว่าสติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากสำหรับอินทรีย์สังวร แต่อินทรีย์สังวรจะเกิดผลดีได้ต้องอาศัยปัญญาหรือการรู้จักคิดด้วย นี่เป็นเรื่องของโยนิโสมนสิการ ก่อนที่จะพูดต่อไปถึงเรื่องโยนิโสมนสิการ ควรกล่าวด้วยว่ายังมีความคลาดเคลื่อนในการรับรู้อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่การเข้าใจเนื้อหาสาระหรือจับประเด็นได้ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เป็นการฟังหรือการอ่าน การรับรู้ที่ถูกต้องมิได้หมายความว่าได้รับรู้ถ้อยคำอย่างถูกต้องครบถ้วนเท่านั้น หากยังรวมไปถึงการเข้าใจเนื้อหาหรือสามารถจับประเด็นที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการสื่อได้ และถ้าให้ดีกว่านั้นก็คือสามารถเข้าใจอรรถหรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาดังกล่าวได้ดี

ภาพที่ 2 ฝึกการรับรู้พุทธธรรมของเยาวชน

2. การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ

เมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือคำแนะนำได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็น และครบถ้วนแล้ว กระบวนการเรียนรู้ขั้นต่อมาก็คือ การคิด หรือการนำเอาสิ่งที่รับรู้้นั้นมาย่อย จัดระเบียบ หรือเสริมเติมต่อเพื่อให้เกิดปัญญาเพิ่มพูนขึ้น การคิดแบบโยนิโสมนสิการคือ การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี สามารถจัดได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ โยนิโสมนสิการแบบปลุกปัญญา คือการคิดเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะหรือความเป็นจริง โยนิโสมนสิการประเภทนี้มุ่งให้เกิดโลกุตตรสัมมาทิฐิ เข้าถึงอริสราพทางจิตและปัญญา แต่ในระดับสามัญหรือโลกียธรรม หมายถึง การคิดเพื่อให้เกิดปัญญาเพิ่มพูนขึ้น ส่วนโยนิโสมนสิการอีกประเภทหนึ่งคือ โยนิโสมนสิการแบบเสริมสร้างคุณภาพจิต เป็นการใช้ความคิดเพื่อให้เกิดกุศลธรรม เป็นอุบายลดโลภะ โทสะและโมหะ โดยใช้ธรรมฝ่ายดีมาทดแทนหรือทดแทน สิ่งที่จะช่วยให้รู้จักคิดหรือเกิดโยนิโสมนสิการก็คือการรู้จักตั้งคำถาม คำถามนั้นเป็นตัวนำความคิดและกำหนดการรับรู้เพื่อแสวงหาคำตอบ พระพุทธองค์ได้ใช้คำถามในการกระตุ้นให้เกิดปัญญาลดครั้งมาก อันที่จริงการที่มีพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้ก็เพราะเจ้าชายสิทธัตถะหมั่นตั้งคำถามกับตนเองอยู่ตลอดเวลาว่า ทำอย่างไรถึงจะพ้นทุกข์ได้ คำถามนี้คำถามเดียวเท่านั้นที่ทำให้ทรงสละวังออกบวช ละทิ้งอาหารดาบส อุทกดาบส และเลิกละการบำเพ็ญทุกรกิริยา จนค้นพบสัจธรรม อันทำให้พ้นทุกข์สิ้นเชิง

กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่รู้จักคิดหรือคิดไม่ถูกวิธี ขณะเดียวกันคนจะคิดเป็นหรือคิดถูกวิธีได้ก็เพราะรู้จักตั้งคำถาม กระบวนการศึกษาที่ถูกต้องจึงควรให้ความสำคัญแก่การฝึกให้รู้จักตั้งคำถามด้วย มิใช่แค่การแสวงหาหรือจดจำคำตอบอย่างเดียว

ภาพที่ 3 ฝึกการคิดตามหลักพุทธธรรมของเยาวชน

3. การปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ

ในทางพุทธศาสนา การปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่ขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่การเรียนรู้ที่ครบถ้วนสมบูรณ์หรือถูกต้อง นี่อาจเป็นจุดสำคัญที่ทำให้การศึกษาแบบพุทธแตกต่างจากการศึกษาแบบตะวันตกหลายสำนัก เพราะฝ่ายหลังนั้นเน้นการใช้ความคิดล้วน ๆ จึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา การศึกษาหรือสิกขาในทางพุทธศาสนา ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง 3 ส่วนนี้ต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญ นอกเหนือจากการสดับฟัง การอ่าน และการคิด พึงสังเกตว่าการปฏิบัติที่พระพุทธองค์ทรงเน้นดังปรากฏในพุทธพจน์ต้นบทความก็คือการปฏิบัติที่เรียกว่าธรรมานุธรรมปฏิบัติ คำนี้มักแปลกันว่า ปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม หรือปฏิบัติธรรมน้อยคล้ายแก่ธรรมใหญ่ พระธรรมปิฎกให้อธิบายเพิ่มเติมว่า หมายถึง "ปฏิบัติธรรมถูกหลัก คือทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้ สอดคล้องกันและส่งผลแก่หลักการใหญ่ เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ" (พุทธธรรม หน้า 684) พูดง่าย ๆ คือปฏิบัติตรงตามจุดหมาย

การปฏิบัติให้ตรงตามจุดหมายมิใช่เรื่องง่าย พระพุทธองค์เคยตรัสกับพระสารีบุตรว่า ผู้ที่ยืนดีในธรรมานุธรรมปฏิบัติ นับว่าหาได้ยาก แม้ว่าในที่นี้พระองค์จะทรงหมายถึงผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตผล แต่ในระดับโลกียธรรมธรรมานุธรรมปฏิบัติก็ยังเป็นเรื่องยากอยู่ดี เพราะการปฏิบัติธรรมนั้น นอกจากจะต้องรู้ข้อธรรมแล้ว ยังต้องรู้จุดหมายของธรรมข้อนั้น ๆ ด้วย จึงจะปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง แต่นักปฏิบัติเป็นอันมาก แม้จะรู้ข้อธรรมแต่ไม่เข้าใจจุดหมาย ดังนั้นเราจึงเห็นคนถือศีลจำนวนไม่น้อย เกิดความหลงตัวหรือยกตนข่มตนว่าสมาทานศีลมากกว่าหรือเคร่งกว่าคนอื่น ทั้ง ๆ ที่ศีลนั้นมีจุดหมายเพื่อการลดละและขัดเกลาตนเอง น้อมจิตสู่ความสงบสำหรับเป็นฐานสู่สมาธิและปัญญา ในทำนองเดียวกันหลายคนถือสันโดษแล้วก็เลยเฉื่อยชา ไม่เอางานเอากิจทั้ง ๆ ที่สันโดษนั้นพระองค์ทรงสอนเพื่อผู้คนจะได้เอากำลังและเวลาที่เคยปรนเปรอตน ไปใช้ในการสร้างสรรค์ความดีงามทั้งสำหรับตนและส่วนรวม อีกตัวอย่างคือ สุขและสัปปายะ จุดหมายของทั้ง 2 ประการ เพื่อเอื้อให้การปฏิบัติเป็นไปด้วยดี แต่คนเป็นอันมาก เมื่อได้รับความสุขและอยู่ในที่สบาย (สัปปายะ) ก็พอใจเพียงเท่านั้น หยุตน์ ไม่สนใจที่

จะเพียรพยายามพัฒนาตน ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นก็เพื่อจะชี้ว่า นอกจากจะให้ความสำคัญแก่การปฏิบัติในฐานะที่เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้แล้ว การเข้าใจจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติแต่ละอย่างก็เป็นเรื่องที่ยากไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ก็เลยถามมิตรหรือครูบาอาจารย์ จึงไม่เพียงแต่จะต้องเป็นผู้ที่สามารถชี้แนะสิ่งดีงาม(ธรรม)แก่ศิษย์แล้ว ยังจะต้องเข้าใจกระจ่างชัดในจุดมุ่งหมาย(อรรถ)ของสิ่งเหล่านั้นด้วย พร้อมกันนั้นก็สามารถช่วยให้ศิษย์รู้จักคิด สามารถเข้าใจเนื้อหาสาระของสิ่งที่ตนสอน จับหลักจับประเด็นได้ พร้อมกับเข้าใจจุดมุ่งหมายของหลักหรือสาระเหล่านั้นได้ด้วย เมื่อเข้าใจจุดมุ่งหมายแล้ว ก็สามารถประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้มาให้เกิดผลได้ในทุกสถานการณ์ หรือสามารถบูรณาการสิ่งเหล่านั้นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตประจำวันได้ คนเป็นอันมากไม่สามารถเอาความรู้มาใช้ในประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ สาเหตุสำคัญก็เพราะไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของความรู้เหล่านั้น ประวัติศาสตร์ ปรัชญา หรือแม้แต่ศาสนา จึงเป็นเพียงแค่ความรู้ในตำราที่ใช้ประโยชน์เฉพาะเวลาสอบหรือโต้เถียงกันเท่านั้น

ภาพที่ 4 ฝึกปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมของเยาวชน

4.3 การพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธา องค์จตุคาม รามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

การส่งเสริมการเรียนรู้พุทธธรรมในปัจจุบัน ไม่ค่อยมีการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้พุทธธรรมในสังคมไทย สืบเนื่องมาจากความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความตื่นตัวต่อกระแสจตุคามรามเทพ

ถึงแม้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นการจัดการทางธุรกิจการค้าอย่างหนึ่งบนความศรัทธาของผู้คน กับการเกาะกระแสของสื่อ ทว่า อีกด้านหนึ่ง ย่อมเป็นเรื่องของศรัทธาและสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาพร้อมกับสิ่งที่ประชาชนและสังคม ก็กำลังกล่าวถึงพร้อมๆ กับกระแสของจิตูคามรามเทพ โดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เรื่องส่งเสริมและทำนุบำรุงพุทธศาสนา กระแสจิตูคามรามเทพนั้น เป็นการฝากความหวังและอนาคตทั้งของปัจเจกและสังคม ไว้กับพลังอำนาจภายนอก อันได้แก่เทพเจ้า ซึ่งสังคมได้สร้างขึ้นมาด้วยความเชื่อชุดหนึ่ง เรียกว่าการพึ่งและขึ้นต่ออำนาจภายนอกตนของปัจเจก วิธีคิดและความเชื่อความศรัทธาชุดนี้ แม้จะกล่าวถึงความเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา อีกทั้งเกิดขึ้นในบรรยากาศที่สังคมมักพูดถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แต่ก็เป็นวิธีคิดและมีฐานความเชื่อซึ่งน่าจะเป็นคนละเรื่องกับพุทธศาสนาและวิธีคิดในเศรษฐกิจพอเพียง อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าเป็นตรงกันข้ามเลยทีเดียว

ทางด้านพุทธศาสนา มีหลักการพื้นฐานอย่างหนึ่งที่สำคัญมากคือ การเน้นความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นพุทธของปัจเจกและชุมชน หรือเชื่อมั่นในอำนาจทางสติปัญญา ความตื่นรู้ ความรู้แจ้งด้วยตนเอง ให้ความสำคัญต่อความสามารถของมนุษย์ ที่จะจัดการสิ่งจำเป็นต่างๆ อย่างเท่าทันและทัดเทียมกับเหตุปัจจัย ซึ่งถือว่าเป็น อำนาจภายในตน เป็นอีกด้านหนึ่งที่ต่างจากความเชื่อเกี่ยวกับพลังอำนาจภายนอกตน การพึ่งและขึ้นต่ออำนาจภายนอกตนของปัจเจกชุมชน และสังคมนั้น ต้องกระทำการผ่านการกราบวิงวอน การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือตน ซึ่งลดทอนการพัฒนาภาวะความเป็นมนุษย์ในวิถีพุทธศาสนา เพราะการจัดการความทุกข์และการบรรลुซึ่งสิ่งที่พึงประสงค์ของมนุษย์ในคติของพุทธศาสนานั้น เน้นให้รู้แจ้งและจัดการด้วยสติปัญญาให้เหมาะสมแก่เหตุปัจจัย ส่วนทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง หลักคิดสำคัญก็คล้ายกัน คือ การพึ่งตนเองให้ได้พร้อมทั้งมีการจัดการทั้งโดยสติและปัญญา กรณีตัวอย่างเช่น ในชาดกพระมหาชนก ก็เน้นค่านิยมและแนวดำเนินชีวิตแบบพึ่งความพากเพียร ความบากบั่น และความมุมานะ อย่างไม่มีขีดจำกัด ซึ่งก็เป็นหลักคิดของการพึ่งพลังอำนาจภายในตนเป็นก่อนอื่นเช่นกัน

แม้ว่าการบูชาเทพเจ้า หรือการอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะขัดต่อหลักการแห่งพระพุทธศาสนา ที่สอนให้มนุษย์พึ่งพาตนเอง โดยมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะอันเกษมสูงสุด แต่ในทางปฏิบัติแล้วในด้านหนึ่ง สังคมไทยเป็นสังคมที่ต้องบูรณาการเพื่อความเป็นท้องถิ่นเสมอมา เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งอยู่ในบริเวณเส้นทางการค้าสมัยโบราณ ดินแดนบริเวณดังกล่าวจึงมีการเปิดรับกลุ่มคนหลากหลายกลุ่มอยู่เสมอ ทำให้ต้องปะทะกับวัฒนธรรมที่หลากหลายจากกลุ่มคนดังกล่าวด้วย ซึ่งผู้คนในสังคมบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียง

เนื่องได้นี้ จึงต้องมีความสามารถในการปรับตัวต่อกระแสวัฒนธรรมอันหลากหลายที่หลั่งไหลเข้ามา ซึ่งขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการปรับตัวต่อการปะทะทางวัฒนธรรมก็คือ การทำให้เป็นท้องถิ่น (Localization) ด้วยการประสานความเชื่อที่แตกต่างหลากหลายให้อยู่ด้วยกันได้อย่างมีความเคารพและความเข้าใจ ความสามารถในการจัดการกับวัฒนธรรมเพื่อให้เป็นท้องถิ่นดังกล่าว และถูกถ่ายทอดลงมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจนถึงปัจจุบัน ทำให้ลัทธิความเชื่อและศาสนาที่มีพื้นฐานความเชื่อแตกต่างกัน สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกันหรือกลมกลืนกันไปได้ในท้องถิ่นเดียวกัน สำหรับผู้วิจัยแล้ว ในท่ามกลางความเฟื่องฟูของกระแสลัทธิบูชาท้าวจตุคามรามเทพ คงไม่มีประโยชน์มากนักที่จะสวนกระแสโดยการประกาศว่า “ลัทธิบูชาท้าวจตุคามรามเทพดังกล่าว เป็นการกระทำที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของสติและปัญญาตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา” และ “การบูชาท้าวจตุคามรามเทพขัดต่อหลักแห่งพระพุทธศาสนาที่ให้อิทธิพรรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง” แต่จะเป็นประโยชน์มากถ้าจะใช้ความสามารถของ “การทำให้เป็นท้องถิ่น” ดังกล่าว นำมาควบคุมกระแสของลัทธิบูชาท้าวจตุคามรามเทพเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่ผู้ที่ศรัทธา นั่นคือ การถือหลักการว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมีจริงหรือไม่ ไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่ทำให้สิ่งเหล่านี้มีความหมาย อยู่ในทิศทางที่ถูกต้อง ทั้งนี้ผู้วิจัยมองว่าการผลิตเครื่องรางและการบูชาท้าวจตุคามรามเทพนี้ มีมิติอยู่ 2 ด้าน คือ มิติทางด้านศาสนา และมิติทางด้านไสยศาสตร์

สถาบันสงฆ์ที่สร้างจตุคาม รามเทพในรูปของเครื่องรางของขลังควรที่จะปลูกฝังแนวคิดหรือมิติทางศาสนาแก่ประชาชน มากกว่าปลูกกระแสทางด้านของไสยศาสตร์ กล่าวคือสถาบันสงฆ์ดังกล่าวเมื่อสร้างเครื่องรางของขลังขึ้น ควรที่จะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชนไปด้วย เช่น ประชาสัมพันธ์ว่า “ใครมีเครื่องราง หรือมีความศรัทธาต่อท้าวจตุคามรามเทพแล้ว จะต้องไม่คดโกง รักชาติ (ในแนวทางที่ถูกต้อง) สร้างแต่คุณงามความดีเพื่อเป็นการปฏิบัติบูชาต่อท้าวจตุคามรามเทพ แล้วคุณงามความดีดังกล่าวจะทำให้ท่านปกปักรักษาผู้ประพฤติดี” หรือการนำเสนอการบูชาท้าวจตุคามรามเทพในลักษณะของเทวตานุสติ คือ การระลึกถึงคุณธรรมของเทวดาเพื่อเป็นแบบอย่าง ในการดำเนินชีวิต

แต่กระนั้นในปัจจุบันคณะผู้จัดสร้างจตุคามรามเทพ รวมไปถึงสถาบันสงฆ์บางวัดกลับใช้จุดยืนของไสยศาสตร์ป็นกระแสความนิยมเพื่อมอมเมาประชาชน และสร้างเครื่องรางในรูปลักษณะจตุคามรามเทพขึ้นตามกระแสของสังคมเพื่อการค้าและการแย่งชิงพื้นที่ของประชาชน ดังเห็นจากตัวอย่างของการปลูกกระแสทางด้านของ ไสยศาสตร์ เช่น การปลูกกระแสในด้านความร่ำรวยต่างๆ โดยการตั้งชื่อรุ่นที่ฟังแล้วเป็นการกระตุ้นตัณหาของผู้นำไปบูชาทั้งสิ้น เช่น

รุ่นโคตรเศรษฐี (ออกที่วัดโพธิ์แก้วประสิทธิ์), รุ่นรวยเฉียบพลัน, รุ่นขุมทรัพย์, รุ่นคลังสมบัติ, รุ่นรวยแน่, รุ่นกำเนิดเศรษฐี, รุ่นมหามงคลรัตนเศรษฐี เป็นต้น องค์กรที่จัดสร้างหรือสถาบันสงฆ์ที่ผลิตเครื่องรางของขลังในรูปลักษณะของจตุคามรามเทพ ควรที่จะทำให้กระแสนบูชาทั่วจตุคามรามเทพอยู่บนพื้นฐานของมิติทางด้านศาสนา คือ ปลุกฝังด้านคุณธรรม และจริยธรรมแก่ผู้ศรัทธา มากกว่าใช้จุดยืนในมิติของไสยศาสตร์เพื่อมอมเมาประชาชนเพื่อศาสนพานิชย์และแย่งพื้นที่ความศรัทธาของประชาชน การกำเนิดขึ้นของกระแสการบูชาทั่วจตุคามรามเทพมีความสำคัญและมีความหมายต่อจิตวิญญาณของชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นดินแดนในท้องถื่นของสังคมไทย เรื่องราวของทั่วจตุคามรามเทพในฐานะวีรบุรุษทางวัฒนธรรมของพวกเขาที่แผ่ขยายเป็นวงกว้าง ทำให้พวกเขาเห็นภาพว่า ตนมีที่มาที่ไปอย่างไร และสามารถลุกขึ้นมาอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งพื้นที่ในท้องถื่นอื่นๆ ก็มีความต้องการสำนึกเช่นนี้เหมือนกัน อีกทั้งยังเป็นภาพสะท้อนของการอยู่ร่วมกัน ระหว่างประวัติศาสตร์ท้องถื่นกับประวัติศาสตร์แห่งชาติอีกด้วย

1. การพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาองค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

การพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาองค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านความเชื่อและความศรัทธา

การเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาองค์จตุคามรามเทพ คล้ายกับเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ แต่เป็นการท้าทายความเชื่อในเรื่อง “เทพ” หรือ “เทวดา” ในพุทธศาสนาตามที่ “พระสุตตันตปิฎก” กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีญาณทรงชนะพิเศษ ทำให้พระองค์ทรงรู้เห็นว่ามี “เทพ” หรือ “เทวดา” อยู่ในอีกภพภูมิหนึ่ง ซึ่งดวงตาของเรามองไม่เห็น แต่ด้วยพระอริยจิตของพระพุทธองค์จึงทรงติดต่อสอบถามเรื่องราวของ “เทพ” หรือ “เทวดา” ในสวรรค์ชั้นต่างๆ จนทราบถึงรายละเอียดทั้งหมด และทรงตรัสเล่าให้ภิกษุสาวกฟังด้วยพระองค์เองว่า “เทพ” หรือ “เทวดา” เป็นสิ่งที่มีชีวิตเหมือนสัตว์โลกทั้งหลาย แต่เกิดในภพอาศัยอยู่ในภูมิที่มีความสุขยิ่งกว่าความทุกข์ในแดน “กามภพ” หรือ “กามาวจรสุคติภูมิ” หรือที่เรียกกันว่า “สวรรค์” แต่ไม่ใช่ “สวรรค์ในชั้นฟ้า” หรือ “สวรรค์บนดาวพระเคราะห์” ดวงอื่น “กามภพ” หรือ “กามภูมิ” หรือ

“สวรรค์” ซึ่งเป็นสถานที่เกิดและที่อาศัยของ “เทพ” หรือ “เทวดา” อยู่ในโลกของเรา แต่อยู่ในอีกมิติหนึ่งซึ่งดวงตาของเรามองไม่เห็น ไม่อาจรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส หรือไม่อาจค้นหาด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ผู้ที่สามารถมองเห็นหรือติดต่อสื่อสารกับ “เทพ” หรือ “เทวดา” ได้เพียงหนทางเดียวคือการรู้และการเห็นทาง “จิต” ของผู้สำเร็จงานสมบัติในระดับ “รูปฌาน” หรือ “อรุณฌาน”

เมื่อเกิดปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ ตรงกับช่วงปี “พระราหูวอดาร” ในจักรราศี และตรงกับช่วงเวลา “ดาวหางฮัลเลย์” โคจรครบรอบวัฏจักร แต่ “ปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ” ซึ่งอุบัติขึ้นใน “กรุงศรีธรรมโศก” หรือ “กรุงตามพรลิงค์” หรือ “กรุงศรีวิชัย” หัวเมืองเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันก็คือ “เมืองนครศรีธรรมราช” เป็นการอวตารมาสู่โลกมนุษย์โดยผ่านร่างทรง ซึ่งองค์จตุคามรามเทพ แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ ทั้งบนพื้นดิน และในห้วงเวหาอันน่ามหัศจรรย์ ตัวอย่างเช่น พระอาทิตย์ทรงกลด พระจันทร์ทรงจักร ห้ามลมห้ามฝน ช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วยให้หายจากโรคร้าย ช่วยเหลือผู้ที่มีอำนาจยิ่งใหญ่ในประเทศให้ผ่านพ้นวิกฤติได้อย่างเหลือเชื่อ เรื่องราวเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์หรืออธิบายด้วยเหตุผลตามวิธีทางวิทยาศาสตร์ เป็นความจริงที่เห็นประจักษ์ไม่สามารถปฏิเสธได้ ในที่สุดเสียงค่อนขอดนินทาว่าร้ายต่างๆ ก็ค่อยเงียบหายไป

1.2 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านการสร้างเสาหลักเมือง

ปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ นอกจากอวตารมาเพื่อร่วมสร้าง “เสาหลักเมืองกรุงศรีธรรมโศก” ขึ้นใหม่และเปิดเผยให้เห็นถึงศิลปวิทยาการเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ทางจิตหรือความสามารถในการทำให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ทางโลกหรือความศักดิ์สิทธิ์ ให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์จริง โดยไม่จำเป็นต้องบทธศมนตร์ของพุทธศาสนาที่เรียกกันว่า “คาถา” มาท่องบ่นอ้างว่าเป็นพิธีกรรม “ปลุกเสก” หรือ “พุทธาภิเษก” ในแบบตบตาหลอกลวงพุทธศาสนิกชนแต่อย่างใด

ภาพที่ 5 พระพรหม 4 หน้าบนยอดของหลักเมืองนครศรีธรรมราช

การอวตารมาสู่โลกมนุษย์ขององค์จตุคามรามเทพ มีเหตุสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งก็คือ การรื้อฟื้นให้ลูกหลานและชาวโลกเห็นถึงรากฐานการก่อกำเนิด “จักรวรรดิสุวรรณภูมิ” ซึ่งพงศาวดารจีนเรียกว่า “ฟูนันก๊ก” ซึ่งไม่เคยมีนักประวัติศาสตร์หรือนักโบราณคดีคนใดกล่าวถึงมาก่อน เพราะว่า ผู้มีความรู้ส่วนใหญ่เชื่อถือคล้อยตามความเห็นของนักปราชญ์ชาตินักล่าอาณานิคม ประวัติความเป็นมาของชาติจึงผิดเพี้ยนไปหมดสิ้น ขอให้ พล.ต.ท.สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล สืบเสาะค้นหลักฐานรวบรวมเรียบเรียงเรื่องราวขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เผยแพร่ให้ทุกคนได้ทราบความจริง เมื่อถึงเวลาที่ฟ้าดินกำหนด พ.ต.อ.สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล จึงได้ชักชวนพี่น้องชาวเมืองนครศรีธรรมราชและบ้านเมืองข้างเคียงที่เคยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่สมัย “สุวรรณภูมิ” “ศรีวิชัย” จนกระทั่งล่มสลายไปเข้าร่วมอยู่ใน “อาณาจักรสยามละโว้ยยุคใหม่” หรือ “อาณาจักรศรีอยุธยา” ตลอดจนเรียนเชิญ พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช ช่วยกันสร้าง “เสาหลักเมืองกรุงศรีธรรมโศก” จนสำเร็จสิ้นก่อนแสงของดาวหางจะหายลับไปจากห้วงเวหา

การอวตารมาประทับในร่างทรงขององค์จตุคามรามเทพ ซึ่งเป็น “อุปัติติเทพ” อาจถูกดูหมิ่นดูแคลนว่าเป็นความเชื่อที่มงายไร้เหตุผล ขัดต่อความจริงทางวิทยาศาสตร์ แต่ความเชื่อในเรื่อง “เทพ” หรือ “เทวดา” ซึ่งมีหลักฐานอยู่ในพระสูตรของพุทธศาสนา มากมาย รวมทั้งความเชื่อในศาสนาอื่นเรื่อง “เทพ” หรือ “เทวดา” หรือ “เทวทูต” เป็นผู้รับโองการจากพระผู้เป็นเจ้าให้มาบอกกล่าวแก่มวลมนุษยชาติ ล้วนแต่เชื่อว่ามีอยู่จริงสถิตอยู่ภพ

ภูมิในสวรรค์ แม้ว่าจะไม่เคยมีใครพบเห็นมาก่อน แต่เมื่อองค์จตุคามรามเทพ อุดิขึ้นในแผ่นดิน เมืองนครศรีธรรมราช ในยุควิทยาศาสตร์เฟื่องฟู ชาวเมืองนครศรีธรรมราชและบ้านเมืองใกล้เคียงต่างมีความเชื่อถือศรัทธาและเลื่อมใสยิ่งขึ้นเมื่อ องค์จตุคามรามเทพแสดงให้เห็นปรากฏการณ์มหัศจรรย์นานาประการ

การสร้าง “หลักเมืองนครศรีธรรมราช” ในปี “พระราหูวอดาร” จึงมีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์สินช่วยเหลือเพื่อสร้างบุญกุศลร่วมกับ “เทพ” หรือ “เทวดา” อย่างไม่เคยมีมาก่อน “องค์จตุคามรามเทพ” ตระหนักถึงจิตอันเป็นกุศลของสาธุชนทั้งหลาย จึงขอให้ พ.ต.อ. สรรเพชญ์ ธรรมเจริญ เป็นผู้ออกแบบวัตถุมงคลหลักเมืองในรูป “นวัตกรรมใหม่” อธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างของจักรวาลอันเป็นรากฐานของการกำเนิดสิ่งทั้งหลายขึ้นมาในโลกและปรากฏการณ์มหัศจรรย์ของธรรมชาติ โดยจำลองมาเป็นประติมากรรมให้เป็นศิลปกรรมที่งดงามครบถ้วนสมบูรณ์ด้วย “ศาสตร์” และ “ศิลป์” เพื่อเป็นของขวัญอัน “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” มอบให้เป็นการตอบแทน

1.3 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านวัตถุมงคล

การเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนโดยอาศัยปรากฏการณ์ความศรัทธาองค์จตุคามรามเทพ ผ่านตำนานการสร้าง “วัตถุมงคลหลักเมืองนครศรีธรรมราช” ในปีพระราหูวอดาร ระหว่างปี พ.ศ.2529 ถึงพ.ศ.2531 มีรูปแบบต่างๆ และมีชื่อเรียกว่า “พระผงสุริยัน-จันทร์รา” บ้าง “เหรียญพระปิตตาพิงพระกาฬ” บ้าง “เหรียญแสดมภ์เศียรหลักเมือง” บ้าง “เหรียญพระนาคปรก 7 เศียร ปางสมาธิ” บ้าง และวัตถุมงคลอื่นอีกมากมายซึ่งวัตถุมงคลหลักเมืองนครศรีธรรมราชทุกอย่างที่ พ.ต.อ. สรรเพชญ์ ธรรมเจริญ เป็นผู้ออกแบบและสร้างขึ้น ได้รวบรวมไปแจ้งจดลิขสิทธิ์ไว้ต่อกรม ทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ จำนวน 35 รายการ และได้มอบให้แก่ผู้ช่วยเหลือในการสร้างหลักเมืองและให้ผู้ที่มีความประสงค์จะมีส่วนร่วมในการสร้างหลักเมืองเข้าไปบูชาในราคาย่อมเยาเพียงองค์ละ 12 บาท 24 บาท 49 บาท วัตถุมงคลหลักเมืองนครศรีธรรมราช รุ่นแรก ที่ให้เช่าในราคาแพงสุดคือ เหรียญพระปิตตาพิงพระกาฬ ซึ่ง กำหนดให้เช่าในราคาเหรียญละ 1,200 บาท แต่เดิมวัตถุมงคลหลักเมืองไม่มีราคาค่างวดอะไร ไม่มีใครอยากได้ เพราะเห็นว่าไม่ได้ทำเป็น “รูปพระพุทธรูปเจ้า” หรือ “รูปหลวงพ่อ” จึงสำคัญผิดคิดว่าไม่ใช่วัตถุมงคลศักดิ์สิทธิ์เหมือนอย่าง “พระเครื่อง” หรือ “พระบูชา” ที่นิยมนับถือกันอยู่ แต่เมื่อ “วัตถุมงคลหลักเมือง” ได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้เห็นประจักษ์ เกิดปรากฏการณ์มหัศจรรย์เหลือเชื่อมากมาย มีชื่อเสียงเลื่องลือขจรขยายไปไกล กลายเป็นของดีมี

ค่าหายากซื้อขายกันราคาแพง องค์กรเป็นหมื่นเป็นแสนเป็นล้านและหลายล้านบาท เกิดความแตกตื่นถึงกำไรเป็นเหตุให้พวกพุทธพาณิชย์หันมาสร้าง “พระจตุคามรามเทพปลอม” ขึ้นมาตุ๋นหลอกลวงครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์วัตถุมงคลของไทย

ภาพที่ 6 เศียรจตุคามรามเทพ รุ่นแรก

วัตถุมงคลหลักเมืองนครศรีธรรมราชและเครื่องรางของขลัง ที่กำหนดให้สร้างขึ้นในปีพระราหูอวตาร ดังกล่าวข้างต้น ได้กลายเป็นตำนานการสร้างพระจตุคามรามเทพ รุ่นแรก ซึ่งเป็นของดีมีค่าราคาแพงมากเกือบหาไม่ได้ในปัจจุบัน ดังนั้น เมื่อเกิดปรากฏการณ์พระราหูอวตารขึ้นอีกครั้งหนึ่งในพ.ศ. 2549 พล.ต.ท.สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล จึงสร้างพระจตุคามรามเทพ รุ่นที่ 2 ขึ้น ตามคำเรียกร้องของผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในองค์จตุคามรามเทพ ที่มีความปรารถนาอยากได้พระจตุคามรามเทพที่เป็นของดีของแท้ไปกราบไหว้บูชา องค์จตุคามรามเทพ” จึงได้สร้าง “พระจตุคามรามเทพ รุ่นที่ 2” ขึ้นหลายแบบ ดังนี้ คือ พระผงสุรียัน-จันทรารุ่นที่2, พระสุรียัน-จันทรานาคปรก 7 เศียร เนื้อโลหะ รุ่นที่ 1, เหรียญพระปิดตาปังพระกาฬ

รุ่นที่ 2, พระผงพระพักตร์พระกาฬนาคร 7 เศียร รุ่นคู่กายโกลิ้ม, พระผงจตุคามรามเทพ รุ่นที่ 1, พระผงแสงสมบัติเศียรหลักเมือง รุ่นที่ 1

ท่ามกลางกระแสความนิยมในองค์จตุคามรามเทพที่แพร่สะพัดไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดมากมาย ความผิดแรกที่สำคัญที่สุดและต้องปรับปรุงการรับรู้เสียใหม่ก็คือ จตุคามรามเทพไม่ใช่พระ และจตุคามรามเทพไม่ใช่พระเครื่องในศาสนาพุทธย้อนกลับไปในเมื่อปี พ.ศ.2530 ในครั้งแรก พล.ต.ท.สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล ตอบปฏิเสธเพราะกลัวว่าสร้างขึ้นมาแล้วไม่ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อคนที่ได้รับไปใช้ไม่ได้ผลก็เท่ากับว่าเป็นการหลอกลวงต้มตุ๋นประชาชน แต่ถ้าอยากจะทำ ต้องทำให้ศักดิ์สิทธิ์จริงๆ โดยต้องบอกกลไกเหล่านั้นให้ และในภายหลังทุกอย่างก็พิสูจน์ชัดถึงความศักดิ์สิทธิ์ของจตุคามรามเทพจริงๆ แต่ที่ต้องขีดเส้นใต้และย้ำให้ชัดก็คือ การสร้างวัตถุมงคลแต่ละครั้งแต่ละห้วงเวลาจตุคามรามเทพคือผู้กำหนด ไม่ใช่ใครจะสร้างก็สร้างขึ้นได้ ไม่ใช่ใครคิดจะทำก็ได้ เพราะทุกครั้งที่มีการสร้างจะต้องมีเหตุผลหลักเพื่อช่วยปกป้องรักษาบ้านเมืองให้รอดจากภัยพิบัติต่างๆ ไม่ได้ทำขึ้นมาเพื่อพุทธพาณิชย์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างครั้งแรกในปี พ.ศ.2530 หรือครั้งล่าสุดคือพระผงนาคร 5 เศียร 3 สีที่เพิ่งสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2550

นอกจากนี้ เรื่องใหญ่ที่สร้างความสับสนให้กับบรรดาลูกพ้อมาเป็นเวลานานก็คือ จริงๆ แล้วจตุคามรามเทพมีกี่องค์กันแน่ เพราะบางกระแสบางตำราก็บอกว่ามีองค์เดียว ขณะที่บางกระแสก็บอกว่ามี 2 องค์ องค์หนึ่งชื่อ จตุคาม องค์หนึ่งชื่อรามเทพ ขำร้ายบางสำนักยังเลยเถิดไปถึงขั้นที่ว่า จริงๆ แล้วชื่อของจตุคามรามเทพที่เรียกกันอยู่นั้น เป็นชื่อที่ผิด เพราะชื่อที่ถูกต้องคือ “ขัตตุคาม” แถมยังมีการสร้างรุ่นขัตตุคามออกมาให้ประชาชนได้บูชากันอีกต่างหาก จนทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันยกใหญ่

พล.ต.ท.สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล กล่าวว่า ความจริงแล้ว จตุคามรามเทพไม่ได้มีองค์เดียว แต่มี 2 องค์ องค์หนึ่งชื่อจตุคาม องค์หนึ่งชื่อรามเทพ เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่เคียงคู่กัน แต่โดยศักดิ์และฐานะแล้วองค์จตุคามมีอำนาจเหนือกว่า ใหญ่กว่า มีอำนาจมากกว่าเหมือนในประวัติศาสตร์ไทยที่มีสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับสมเด็จพระเอกาทศรถ หรือสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชกับสมเด็จพระรามาธิบดีวรมหาสุริยวงศา แต่ในการนำไปทำเป็นต้นแบบหลักเมือง จึงใช้องค์จตุคามเป็นหลัก”

ภาพที่ 7 พล.ต.ท.สรรเพชญ ธรรมาธิกุล

สำหรับดวงตราสุริยันจันทราที่ พล.ต.ท.สรรเพชญ ธรรมาธิกุล สร้างและออกแบบขึ้นมา ก็ไม่ใช่มีองค์ตุคามองค์เดียว แต่มีองค์รามเทพซ้อนกันอยู่เหมือนกับเป็นเงาอยู่ด้านหลังด้วย คำถามต่อมาคือแล้วทำไมกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ถึงมายืนเฝ้าพระบรมธาตุ มายืนเฝ้าประตูเหมือนทหารยาม ความจริงก็คือองค์ตุคามรามเทพไม่ได้มายืนเฝ้าพระธาตุ แต่มายืนรักษาพระบรมอัฐิของพระราชบิดา พล.ต.ท.สรรเพชญ ธรรมาธิกุลกล่าวว่า ถ้าใครเคยไปดูบานประตูแกะสลักทางขึ้นพระบรมธาตุ องค์ตุคามจะอยู่บานทางด้านซ้าย ส่วนองค์รามเทพจะอยู่บานทางด้านขวา ส่วนประติมากรรมเทพ 2 องค์ที่ประดิษฐานอยู่ก่อนที่จะถึงประตูบานไม้แกะสลัก ที่ต่อมาในภายหลังมีความสับสนว่า เป็นรูปปั้นจตุคามรามเทพนั้น เป็นความเข้าใจที่ผิด ยิ่งถ้าหากพิจารณาลักษณะทางศิลปะด้วยแล้ว ก็พบว่า เป็นรูปปั้นที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ไม่ใช่ศิลปะของอาณาจักรศรีวิชัยอีกเรื่องหนึ่งที่หลายท่านอาจจะไม่ทราบก็คือ ในการประกอบพิธีปลุกเสกวัตถุมงคลของหลักเมื่อนั้นจะไม่มีกนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีนั่งปรกปลุกเสก แต่จะทำโดยองค์ตุคามรามเทพเท่านั้น อย่างมากก็คือนิมนต์พระมาสวดชัยมงคลคาถาเฉลิมฉลองเมื่อสร้างและปลุกเสกเรียบร้อยแล้วเท่านั้น เพราะนี่ไม่ใช่เรื่องของศาสนาพุทธ

ภาพที่ 8 ดวงตราสุริยัน รุ่นแรกปี 2530

1.4 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านสื่อสัญลักษณ์วัดมุงคล

การเรียนรู้พุทธธรรมผ่านสื่อสัญลักษณ์วัดมุงคลเป็นเรื่องการพัฒนา นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่เชื่อว่าหลายคนคงอยากรู้ถึง ความหมายและ เบื้องหน้าเบื้องหลังของสื่อสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่บนวัดมุงคลของ จตุคามรามเทพว่า ทำไมถึงต้องเป็นเช่นนั้น ถ้าใครมี จตุคามรามเทพรุ่นแรกหรือรุ่นสองที่สร้างขึ้นโดย พล.ต.ท. สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล จะพบว่า ด้านหน้ามีสิ่งสำคัญ 5 ประการที่ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อสื่อ สัญลักษณ์ถึงความยิ่งใหญ่แห่งโครงสร้างของจักรวาล คือ

1) รูปพระราหูอมจันทร์ 8 ตน กำหนดขึ้นมาเพื่อให้เป็นตัวแทนของดาวพระ เคาระห์ทั้ง 8 ดวงคือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์และมฤตยู หรือระบบสุริย จักรวาล

2) กงจักร สื่อสัญลักษณ์ถึงการเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนที่ไม่หยุดนิ่ง หรือที่เรา รู้จักกันในชื่อของวัฏจักร

3) ภาพดาว 12 นักษัตริย์ที่เป็นตัวแทนของอาณาจักรศรีวิชัย เมือง 12 นักษัตริ์

4) จุดประวงกลมกำหนดขึ้นมาเพื่อสื่อสัญลักษณ์ถึงความกว้างใหญ่ไพศาลของดารารัจักรหรือที่นักดาราศาสตร์เรียกว่า กาแล็กซี่

5) องค์จตุคามรามเทพที่อยู่ตรงกลางเป็นตัวแทนของโลก เพราะในทางโหราศาสตร์ถือว่า โลกคือศูนย์กลางของจักรวาล มีดาวพระเคราะห์ทั้งหลายคือดาวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดาวอังคาร ดาวพุธ ดาวพฤหัสบดี ดาวศุกร์ ดาวเสาร์และดาวมฤตยูเป็นดาวบริวารโคจรหมุนเวียนรอบโลก เพราะว่าโลกเป็นดาวพระเคราะห์เพียงดวงเดียวที่มีมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์โลกที่มีสติปัญญาความคิด สามารถสร้างสรรค์ศิลปะอารยธรรมอันสูงส่งขึ้นได้ ส่วนดาวพระเคราะห์อื่นเป็นแต่เพียงวัตถุธาตุที่ไม่มีชีวิตจิตวิญญาณ ต่างจากในทางดาราศาสตร์ที่มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางเหมือนดังเช่นที่เราได้ร่ำเรียนกันในวิชาวิทยาศาสตร์

ภาพที่ 9 ดวงตราสุริยันรุ่นแรก ปี 2530 เนื้อสีขาว (ด้านหน้า)

ด้านหลัง ก็จะมีสัญลักษณ์ที่สำคัญอีก 4 ประการ ดังนี้

- 1) ยันต์หัวใจธรรมที่อยู่ตรงกลางเป็นตัวแทนแห่งหัวใจมนุษย์
- 2) ยันต์ที่อยู่ด้านซ้ายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นมนุษย์เพศชาย

- 3) ยันต์ที่อยู่ด้านขวาเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นมนุษย์เพศหญิง
- 4) ตัวอักษรที่อยู่ด้านนอกสุดเป็นสัญลักษณ์ของระบบธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ

ภาพที่ 10 ดวงตราสุริยันรุ่นแรก ปี 2530 เนื้อสีขาว (ด้านหลัง)

จุดที่สำคัญที่สุดนั่นก็คือ “ขนาด” ของดวงตราสุริยันจันทรา ซึ่งเชื่อว่าหลายคนคงสงสัยว่า ทำไมถึงไม่สร้างให้เหมือนกับพระเครื่องทั่วไป ทำไมถึงต้องทำขนาดใหญ่มากมายถึงขนาดนั้น และเรื่องขนาดนี้เองที่ทำให้ในระยะแรกๆ ผู้ที่ไม่รู้ไม่ให้ความสนใจที่จะนำมาแขวนขึ้นคอ เนื่องจากเกรงจะถูกมองว่าเป็นคนบ้าที่แขวนอะไรก็ไม่รู้ที่ไม่ใช่พระเครื่อง มีขนาดใหญ่โต แถมยังมียักษ์หรือราหูอมจันทร์อีกต่างหาก ต่างจากปัจจุบันที่ทุกคนพร้อมใจกันแขวนโซ่วอกนอกเสื้อ แถมบางคนยังแขวนครึ่งละหลายๆ องค์อีกด้วย สาเหตุที่ต้องกำหนดให้ดวงตราสุริยันจันทรมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตรก็เพราะเป็นขนาดที่ทำให้เกิดพลังสูงสุด ก่อให้เกิดอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์สูงสุดแก่ผู้ใช้ เป็นขนาดที่สามารถคุ้มครองผู้ใช้ให้รอดพ้นจากภัยพิบัติที่จะมากล้ากรายได้

สำหรับ “เนื้อ” ที่ใช้เป็นส่วนผสมของวัตถุมงคล ก็เป็นเนื้อที่จุตุคามรามเทพเป็นผู้กำหนดสูตรว่า ต้องใช้อะไรเป็นส่วนผสม ซึ่งคงไม่สามารถเปิดเผย ณ ที่นี้ได้ แต่หลักใหญ่ใจความสำคัญคือ ต้องมี “ข้าวสุก-น้ำตาล-เกลือ” เป็นองค์ประกอบ และถ้าสังเกตให้ดีจะเห็นว่ององค์ประกอบทั้ง 3 ประการไม่ใช่สิ่งที่แปลกประหลาดหากแต่เป็นอาหารที่มนุษย์เรารับประทานเป็นอาหารเท่านั้นเอง นอกจากนี้ ยังได้นำเศษไม้ตะเคียนทองที่เหลือจากการทำเสาหลักเมืองมาบดผสมในการทำดวงตราสุริยันจันทราด้วยและวัตถุทั้งหมดเหล่านั้น ไม่ได้มีการไปซื้อหาจากไหน แต่เป็นชาวบ้านที่มีความศรัทธานำมาพร้อมให้ทั้งนั้น และเมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อสร้างเสร็จจึงกำหนดราคาขึ้นมาที่ถูกแสนถูกเพราะตั้งใจจะให้เป็นที่ของสมนาคุณแก่ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ โดยตั้งราคาเอาไว้แค่ 49 บาท คนบริจาค 100 บาทจะหยิบเอาไป 3 องค์ก็ไม่ว่ากัน หรือแม้กระทั่งไม่มีเงินทอง ไม่มีสตางค์ ถ้าอยากได้ไปบูชาก็สามารถนำกลับไปฟรีได้อีกด้วย

ท่านพลตำรวจตรีขุนพันธ์รักษาราชเดช กล่าวว่า วัตถุมงคลที่ระลึกศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช คือ วัตถุมงคลที่เป็นสุดยอดของความเข้มขลัง มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่เคยสร้างสิ่งใด ๆ ได้เหนือไปกว่านี้แล้ว เป็นการประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ที่สมบูรณ์แบบได้ประจาดูกายสิทธิ์ทุกชนิดที่ท่านมีอยู่ เช่น เหล็กไหล เหล็กหลบ เหล็กย่อย ธาตุอรหันต์ คนธรรม์ เขี้ยวแก้ว คตต่าง ๆ ที่เป็นธาตุกายสิทธิ์ สะสมไว้ตั้งแต่สมัยหนุ่มรวบรวมมาลงไปผสมในวัตถุมงคลรุ่นนี้จนหมดสิ้น วิชาความรู้ต่างๆ ที่ร่ำเรียนมาในโอกาสดำเนินการครั้งนี้ ทำตามความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดจากครูบาอาจารย์ทุกอย่าง ขอรับรองว่าคงหาวัตถุมงคลใดเทียบเทียมได้ยาก ใครมีโอกาสได้รับก็ขอให้เก็บไว้ และ ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานคุ้มครองวงศ์ตระกูลให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปเถิด

ภาพที่ 11 ชุนพันธรักษ์ราชเดช

1.5 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านการตามรอยจตุคามรามเทพ

สำหรับจังหวัดที่เป็นต้นกำเนิดจตุคามรามเทพอย่างนครศรีธรรมราช ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีผู้คนจากทั่วทุกสารทิศเดินทางสู่เมืองนครศรีธรรมราชกันไม่ขาดสาย ก่อให้เกิดเงินสะพัดหลายพันล้านบาท เพราะ “ปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ” ที่โด่งดังไปทั่วฟ้าเมืองไทย

ภาพที่ 12 พระบรมมหาธาตุเจดีย์ พระธาตุคู่บ้านคู่เมืองนครศรีธรรมราช

คนส่วนใหญ่ที่มาเมืองคอนในช่วงนี้ต่างก็มุ่งเน้นไปในเรื่องของ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ การเข้าจोग และการปลุกเสก โดยละเอียดที่จะมององค์จตุคามรามเทพในมิติของ ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และการประพาดิตนเป็นคนดีตามวิถีทางแห่งพุทธศาสนา ซึ่งจะไป แล้วถือว่ามียู่พร้อมสรรพในเรื่องราวขององค์จตุคามรามเทพ การย้อนรอยตามองค์จตุคาม รามเทพ ตามสถานที่สำคัญต่างๆ มีดังนี้

1.5.1 วัดนางพระยา

ความเป็นมาของจตุคามรามเทพยังไม่แน่ชัด มีหลายที่มาที่ไปและแตก เป็นหลายตำนาน แต่หากประมวลแล้วแบ่งเป็น 3 กระแสหลักคือ

กระแสที่ 1 จตุคามรามเทพ คือ “พระเจ้าจันทร์ภาณุ” ปฐมกษัตริย์แห่ง ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช ผู้สถาปนาอาณาจักรศรีวิชัย ที่ได้รับสมญาหลังเป็นกษัตริย์ว่า “ราชัน ดำแห่งทะเลใต้” และ “พญาพังพาน”

กระแสที่ 2 จตุคามรามเทพ คือ “เจ้าชายรามเทพ” ผู้สำเร็จวิชาจตุคาม ศาสตร์ผู้เลื่อมใสในพุทธมหายาน พระโอรสของนางพญาจันทร์รา ราชินีผู้สูงศักดิ์ขององค์ราชันรา ตะหรือพระสุริยเทพ

กระแสน้ำที่ 3 จตุคามรามเทพ เป็นเทพ 2 องค์ คือ “ท้าวจตุคามกับท้าวรามเทพ” ซึ่งเป็นโอรส 2 พี่น้อง ของ พระเจ้าจันทรภาณุ นาม ขุนอินทรไศเลนทร์ และขุนอินทรเขาสีขาว ที่ภายหลังสิ้นพระชนม์ ประชาชนราษฎรต่างยกย่องให้เป็นเสื้อเมืองและทรงเมือง มีฐานะเป็นเทวดาประจำเมือง

แม้ตำนานของจตุคามรามเทพในอดีตยังไม่ชัดเจนว่ามีความเป็นมาอย่างไร แต่ว่าต่างก็เกี่ยวข้องกับเมืองนครศรีธรรมราชทั้งสิ้น โดยชื่อเมืองนครศรีธรรมราชนั้นสันนิษฐานว่านามนี้มาจากพระนามของ “พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช” กษัตริย์ผู้ครองนครในอดีตที่คนส่วนใหญ่เชื่อกันว่า “องค์จตุคามรามเทพ” เป็นหนึ่งในกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ผู้ปกครองนครในอดีตนั่นเอง

ภาพที่ 13 จตุคามรามเทพที่วัดนางพระยา

สำหรับตำนานการกำเนิด(อีกครั้ง)ของจตุคามรามเทพในปัจจุบันแทบทั้งหมดระบุตรงกันว่า เริ่มต้นขึ้นที่วัดนางพระยา ริมแม่น้ำปากนคร ต.ปากนคร อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช วัดแห่งนี้ เป็นวัดที่พระยานครน้อย เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในอดีตได้สร้างให้กับมารดาของตน(พระนางจันทรา)

ในปี พ.ศ. 2528 วัดนางพระยาที่อยู่ในสภาพทรุดโทรมได้มีปาฏิหาริย์เกิดขึ้น เมื่อองค์จตุคามรามเทพได้มีการประทับทรงผ่านร่างของโกผ่อง (อะผ่อง สกุลอมร) เพื่อบอกผ่านไปยัง พ.ต.อ.สรรเพชญ์ ธรรมธิกุล ที่เพิ่งย้ายมารับตำแหน่งผู้กำกับเมืองนครว่า ให้ทำการก่อสร้างหลักเมืองนครศรีธรรมราชใหม่ขึ้น เพราะนายตำรวจฝีมือดีผู้นี้เป็นผู้มีบุญบารมีต้องดวงชะตากับดวงเมืองนครศรีธรรมราช (ก่อนหน้าท้องคัจจุคามจะประทับทรงร่างทรงโกผ่องได้เกิดเหตุการณ์เจ้าแม่นางพญาและพญาชิงชัยประทับร่างทรงก่อน) พร้อมกันนั้นองค์จตุคามฯ ได้นำ พ.ต.อ.สรรเพชญ์ ให้ไปพบกับ “ไฉ่หนวดยาว” (ตามคำเรียกขานของร่างทรง) หรือ พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช เพื่อร่วมกันสร้างหลักเมืองใหม่ขึ้นในปี พ.ศ. 2530

ภาพที่ 14 เจ้าแม่นางพระยา

1.5.2 ศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช

ศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช ถือเป็น 1 ใน 2 สถานที่สำคัญที่บรรดา
 เกจิเชื่อกันว่าถ้าองค์ตุคามรามเทพได้ผ่านพิธีกรรมที่นี่ก็จะสร้างความเข้มแข็งศักดิ์สิทธิ์ให้กับ
 วัดอุดมคงคามากขึ้น

ภาพที่ 15 พิธีปลุกเสกจุดตุคามรามเทพ ณ ศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช

ศาลหลักเมืองนครแห่งนี้ดูสวยงามทั้งข้างนอกและข้างใน ด้านนอกเป็นทรงหาราชลือลาในศิลปะศรีวิชัย มีอาคารเล็กทั้งสี่หลัง เป็นบริวารสี่ทิศ เรียกว่าศาลจตุโลกเทพ ประกอบด้วยศาลพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง พระพรหมเมือง และศาลพรบันดาลเมือง ด้านในอาคารประธานเป็นที่ประดิษฐานของเสาหลักเมืองทำจากไม้ตะเคียนทอง มีการแกะสลักลวดลายต่างๆอย่างสวยงามไล่ตั้งแต่ส่วนฐานขึ้นไปเป็นวงรอบเก้านั้น จำนวน 9 ลาย ส่วนยอดหลักเมือง แกะสลักเป็นรูปพรหมสี่หน้าใหญ่และเล็ก

ภาพที่ 16 พระพรหมสี่หน้า 2 ชั้นที่ยอดเสาหลักเมือง

ชาวนครต่างเชื่อกันว่าพรหมสี่หน้านี่ก็คือ องค์จตุคามรามเทพผู้ปกป้องรักษาเมืองนครศรีธรรมราชนั่นเอง และไม่ว่าชาวนครจะอยู่ที่ไหนก็ต้องเกรงกลัวต่อการทำบาป เพราะเทวดาท่านมองเราอยู่ ส่วนเหนือสุดของเสาหลักเมืองเป็นเปลวเพลิงยอดพระเกตุที่เปรียบยอดหลักชัยของเมืองนคร ในวันที่ 3 ส.ค. 2530 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจิมยอดหลักชัยเมืองนครศรีธรรมราช (พร้อมด้วยหลักเมืองชัยนาทและศรีสะเกษ) อันถือเป็นมหามงคลสูงสุดที่ยังความปลื้มปิติให้กับชาวนครเป็นอย่างมาก เดิมนั้นศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช ก็

เป็นดังวัดนางพระยาที่ไม่ค่อยมีคนสนใจเท่าไร แต่พอเกิดปรากฏการณ์จตุคามฯ ขึ้นเท่านั้นแหละ ศาลหลักเมืองมีคนมาประกอบพิธีปลุกเสกองค์จตุคามรามเทพกันเนืองแน่นแทบทุกวัน โดยคนเมืองนครศรีธรรมราชที่ไปร่วมพิธีบอกกับเราว่า ถ้าองค์จตุคามฯ รุ่นไหนศักดิ์สิทธิ์มากๆ ตอนทำพิธีปลุกเสกมักจะมีปรากฏการณ์ประหลาดๆ เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นพระอาทิตย์ทรงกลด หรือฝนตกลงมาทั้งที่แดดแผดจ้า ซึ่งวันที่เราไปดูเขาทำพิธีนั้น แม้ท้องฟ้าจะเป็นปกติแต่เท่าที่รู้มาจตุคามฯ รุ่นนี้คนสั่งจองกันหมดแล้ว

1.5.3 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารแห่งนี้ถือเป็น 1 ใน 2 สถานที่สำคัญเช่นเดียวกับศาลหลักเมืองที่หากว่าวัดถ่มมงคลจตุคามได้มาผ่านพิธีปลุกเสกที่นี่ก็จะสร้างความขลังและศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ สันนิษฐานว่าสร้างในปี พ.ศ. 854 ด้วยศิลปะแบบศรีวิชัย วัดแห่งนี้โดดเด่นเปี่ยมศรัทธาไปด้วย พระบรมมหาธาตุเจดีย์ พระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มืองนครฯ อันยิ่งใหญ่ในแบบทรงลังกาหรือระฆังคว่ำ สูง 55.78 เมตร มีปล้องไฉน 52 ปล้อง ยอดของปล้องไฉนหุ้มทองคำเหลืองอร่าม สูง 6 วา 1 ศอก ส่วนรอบพระบรมมหาธาตุเจดีย์มีเจดีย์รายรอบถึง 158 องค์ทีเดียว

ภาพที่ 17 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ท้าวจตุคาม-ท้าวรามเทพหน้าปากประตูทางขึ้นองค์พระธาตุ ผู้คอยปกป้องรักษาพระธาตุเมืองนคร สำหรับความสำคัญของวัดมหาธาตุที่เกี่ยวข้องกับองค์จตุคามฯ ก็คือ นี่คือสถานที่ที่มีรูปปั้นขององค์จตุคามรามเทพประดิษฐานอยู่ในวิหารทรงม้า บริเวณหน้าประตูบันไดทางขึ้นสู่องค์พระมหาธาตุเจดีย์ ที่แบ่งเป็น 2 องค์ด้วยกันคือ องค์ซ้าย(มองจากทางขึ้น)คือ ท้าวจตุคามที่หินจารึกเขียนว่า“เท้าขัตตุคาม” ส่วนองค์ขวาคือท้าวรามเทพหรือที่หินจารึกเขียนว่า“เท้ารามเทพ” ทั้ง 2 องค์ถือเป็นเทพผู้คอยปกป้องรักษาองค์พระมหาธาตุเจดีย์และพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งเดิมนั้นดูเหมือนว่าเวลาคนไปสักการะองค์พระมหาธาตุเจดีย์จะไม่ค่อยสนใจเทพทั้งคู่เท่าไร แต่เมื่อเกิดปรากฏการณ์จตุคามขึ้น เทพทั้ง 2 องค์ ผู้คนต่างก็หลั่งไหลมาสักการะ รูปปั้นท้าวจตุคาม-ท้าวรามเทพกันไม่ได้ขาด

นอกจากองค์จตุคามรามเทพในวิหารทรงม้าและพระมหาธาตุเจดีย์แล้ว วัดมหาธาตุยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกมากมาย อาทิ พระวิหารหลวง วิหารสามจอม พระระเบียงดินธาตุ วิหารเขียน วิหารโพธิ์ลังกา และสิ่งน่าสนใจอื่นที่ต่างก็มากไปด้วยคุณค่าทางศิลปกรรมและทางประวัติศาสตร์ หากใครที่เดินทางไปสักการะองค์จตุคามรามเทพที่วัดมหาธาตุ ก็ไม่ควรผ่านเลยด้วยประการทั้งปวง

ภาพที่ 18 การสักการะองค์ท้าวจตุคาม ท้าวรามเทพ

กระแสความเชื่อความศรัทธา ที่มีต่อองค์ตุคามรามเทพ ซึ่งเป็นเทพผู้มีแต่ให้ จนสร้างกระแสเศรษฐกิจหมุนเวียน นำพา ผู้คนที่เข้ามาสู่แวดวง ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจต่อสิ่งศรัทธา นี้จนประสบความสำเร็จ เปลี่ยนแปลงชีวิตผู้คน ที่เข้ามาสัมผัสกันมานักต่อนักแล้ว จากจุดรุ่งโรจน์ของกระแส และกลับคืนสู่ความเป็นสามัญ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา ของการที่มีเกิดแล้วต้องมีดับ อันเป็นวัฏจักรหมุนเวียนในทุกสรรพสิ่ง “ใครที่มุ่งแต่ขอ มุ่งแต่บูชาองค์ตุคามฯอย่างขาดสติ โดยไม่หมั่นทำคุณงามความดี ไม่ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม ถือเป็นพวกที่ศรัทธาแต่ไม่เข้าใจ ไม่ว่าจะบูชาแค่ไหนแต่หากมีจิตมืดบอด ต่อให้แขวนตุคามฯเต็มคอท่านก็คงช่วยอะไรไม่ได้”

2. การขยายผลนวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมสู่สถานศึกษา

นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์องค์ตุคามรามเทพ สามารถนำไปขยายผลการเรียนรู้พุทธธรรมให้กับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาได้จัดสภาพของสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นมีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวัตรธรรม 4 ประการ คือ

- 1) สัมปยุตตสังสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครูอาจารย์ดีมีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- 2) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- 3) โยนิโสมนสิการ หมายถึงมีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี
- 4) ธัมมานุสรมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไป ใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรมปัญญาวัตรธรรม 4 ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน

การจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) ด้านกายภาพ สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และ แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่นมีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็น

ธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ ขวนมีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น ร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดุแลเสียงต่าง ๆ มิให้อีกทีก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

2) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของ การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วย สติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต

3) ด้านการเรียนการสอน สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือ จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่ สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมี กระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย(กาย ภาวนา) ด้านความประพฤติ(ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ(จิตตภาวนา) และด้านปัญญา(ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและ สังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญา และวัฒนธรรม เมตตา เช่น “การกิน อยู่ เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตาม คุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟังเป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

4) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่ เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือ ส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็น กัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และ สถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

5) ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษา ร่วมกับ ผู้ปกครอง และชุมชน สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจใน หลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งครู

และผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะสนับสนุน และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ

ภาพที่ 19 การเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

บทที่ 5

สรุป อภิปราย ข้อเสนอแนะ

นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพโดยใช้ปรากฏการณ์ความศรัทธาองค์จตุคามรามเทพ เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชสู่การพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้ สามารถถ่ายทอดและขยายผลลงสู่สถานศึกษาได้ ผู้วิจัยขอสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยศรัทธาและความเชื่อในพลาณภาพขององค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรม โดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาองค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

นวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะกรณีศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อหาแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวแทนของผู้รู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเรื่องนวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้รู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพจำนวน 30 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ขั้นเตรียมการ เตรียมศึกษาข้อมูลด้านเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทำการศึกษา จากนั้นจึงลงสำรวจพื้นที่ครั้งแรก นอกจากนี้ยังเตรียมอุปกรณ์ในการเก็บข้อมูลอื่นๆ อีก เช่น สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีประกอบกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยจะทำการค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย บทความ จดหมายเหตุและสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ศรัทธาจิตตาคมรามเทพ ซึ่งการศึกษาข้อมูลทางเอกสารจะกระทำก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมทั้งค้นคว้าเพิ่มเติมในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนามและหลังจากเสร็จสิ้นการศึกษภาคสนามด้วย ซึ่งการศึกษาจะค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ จะศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ

2.2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ในการศึกษาภาคสนามครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยจำเป็นต้องสำรวจพื้นที่ภาคสนามเบื้องต้นก่อนลงมือปฏิบัติการวิจัยภาคสนามจริง และมีวิธีในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

1) การสังเกต (Observation) ใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

- วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation) โดยผู้ศึกษาจะสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมพิธีกรรมหรือการทำพิธีสักการบูชาของจิตตาคมรามเทพ ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงที่สุด และมีการจดบันทึกทันที

- วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participatory observation) เป็นการสังเกตเชิงสำรวจสภาพเหตุการณ์โดยทั่วไป ในบริเวณศาลหลักเมืองและบริเวณที่ประดิษฐานองค์จิตตาคมรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อหาข้อมูลต่างๆ

2) การสัมภาษณ์ (Interview) โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับจิตตาคมรามเทพ จำนวน 30 ท่าน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก กลุ่มเขียนพระ หรือกลุ่มผู้สร้างจตุคามรามเทพ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดสร้างวัตถุมงคลจตุคามรามเทพ เช่น นายณสวรรค์ พันธรักรัษราชเดช บุตรชายของขุนพันธรักษ์ราชเดช นายโกฟ่อง เป็นต้น จำนวน 10 ท่าน

กลุ่มที่สอง กลุ่มประชาชนผู้ที่ได้รับผลจากปรากฏการณ์ศรัทธาจตุคามรามเทพ หรือผู้ที่มีความเชื่อมั่นในปาฏิหาริย์ขององค์จตุคามรามเทพจำนวน 10 ท่าน

กลุ่มที่สาม กลุ่มนักวิชาการผู้มีความรู้ทางหลักพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ จำนวน 10 ท่าน

อนึ่ง ในการสัมภาษณ์จะมีแนวคำถามในการเข้าไปสัมภาษณ์ตามที่ได้ตั้งไว้ล่วงหน้า (Interview Guide) แต่แนวคำถามสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีประโยชน์ครบถ้วนและตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และใช้วิธีการบันทึกข้อมูลด้วยเทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป และสมุดบันทึก

2.3 การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบเบื้องต้นจะกระทำไปพร้อมๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังการเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วซึ่งการตรวจสอบจะทำใน 3 ลักษณะ คือ การตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาว่าครบถ้วนทุกข้อคำถามหรือไม่ การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาว่าถูกต้องตามวัตถุประสงค์และตรงตามสภาพการณ์จริงหรือไม่ และการตรวจสอบความเป็นเอกภาพของข้อมูลว่ามีความเป็นลักษณะเดียวกันของคำตอบในข้อสัมภาษณ์เดียวกันของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูลการถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายแต่ละครั้งมาประกอบรวมด้วย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยแยกแยะตามประเด็นที่ศึกษา โดยหาสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่แตกต่างกัน หรือสิ่งที่สัมพันธ์กันขององค์ความรู้เกี่ยวกับศรัทธาความเชื่อในองค์จตุคามรามเทพและพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาวิเคราะห์ความถูกต้องว่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ และสรุปอ้างอิงไปถึงสภาพการณ์จริงได้มากน้อยเพียงใด

5.1 สรุปผลการวิจัย

นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ เป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้วิจัยสรุปผลดังนี้

1. ศึกษาสภาพบริบทปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยศรัทธาและความเชื่อในพลาณภาพขององค์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมาขององค์จตุคามรามเทพมีที่มาหลายตำนาน แต่ละตำนานเกิดขึ้นจากคนต่างกลุ่มกัน จึงน่าสนใจว่าแต่ละกลุ่มนั้นสร้างตำนานจตุคามรามเทพจากอะไร และอาศัยหลักฐานใดในการอธิบายตำนานว่าด้วยจตุคามรามเทพ ปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ ซึ่งแพร่หลายในสังคมไทยจึงต้องนึกถึงนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นต้นกำเนิดขององค์จตุคามรามเทพ ในขณะที่เดียวกันชาวนครศรีธรรมราชบางส่วน ก็รู้สึกถึงความภาคภูมิใจรวมทั้งรู้สึกว่าจะจตุคามรามเทพเป็นสมบัติของเมืองนครศรีธรรมราช ความรู้สึกดังกล่าวนี้มีผลย่อมส่งผลตามมาเมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับจตุคามรามเทพตามมา ซึ่งสามารถรับรู้ได้จากการเชียร์จตุคาม การวิพากษ์วิจารณ์กลับ เสมือนหนึ่งเป็นสนามการต่อสู้กันระหว่างความเชื่อจตุคามและฝ่ายวิพากษ์ ทั้งนี้คล้ายว่ามีศักดิ์ศรีของเมืองนครศรีธรรมราชมาเกี่ยวข้อง กับตำนานจตุคามรามเทพมีความเกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ทั้งในฐานะที่ผู้เป็นองค์จตุคามมีส่วนทำนุบำรุงพระธาตุในสมัยที่ยังเป็นกษัตริย์ รวมทั้งการปรากฏรูปขององค์จตุคามรามเทพที่ทางขึ้นเจดีย์พระบรมธาตุเจดีย์ทำให้องค์จตุคามรามเทพเกี่ยวข้องกับวัดพระธาตุวรมหาวิหาร ทั้งนี้เมื่อมีการสร้างหลักเมืองได้มีการอัญเชิญเทพจตุคามไปยังหลักเมืองเพื่อให้เป็นเทพรักษาเมือง จากความเกี่ยวข้องดังกล่าวนี้ส่งผลให้การสร้างองค์จตุคามรามเทพทุกรุ่นล้วนมีเงื่อนไขของความศักดิ์สิทธิ์ที่จะต้องผ่านการปลุกเสกจาก 2 สถานที่นี้คือ วัดพระธาตุวรมหาวิหารและศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดปรากฏการณ์การจองทำพิธีที่วัดและศาลหลักเมืองอย่างไม่มีวันว่างเว้นโดยเฉพาะช่วงปี 2549 ความหมายของสถานที่จึงเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากหลังจากที่เกิดปรากฏการณ์จตุคามรามเทพเป็นต้นมา กล่าวคือทั้งวัดพระมหาธาตุและศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช มีความหมายมากกว่าความเป็นวัดและศาลก่อนหน้านี้ ทั้งสองสถานที่บรรจุไว้ด้วยความหมายมากมายเช่น เป็นสถานที่ซึ่งสามารถทำเงินค่าเช่าแก่ผู้รับผิดชอบ เป็นสถานที่ซึ่งผู้คนใช้สำหรับการจำหน่ายวัตถุมงคลจตุคามรามเทพ เป็นสถานที่ซึ่งผู้คนในพื้นที่อื่นๆอยากรู้จัก โดยเฉพาะวัดพระธาตุนั้นมีการปลุกเสกองค์จตุคามจนช่วงหนึ่งมีข่าวว่าฐานพระบรมธาตุกำลังจะทรุด ส่งผลให้ผู้คนกลุ่มหนึ่งออกมาเรียกร้องให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามาจัดการเรื่องนี้ไม่ให้เกิดผลกระทบต่่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ปรากฏการณ์จตุคามรามเทพนั้นเป็นประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อคนในปัจจุบันอย่างยิ่ง กล่าวคือส่งผลทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด ด้านความหมายของสถานที่ บุคคล และวิถีชีวิตของคนเมืองนครศรีธรรมราช การศึกษาประวัติศาสตร์ของจตุคามจึงไม่ใช่ความเชื่อเรื่องเทพซึ่งอยู่เหนือมนุษย์ แต่ทว่าจตุคามรามเทพนั้นเป็นเทพซึ่งเกิดจากมนุษย์ผู้ยิ่งใหญ่รวมทั้งยังเป็นกษัตริย์ที่เคยปกครองเมืองนครศรีธรรมราชมาก่อน ซึ่งตามประวัติศาสตร์ที่มีนั้นสามารถอ้างอิงสถานที่ต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเทพองค์นี้ ความเชื่อเรื่องจตุคามรามเทพจึงไม่ใช่ความเชื่อเรื่องเทพซึ่งอยู่บนสวรรค์ แต่เป็นเทพซึ่งมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับมนุษย์และเมืองนครศรีธรรมราช ด้วยลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้จึงส่งผลให้เมืองนครศรีธรรมราชมีสำนึกและปฏิบัติการต่างๆ ซึ่งอ้างอิงแสดงให้เห็นว่าที่นี่เป็นต้นกำเนิดของจตุคามรามเทพ การจัดสร้างองค์จตุคามรามเทพจึงต้องผ่านสถานที่ในเมืองนครศรีธรรมราช ยังผลให้สถานที่บางแห่งมีความหมายเพิ่มขึ้นจากเดิม

จากความยิ่งใหญ่ขององค์จตุคามรามเทพในปัจจุบัน ส่งผลให้คนนครศรีธรรมราชบางส่วนมีความเชื่อว่าเมืองนครศรีธรรมราชจะกลับมายิ่งใหญ่อีกครั้งด้วยการปรากฏขึ้นขององค์จตุคามรามเทพ เนื่องจากองค์จตุคามรามเทพมีประวัติศาสตร์ที่ผูกพันกับเมืองนครศรีธรรมราช โดยเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์เมืองนคร จากปรากฏการณ์ดังกล่าว สามารถแสดงให้เห็นถึงว่าจตุคามรามเทพมีผลต่อสำนึกและศักดิ์ศรีของความเป็นนครศรีธรรมราช

2. ศึกษาสภาพการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

พุทธธรรมเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติ ของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อมๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้นๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

กระบวนการเรียนรู้พุทธธรรม นอกจากจะให้ความสำคัญแก่ข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาที่จะรับรู้แล้ว สิ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้ก็คือความสามารถในการรับรู้ ในทางพุทธศาสนาสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงก็คือ สติ สติช่วยให้บุคคลรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกที่กำลังเกิดขึ้นในใจ สามารถยกจิตจากอารมณ์และรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่กำลังประสบอย่าง

ตรงตามความเป็นจริงได้ สติหากมีกำลังเพียงพอและต่อเนื่อง ยังจะช่วยให้บุคคลมองเห็นตัวเองอย่างลึกซึ้งจนตระหนักถึงทัศนคติหรือความลำเอียงทางเชื้อชาติ เพศ เศรษฐกิจ สถานะ ที่ฝังลึกอยู่ในตน อันเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้โลกตามความเป็นจริง สติยังช่วยให้ปัญญาหรือความรู้ที่มีอยู่ ถูกดึงมาใช้งานให้เกิดประโยชน์ด้วย และหากฝึกฝนมาดีพอ ทั้ง ๆ ที่เห็นหรือรับรู้สิ่งที่ไม่ดี แทนที่จะเป็นโทษก็อาจเป็นคุณด้วย

การเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช มี 3 ขั้นตอน คือ การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และการปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ

3. การพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้พุทธธรรม โดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาองค์ จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

การส่งเสริมการเรียนรู้พุทธธรรมในปัจจุบัน ไม่ค่อยมีการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้พุทธธรรมในสังคมไทย สืบเนื่องมาจากความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความตื่นตัวต่อกระแสจตุคามรามเทพ ถึงแม้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นการจัดการทางธุรกิจการค้าอย่างหนึ่งบนความศรัทธาของผู้คน กับการเกาะกระแสของสื่อ ทว่า อีกด้านหนึ่ง ย่อมเป็นเรื่องของศรัทธาและสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาพร้อมกับสิ่งที่ประชาชนและสังคม ก็กำลังกล่าวถึงพร้อมๆ กับกระแสของจตุคามรามเทพ โดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เรื่องส่งเสริมและทำนุบำรุงพุทธศาสนา กระแสจตุคามรามเทพนั้น เป็นการฝากความหวังและอนาคตทั้งของปัจเจกและสังคม ไว้กับพลังอำนาจภายนอก อันได้แก่เทพเจ้า ซึ่งสังคมได้สร้างขึ้นด้วยความเชื่อชุดหนึ่ง เรียกว่าการพึ่งและขึ้นต่ออำนาจภายนอกตนของปัจเจก วิธีคิดและความเชื่อความศรัทธาชุดนี้ แม้จะกล่าวถึงความเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา อีกทั้งเกิดขึ้นในบรรยากาศที่สังคมมักพูดถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แต่ก็เป็นวิธีคิดและมีฐานความเชื่อซึ่งน่าจะเป็นคนละเรื่องกับพุทธศาสนาและวิธีคิดในเศรษฐกิจพอเพียง อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นตรงกันข้ามเลยทีเดียว ทางด้านพุทธศาสนา มีหลักการพื้นฐานอย่างหนึ่งที่สำคัญมากคือ การเน้นความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นพุทธของปัจเจกและชุมชน หรือเชื่อมั่นในอำนาจทางสติปัญญา ความตื่นรู้ ความรู้แจ้งด้วยตนเอง ให้ความสำคัญต่อความสามารถของมนุษย์ ที่จะจัดการสิ่งจำเป็นต่างๆ อย่างเท่าทันและทัดเทียมกับเหตุปัจจัย ซึ่งถือว่าเป็น อำนาจภายในตน เป็นอีกด้านหนึ่งที่ต่างจากความเชื่อเกี่ยวกับพลังอำนาจภายนอกตน การพึ่งและขึ้นต่ออำนาจภายนอกตนของปัจเจก ชุมชน และ

สังคมนั้น ต้องกระทำการผ่านการกราบวิงวอน การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือตน ซึ่งลดทอนการพัฒนาภาวะความเป็นมนุษย์ในวิถีพุทธศาสนา เพราะการจัดการความทุกข์และการบรรลुซึ่งสิ่งที่พึงประสงค์ของมนุษย์ในคติของพุทธศาสนานั้น เน้นให้รู้แจ้งและจัดการด้วยสติปัญญาให้เหมาะสมแก่เหตุปัจจัย ส่วนทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง หลักคิดสำคัญก็คล้ายกัน คือ การพึ่งตนเองให้ได้พร้อมทั้งมีการจัดการทั้งโดยสติและปัญญา กรณีตัวอย่างเช่น ในชาดกพระมหาชนก ก็เน้นค่านิยมและแนวดำเนินชีวิตแบบพึ่งความพากเพียร ความบากบั่น และความมุมานะอย่างไม่มีขีดจำกัด ซึ่งก็เป็นหลักคิดของการพึ่งพลังอำนาจภายในตนเป็นก่อนอื่นเช่นกัน

การพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านความเชื่อและความศรัทธา
- 2) การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านการสร้างเสาหลักเมือง
- 3) การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านวัดมุงคล
- 4) การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านสื่อสัญลักษณ์วัดมุงคล
- 5) การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมด้านการตามรอยจตุคามรามเทพ

การขยายผลนวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ สามารถนำไปขยายผลการเรียนรู้พุทธธรรมให้กับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาได้จัดสภาพของสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู พึ่งเป็นมีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวัฒนธรรม 4 ประการ คือ

- 1) สัมปยุตตสังสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครูอาจารย์ดีมีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- 2) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- 3) โยนิโสมนสิการ หมายถึงมีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี

4) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไป ใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรมปณฺญาวุฒิชฺรรม 4 ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน

การจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) ด้านกายภาพ
- 2) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต
- 3) ด้านการเรียนการสอน
- 4) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์
- 5) ด้านการบริหารจัดการ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์ศรัทธาในองค์จตุคามรามเทพ เป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้วิจัยอภิปรายผล ดังนี้

จตุคามรามเทพนั้นเป็นประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อคนในปัจจุบันอย่างยิ่ง กล่าวคือส่งผลทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด ด้านความหมายของสถานที่ บุคคล และวิถีชีวิตของคนเมืองนครศรีธรรมราช การศึกษาประวัติศาสตร์ของจตุคามจึงไม่ใช่ความเชื่อเรื่องเทพซึ่งอยู่เหนือมนุษย์ แต่ทว่าจตุคามรามเทพนั้นเป็นเทพซึ่งเกิดจากมนุษย์ผู้ยิ่งใหญ่รวมทั้งยังเป็นกษัตริย์ที่เคยปกครองเมืองนครศรีธรรมราชมาก่อน ซึ่งตามประวัติศาสตร์ที่มีนั้นสามารถอ้างอิงสถานที่ต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเทพองค์นี้ ความเชื่อเรื่องจตุคามรามเทพจึงไม่ใช่ความเชื่อเรื่องเทพซึ่งอยู่บนสวรรค์ แต่เป็นเทพซึ่งมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับมนุษย์และเมืองนครศรีธรรมราช ด้วยลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้จึงส่งผลให้เมืองนครศรีธรรมราชมีสำนักและปฏิบัติการต่างๆซึ่งอ้างอิงแสดงให้เห็นว่าที่นี้เป็นต้นกำเนิดของจตุคามรามเทพ การจัดสร้างองค์จตุคามรามเทพจึงต้องผ่านสถานที่ในเมืองนครศรีธรรมราช ยังผลให้สถานที่บางแห่งมีความหมายเพิ่มขึ้นจากเดิม กระแสความเชื่อความศรัทธา ที่มีต่อองค์จตุคามรามเทพ ซึ่งเป็นเทพผู้มีแต่ให้ จนสร้างกระแสเศรษฐกิจหมุนเวียน นำพา ผู้คนที่เข้ามาสู่แวดวง ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจต่อสิ่งศรัทธา นี้ จนประสบความสำเร็จ เปลี่ยนแปลงชีวิตผู้คน ที่เข้ามาสัมผัสกันมานักต่อนักแล้ว จากจุดรุ่งโรจน์ของ

กระแส และกลับคืนสู่ความเป็นสามัญ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา ของการที่มีเกิดแล้วต้องมีดับ อันเป็นวัฏจักรหมุนเวียนในทุกสรรพสิ่ง การเรียนรู้พุทธธรรมเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติ ของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อมๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้นๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ คุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ที่กล่าวไว้ว่า พุทธธรรมมีหลักการว่า ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมันเป็นกลางๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้คือ ค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้ สารของความจริงนี้ก็คือ (ความเป็นไปตาม) ธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย หรือกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ผู้ที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ไม่ใช่มองตามที่ตนอยากหรือไม่อยากให้มันเป็น จึงจะเข้าใจความจริงที่เป็นกลางนี้ได้ เมื่อเข้าใจธรรมที่เป็นกลางนี้แล้ว ก็ย่อมมองเห็นความจริงอย่างกว้างๆ ครอบคลุมทั่วไปทั้งหมด มีทัศนะเปิดกว้าง หลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยหลุดพ้นทั้งทางจิต คือจิตหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นครอบงำที่เรียกว่ากิเลสและความทุกข์ กลายเป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เบิกบาน เป็นสุข และด้านปัญญา คือ หลุดพ้นด้วยรู้เท่าทันธรรมดา แล้วมองเห็นตัวความจริงที่ล้วนๆบริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเคลือบแคลงหรือทำให้เอนเอียงและรู้ชัดแจ้งที่ความจริงโดยตรง ไม่ต้องรู้ผ่านใครๆ หรือรู้ตามที่ใครบอกอีกต่อไป

ความศรัทธาในองค์ตุคามรามเทพไม่ผิดต่อหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพราะการศรัทธาในผู้ควรศรัทธาไม่เป็นการผิด แต่ความศรัทธาของผู้ศรัทธาในปัจจุบันมีความคลาดเคลื่อนไปจากแต่เดิม ซึ่งนั่นไม่ใช่ความศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนาโดยสิ้นเชิง ในสมัยก่อนจะเห็นว่าคนไทยมีความใกล้ชิดกับวัด พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่จึงมีความเข้าใจหลักธรรมคำสอนและมีศรัทธาตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา แต่สำหรับสังคมไทยในสมัยปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัดน้อยลง ซึ่งนำไปสู่การขาดโอกาสที่จะได้สร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน มีศรัทธาอ่อน เพราะเมื่อไม่รู้ก็ไม่ศรัทธา หรือมีศรัทธาแบบเชื่อตาม ประกอบกับกระแสความเชื่อดั้งเดิมที่ผสมผสานอยู่ในวัฒนธรรมไทยยังมีอยู่ แต่ศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนาอ่อนแอลง จึงทำให้ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบันคลาดเคลื่อนไปจากหลักคำสอนที่ถูกต้องของพระพุทธศาสนา จนถึงขั้นมีศรัทธาที่ผิด

ไปจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แล้วก็ยังไม่รู้ตัวยังคิดว่าสิ่งที่ตนปฏิบัติอยู่นั้นเป็นพระพุทธศาสนา ดังเช่นในปัจจุบัน ที่เกิดมีความศรัทธาในองค์ตุคามรามเทพขึ้น เชื่อกันว่าองค์ตุคามรามเทพเป็นเทพเจ้าหรือเทวดา พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่แทบทุกพื้นที่ในประเทศไทยหันมาบูชาท่าน เชื่อในอำนาจดลบันดาลของท่าน มีการกราบไหว้ สักการะบูชาต่อองค์ตุคามรามเทพ ด้วยเชื่อว่าสามารถดลบันดาลให้เกิดความสุข ความสวัสดิ ประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดการรอคอยปาฏิหาริย์จากองค์ตุคามรามเทพ ไม่ลงมือกระทำการต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง จะเห็นได้ว่าเป็นศรัทธาที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักกรรมของพระพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่ผุดออกไปจากหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนา ทั้งหมด คือ ไม่ได้มีศรัทธาในพระรัตนตรัยแต่หันไปนับถือเทวดาหรือเทพเจ้า ไม่มีศรัทธาในกฎแห่งกรรม การพึ่งพาตนเอง การทำการต่าง ๆ ด้วยความเพียรพยายามของตนเอง แต่หันไปเชื่ออำนาจดลบันดาล อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากกว่า

ในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชน การที่เราศรัทธาในองค์ตุคามรามเทพจะต้องมีการปรับเปลี่ยนแก้ไขให้มีศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ต้องมีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา เชื่อเหตุในกฎแห่งกรรม กล่าวคือ ให้มีศรัทธาในพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ ในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐ ที่สามารถบรรลุถึงความดีอันสูงสุดด้วยความเพียรพยายามของตนเอง เมื่อศรัทธาดังนี้แล้วก็นำมาเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดความเพียรพยายามในการกระทำการต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง รู้จักพึ่งตนเอง เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ จะสำเร็จด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง ไม่หวังรอคอยความสำเร็จจากการดลบันดาลและจากปาฏิหาริย์ของสิ่งอื่นใด ไม่ต้องรอให้ผู้อื่นช่วย นับถือ บูชากราบไหว้ พระพุทธรูป พระเครื่อง ด้วยเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึง พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ แล้วนำมาเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติของตน

แต่อย่างไรก็ตามในกรณีของคนทั่วไป ที่มีจิตใจหวั่นไหวง่าย ต้องการกำลังใจ ยังหวังอำนาจดลบันดาลอยู่นั้น วิธีที่จะทำให้ไม่ผิดไปจากหลักการของพระพุทธศาสนาก็คือการสัจจกิริยา หมายถึง การอ้างพลังสัจจะหรือการอ้างความจริงเป็นแรงบันดาลใจ คือ ยกเอาคุณธรรมที่ตนได้ประพฤติปฏิบัติบำเพ็ญมาหรือมีอยู่ตามความจริงเป็นพลังบันดาล คือ ยึดเอาคุณธรรมที่ตนได้ประพฤติปฏิบัติบำเพ็ญมาหรือมีอยู่ตามความเป็นจริง หรือแม้แต่สภาพของตนเองที่เป็นอยู่ในเวลานั้น ขึ้นมาอ้างเป็นพลังอำนาจจัดปัดเป่าภัยอันตรายที่ได้ประสบในเมื่อหมดหนทางแก้ไขอย่างอื่น วิธีการนี้ยังอยู่ในกรอบของความเชื่อกรรม ไม่

กระทบกระเทือนต่อความเพียรพยายามในการที่จะอ้างคุณความดีที่ตนได้ทำนั้น แสดงว่าตนต้องผ่านการกระทำต่าง ๆ นั้นมาแล้วด้วยตนเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต : 481-482.)

สำหรับศรัทธาที่ผุดออกไปจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อันได้แก่ การเชื่อปาฏิหาริย์ อำนาจดลบันดาลจากเทวดาหรือเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกพระพุทธศาสนา ความเชื่อสิ่งเหล่านี้ให้แก่ใจเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง โดยเอาศรัทธาไปตั้งที่พระรัตนตรัยถือเป็นสรณะ เชื่อในกฎแห่งกรรม เชื่อว่าการกระทำต่าง ๆ สำเร็จด้วยการกระทำด้วยตัวของมนุษย์เอง หากทำถูกต้องตามเหตุและผล ไม่จำเป็นต้องอาศัยอำนาจภายนอก สิ่งศักดิ์สิทธิ์ มาดลบันดาล

หากสามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขให้มีศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้ว ศรัทธาที่ถูกต้องนี้ จะนำไปสู่การพัฒนาจริยธรรม คือ ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคม เพราะเมื่อเชื่อในกฎแห่งกรรม ย่อมก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง สภาพการเรียนรู้พุทธธรรม การเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช มี 3 ขั้นตอน คือ การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสังฆธรรม การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และการปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ คิมเบล กล่าวว่า "การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงศักยภาพแห่งพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกหรือการปฏิบัติที่ได้รับ การเสริมแรง (Learning as a relatively permanent change in behavioral potentiality that occurs as a result of reinforced practice) ที่กำหนดว่า การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็แสดงว่าผลที่เกิดจากการเรียนรู้ จะต้องอยู่ใน รูปของพฤติกรรม ที่สังเกตได้ หลังจากเกิดการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนสามารถทำสิ่งหรือเรื่องที่ไม่เคยทำมาก่อนการเรียนรู้ นั้น มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวร นั่นก็คือ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้น จะไม่เป็นพฤติกรรมในช่วงสั้น หรือเพียงชั่วคราว และในขณะเดียวกันก็ ไม่ใช่พฤติกรรมที่คงที่ที่ไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนไปอย่างทันทีทันใด แต่มันอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงศักยภาพ (Potential) ที่จะกระทำ สิ่งต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต การเปลี่ยนแปลง ศักยภาพนี้อาจแฝงอยู่ในตัวผู้เรียน ซึ่งอาจจะยังไม่ได้แสดงออกมา เป็นพฤติกรรมอย่าง ทันทีทันใดก็ได้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงศักยภาพในตัวผู้เรียน นั้นจะเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือศักยภาพ อันเนื่องมาจากสาเหตุอื่นไม่ถือเป็นการเรียนรู้ ประสบการณ์หรือการฝึกต้องเป็นการฝึกหรือปฏิบัติที่ได้รับการเสริมแรง (Reinforced practice) หมายความว่า เพียงแต่ผู้เรียนได้ รับรางวัล

หลังจากที่ตอบสนอง ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในแง่ที่ว่า "รางวัล" กับ "ตัวเสริมแรง" (Reinforce) จะให้ความหมายเดียวกัน ต่างก็สื่อหมายถึงอะไรบางอย่างที่อินทรีย์ (บุคคล) ต้องการ

การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์จิตตารามเทพ ในด้านความเชื่อและความศรัทธา ด้านการสร้างเสาหลักเมืองนครศรีธรรมราช ด้านวัดมุงคล ด้านสัญลักษณ์วัดมุงคล และด้านการตามรอยจิตตารามเทพ ผู้การขยายผลนวัตกรรมการเรียนรู้พุทธธรรมโดยอาศัยปรากฏการณ์จิตตารามเทพ สามารถนำไปขยายผลการเรียนรู้พุทธธรรมให้กับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาได้จัดสภาพของสถานศึกษาในทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็นมีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ คือ สัมปยุตตสังสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุฉินมปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2526) ที่กล่าวไว้ว่า " นวัตกรรม " หมายถึงวิธีการปฏิบัติใหม่ๆ ที่แปลกไปจากเดิม โดยอาจจะได้มาจากการคิดค้นพบวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมา หรือมีการปรับปรุงของเก่าให้เหมาะสม ทั้งนี้สิ่งนั้น ๆ ได้รับการพัฒนาทดลองจนเชื่อถือได้ว่า ให้ผลดีในทางปฏิบัติทำให้เกิดประสิทธิภาพตามเป้าหมาย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ควรวิจัยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

5.3.2 วิจัยวิธีชุมชนพอเพียงกับกระแสความศรัทธาจิตตารามเทพที่ส่งผลต่อการเรียนรู้พุทธธรรมของเยาวชน

5.3.3 ควรหนุนเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการเรียนรู้พุทธธรรมในรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ในหลากหลายมิติ

บรรณานุกรม

กาสัถ เตชะขันหมาก. 2550. อนาคตและทางเลือกในอนาคตสำหรับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมในปีพุทธศักราช 2540.

กองบรรณาธิการข่าวสด. 2551. เจาะจุดความฯ - ชุนพันธ์ . กรุงเทพฯ : ข่าวสด.

จุฑาทิพย์ เคราะห์ดี. 2551. การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้นวัตกรรมสื่อประสม เรื่องหลักธรรมและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดงตาลวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1.

<http://assets.gotoknow.org/blogs/posts/258006>.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. 2524. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดิเรก พรตตะเสน. 2522. พระพุทธศาสนาในนครศรีธรรมราช .เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2.นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.

ธนภณ สมหวัง. 2543. พุทธธรรม : คู่มือมนุษยศตวรรษที่ 21. หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับประจำวันที 11 มกราคม 2543.

ธรรมปิฎก .พระ (ป.อ.ปยุตโต). 2539. การพัฒนาที่ยั่งยืน.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

_____. พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2532. พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมล คีมทอง, 2532.

_____. พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2536. จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร (พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2540. พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พระ. พุทธธรรม. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 4. หน้า 923.

———. (ป.อ.ปยุตฺโต), พระ. 2547. รู้หลักก่อนแล้วศึกษาให้ได้ผล. สำนักงานคณะกรรมการ
ศึกษาขั้นพื้นฐาน. หน้า 7-67.

———. พระ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2538. สถานการณ์พุทธศาสนา พลิกหายหน้าเป็นพัฒนา.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

———. (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2529. สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : จรูญการ
พิมพ์.

บัญชา พงษ์พานิช และ ปาริชาติ เรื่องวิเศษ .2537. เมืองคอน...จากแต่ก่อนถึงวันหน้า .
สารคดีชุดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สารคดี .

———. “มองสุขภาวะทางปัญญาของสังคมไทย ผ่านปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ”
เอกสารประกอบการประชุมงานสร้างสรรค์ได้ ปี 50

ปรีชา นุ่นสุข. 2540. หนังสือตลก, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.

———. และวิรัตน์ ชีระกุล. 2529. “พระบรมธาตุเจดีย์กับศิลปวัฒนธรรมและสังคม
นครศรีธรรมราช.” ใน เดือนสิบ 2529. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

———. 2523. รัตนธัมมนิอนุสรณ์: ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระรัตนธัมมิ
(แบนคนฐาภโรเปรียญ) วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร. กรุงเทพฯ: กรุงสยามการ
พิมพ์.

ประกาศรี สีสอ้าไฟ. 2538. วัฒนธรรมทางภาษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

พร้อม มณีโชติ. 2521. ”พระพุทธศาสนาในปักษ์ใต้”วารสารวิชา. ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 (มีนาคม
– พฤษภาคม 2521).

พระยาอนุมานราชธน. 2505. การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

พระมหารุ่งเพชร ชวนปญโญ (พัตทาป). 2548. **ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติวงศ์**. วิทยานิพนธ์.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์. 2550. **“ขัดตุคาม-รามเทพ การกลับมาของฮีโร่ ณ ยุคเชื้อแห่งสังคมไทย”**. กรุงเทพฯ : มติชนสุดสัปดาห์ วันที่ 11-17 พ.ค.

พิพัฒน์ บุญยง. 2545. **“ธรรมจักขุ” ทำไม่ต้อง-พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

———. **“ธรรมจักขุ” ศาสนาในยุควิทยาศาสตร์**. Dr.K.Sri Dhammananda เรื่อง Religion in a Scientific Age. มูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
กรุงเทพมหานคร : 2545

พรณิลัย นิตโรจน์. 2551. **การนำนโยบายการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยกรุงเทพมหานครไป**

ปฏิบัติ. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ระรวย อรรถวิภาคไพศาลย์ . 2534 . **นำขมนครศรีธรรมราช** . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ดี แอล เอส.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**.

รัชนิกร เศรษฐ. 2532. **โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิชจำกัด.

วิจิตร ขอนยาง. 2532. **“การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน”ปริญา
นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.

วิเชียร ณ นคร และคณะ . 2521. **นครศรีธรรมราชของเรา**. กทม. : โรงพิมพ์แม่บ้านการ
เรือน.

วัชรพงศ์ ระดมสิทธิพัฒน์. 2551. **“เรื่องเล็กแต่ไม่ลับ จตุคามรามเทพ”**. กรุงเทพมหานคร.

สุนัน อมรวิวัฒน์. 2533. **สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สุพัตรา สุภาพ. 2541. สังคมและวัฒนธรรมไทยค่านิยมครอบครัวศาสนาประเพณี.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,

สุปิยา ทาปทา. 2552. วัฒนธรรมชุมชนกับการพัฒนา. อ้างอิงใน

<http://www.aac.ubru.ac.th/images/pdf/cultural.pdf>. 20/9/2552.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552. แนวทางการพัฒนางานด้านวัฒนธรรม

ท้องถิ่นขององค์กรภาคประชาชน. <http://www.ryt9.com/s/ryt9m/162280/>.

20/8/2552

สีดา สอนศรี. 2552. โลกทัศน์ของชาวใต้จากประเพณี. งานวิจัยของสำนักงาน

คณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ. http://www.culture.go.th/research/south/47_5.html. 20/8/2552

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. 2551. “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย

วัฒนธรรมชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษา “ประเพณีสวดด้าน

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร. กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.

สุภาคย์ อินทองคง. 2550. บทความวิจัย เรื่อง การใช้หลักพุทธธรรมนำการวิจัยและพัฒนา

ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาพองค์กรรวม. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาคใต้ (ศรช.)

สุรัตน์ มุ่งอิงกลา. 2551. การศึกษาคุณธรรมตามแนวพุทธธรรมของผู้บริหารโรงเรียน

ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราชสีมา. วิทยานิพนธ์.

ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา.

เสาวลักษณ์ เกื้อมา. 2554. การพัฒนาชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง พระพุทธศาสนาวิถี

ธรรมนำชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 .สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

นครศรีธรรมราช เขต 2.

ยุภา เทิดอุดมธรรม. 2548. การศึกษาหลักพุทธธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทำให้การ

พยาบาลตามบทบาทเชิงวิชาชีพ : ศึกษากรณีพยาบาลวิชาชีพสังกัดกระทรวง

สาธารณสุข จังหวัดสุราษฎร์ธานี. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา).

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Greenwood, P. W., Mann, D., & Laughlin, M. W. 1975. **Federal programs supporting educational change**. Santa Monica. CA: Rand.

Yin, R. K., Karen, A. H., & Marry, E. V. 1977. **Tinkering with the system**. Lexington, MA: Lexington Books.

บุคลากรกรม

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	การศึกษา	ตำแหน่ง	วันสัมภาษณ์
1	พระพิศิษฐ์วินัยการ	68	น.ธ.เอก	เจ้าคณะอำเภอ	20 มี.ค. 2558
2	นางกนิษฐา คงสงค์	62	ป.ตรี	ชรก.บำนาญ	19 มี.ค. 2558
3	นางฐิติรัตน์ มิตรกุล	87	ม.6	แม่บ้าน	19 มี.ค. 2558
4	จันทิมา สิวะสุธรรม	28	ป.ตรี	พนักงานธนาคาร	20 มี.ค. 2558
5	นางระเวง รัตนอุบล	-	ม.6	ทำสวน	27 มี.ค. 2558
6	กาญจนา เรืองช่วย	69	ป.ตรี	นายกพุทธสมาคม	20 ก.พ. 2559
7	นางอรุณวรรณ จุลพรหม	66	ป.ตรี	ชรก.ครูบำนาญ	20 มี.ค. 2558
8	นางประคอง สุดสาย	52	ป.ตรี	ประธานหมู่บ้าน	19 มี.ค. 2558
9	นายเฟื่อง พิทักษ์	79	ป.ตรี	เลขาพุทธสมาคม	21 มี.ค. 2558
10	นายจำเนียร คำหวาน	77	-	นายห้างตะลุง	19 มี.ค. 2558
11	นายทวี การิจิต (หนังฮั้ววิน)	72	ม.6	นายห้างตะลุง	19 มี.ค. 2558
12	นางประไพ แซ่ลิ้ม	54	ม.ต้น	แม่บ้าน	19 มี.ค. 2558
13	นายวิเชียร อนงค์	48	-	รับจ้าง	20 มี.ค. 2558
14	นางวิลาศ เจริญสุข	75	-	แม่บ้าน	19 มี.ค. 2558
15	นางศิริรัตน์ จุลขร	60	ป.โท	ชรก.บำนาญ	19 มี.ค. 2558
16	นางเรวดี ถาวรวงศ์	58	-	แม่บ้าน	19 มี.ค. 2558
17	นางฉวีวรรณ พริกประสง	43	ม.3	แม่บ้าน	19 มี.ค. 2558
18	นายสุรเชษฐ์ ไชยทองรักษ์	23	ม.6	พนักงานบริษัท	21 มี.ค. 2558
19	นางเปรมจิต สาทิภักดิ์	75	ป.ตรี	ชรก.บำนาญ	19 มี.ค. 2558
20	นางสิทธิสินี เจริญสุข	49	ป.ตรี	ชรก.บำนาญ	19 มี.ค. 2558
21	นางเรณู สุวรรณมณี	63	ป.ตรี	ชรก.บำนาญ	12 มี.ค. 2558

22	รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ	55	ป.เอก	อาจารย์ ม .วิทยาลัยลักษณะ	13 ก.พ. 2558
23	นางกมลพร ชุมสวัสดิ์	69	ป.ตรี	ชรก.บำนาญ	19 มี.ค. 2558
24	นางสุกัญญา สังข์ทองจีน	71	ป.ตรี	ชรก.บำนาญ	19 มี.ค. 2558

1. พระเทพวินยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
2. พระพุทธิสารเมธี เจ้าอาวาสวัดศรีทวี อดีต ผอ.ศูนย์บริการวิชาการ มมร.ศศ.
3. พระครูพิศิษฐ์คณาทร,ดร. ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มมร.ศศ. ปัจจุบัน
4. ผศ.ประหยัด เกษม นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
5. ผศ.ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
6. นายไมตรี ฉายประทีป นักวิชาการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
7. สมพุทธ ชูระเจน อดีตผู้ช่วยอธิการบดี มมร.วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
8. รศ.ดร.สีบพงษ์ ธรรมชาติ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
9. บัณฑิต สุทธิมุสิก อดีตผู้อำนวยการกองการศึกษาศาสนา วัฒนธรรม เทศบาลเมือง
10. ผู้แทนจาก องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
11. นายเฉลิม จิตรามาศ ประชาสัมพันธ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
12. ผู้แทนจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัตินักวิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.ดร.เกศริน มนูญผล
(ภาษาอังกฤษ) Assistant Professor Dr.Kesarin Manoonphol
2. หมายเลขประจำตัวประชาชน 3 9499 00243 028
3. ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8
ตำแหน่งบริหาร ประธานหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพครู
4. หน่วยงานที่สังกัด คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
ที่อยู่ 1/34 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ตำบลท่าจั่ว
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
โทรศัพท์ 089-9098990
โทรสาร 075-377440
E-mail M_kesarin@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา
ปริญญาตรี การศึกษบัณฑิต (คณิตศาสตร์)
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
ปริญญาโท การวัดผลการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
ปริญญาเอก การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ การวัดและประเมินทางการศึกษา การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร การศึกษากับชุมชน
7. ประสบการณ์ในการทำวิจัย
 - 7.1 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น กรณีศึกษา ชุมชนวัดใหม่ (ท่าสาย) จังหวัดนครศรีธรรมราช (งบ สกว. ปี 2546) หัวหน้าโครงการวิจัย
 - 7.2 การวิจัยและพัฒนาระบบติดตามประเมินผลการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้แบบค่ายบูรณาการ (งบเครือข่ายวิชาชีพครู ปี 2547) หัวหน้าโครงการวิจัย

7.3 การพัฒนาระบบบริหารจัดการคุณภาพงานวิจัยบัณฑิตศึกษา สาขาไทยคดีศึกษา (งบ สกอ. ปี2548) นักวิจัยร่วม

7.4 การวิจัยและพัฒนาครูโรงเรียนเครือข่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (งบกองทุนพัฒนางานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ปี 2549) นักวิจัย

7.5 การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการผลิตและพัฒนาครู เขตภูมิศาสตร์ภาคใต้ (งบ สกอ. ปี2549) หัวหน้าชุดโครงการ

7.6 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณนักวิจัยในการสอนรายวิชาการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (ปี 2550)

7.7 กระบวนการพัฒนาเครือข่ายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจั่ว อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช (งบ สกว. ปี 2551)